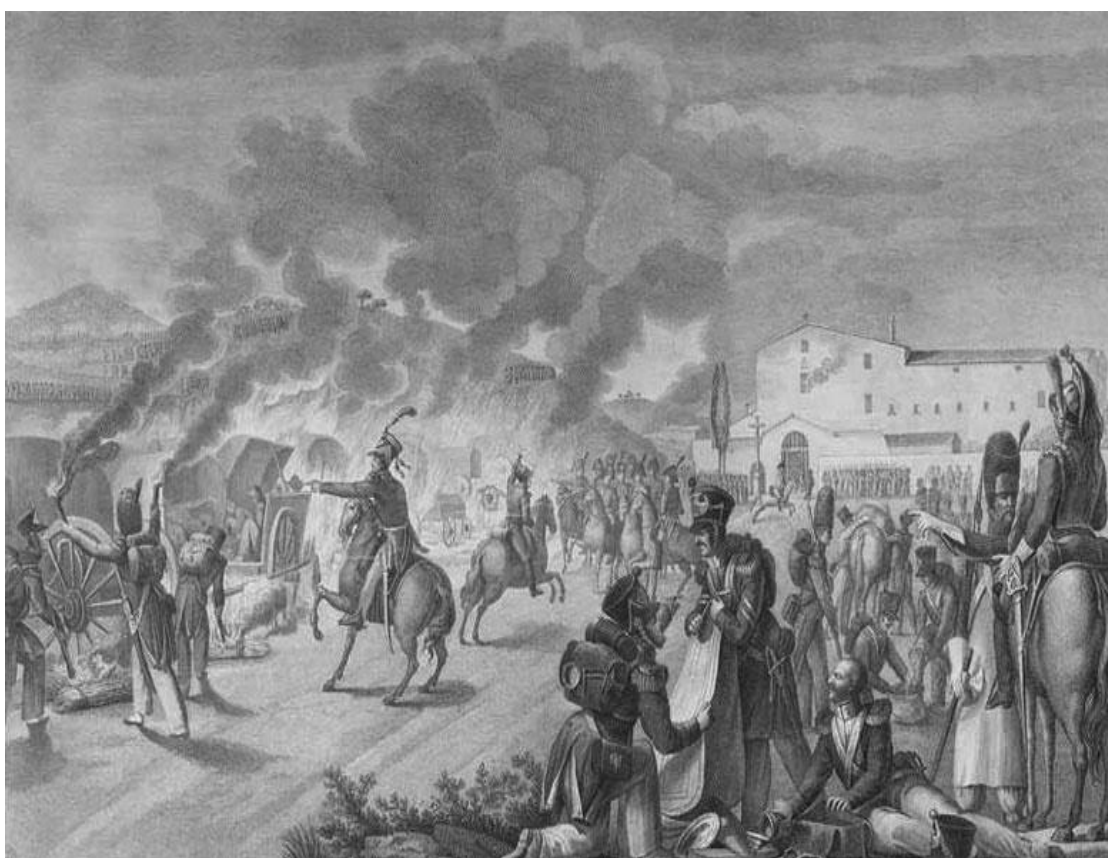

La Revolució Liberal i les cases de religiosos

Anàlisi historiogràfica de les obres del canonge Gaietà Barraquer i Roviralta

Albert Montalbán Arenas

Treball Final de Màster

Dr. Joaquim M. Puigvert Solà

Màster en Recerca en Humanitats, curs 2016-2017

Universitat de Girona. Facultat de Lletres

«Entretanto, nuestra misión es bien peligrosa: los que pretenden marchar delante, y la echan de ilustrados, nos llamarán acaso del *orden del apagador*, a que nos gloriamos de no pertenecer, y los contrarios no estarán tampoco muy satisfechos de nosotros. Éstos son los inconvenientes que tiene que arrostrar quien piensa marchar igualmente distante de los dos extremos: allí está la razón, allí la verdad; pero allí el peligro. En fin, algún día haremos nuestra profesión de fe: en el entretanto quisiéramos que nos hubieran entendido. ¿Lo conseguiremos? Dios sea con nosotros; y si no lo lográsemos, prometemos escribir otro día para todos.»

El casarse pronto y mal. Mariano José de Larra

Contingut

Agraïments	3
1. Introducció	4
1.1 Justificació del treball: breu estat de la qüestió	4
1.2 Metodologia emprada	7
2. Breu trajectòria vital de Gaietà Barraquer i Roviralta	9
3. Estudi analític de les obres	13
3.1 Objectius de l'autor.....	14
3.1.1 <i>Pensament i ideologia de l'autor</i>	23
3.1.2 <i>Característiques del pensament reaccionari conservador</i>	35
3.2 Format de les obres	45
3.3 Metodologia: el mètode social Le Play i el positivisme metòdic	51
3.4 Tractament de la informació i fonts utilitzades	68
3.4.1 <i>Fonts orals</i>	78
3.4.2 <i>Documentació d'arxiu</i>	86
3.4.3 <i>Fonts bibliogràfiques</i>	93
3.4.4 <i>Fonts impreses: premsa i fulletons</i>	99
3.4.5 <i>Imatges: plànols, fotografies, quadres, gravats, estampes i dibuixos</i>	103
4. Conclusions	111
5. Documentació i bibliografia	116
Fonts impreses.....	116
Premsa	118
Bibliografia	118
Pàgines web	133
6. Annexos	134
6.1 Annex 1. Relacions de les persones entrevistades en els capítols dedicats a l'orde caputxí.	134
6.2 Annex 2. Fonts bibliogràfiques esmentades en els pròlegs i introduccions d'ambdues obres, i dels capítols dedicats a l'estudi de l'orde caputxí.	137

Agraïments

Seria injust començar aquest exercici sense agraïr el suport i ajut de les persones que l'han fet possible. En primer lloc, donar les gràcies al meu tutor i professor, Joaquim M. Puigvert, per haver confiat en mi en la realització d'aquesta obra, però també per haver-me concedit una línia de recerca tan interessant, rellevant i poc tractada en el camp de la història contemporània; per les tutories habituals i els llargs debats referents al canonge Barraquer i el seu entorn. Als professors Francesc Miralpeix i Joan Bosch, per haver-me aconsellat en l'elaboració del meu treball en la seva assignatura de Disciplines del període modern; al professor Àngel Duarte, per les xerrades a la biblioteca i a la universitat, i pels consells sobre l'elaboració de la metodologia que estàvem estudiant; a en David Vivó pels ànims concedits.

Els meus agraïments incondicionals als meus companys/es de màster: en Ferran Sisa, l'Aina Juanola, en Santi Sánchez, en Gerard R. Ventós, la Judit Pujol, la Carla Masó i la Natàlia Varela. Sense ells les estades d'estudi a la biblioteca haurien mancat de gràcia. A l'Hèctor López, company de classe, per haver comentat al llarg del curs les nostres preocupacions sobre el màster i el que ens apassiona. A en Marc Bouzas i l'Adrià Casademont, amics i companys del grau, pels seus consells.

No podria oblidar-me dels meus respectats companys de Santa Maria del Pi, en Jordi Sacasas, arxiver, per les converses mantingudes durant llargues hores consultant llibres; i l'Albert Cortés, sagristà, pel gran ajut inmesurable en l'elaboració d'una breu biografia del canonge Barraquer i Roviralta. L'estima més sincera cap a la comunitat de monges benedictines de Sant Daniel de Girona, per haver-me permès treballar durant el mes d'agost a la seva biblioteca. A en Rudolf Widmer, professor convidat de l'Instituto Filosófico Pedro F. Bonó, al que agraeixo la lectura i les correccions d'aquest manuscrit abans de ser entregat. Al pare Valentí Tenas, monjo benedictí de Montserrat, per les converses i consells en la finalització i presentació d'aquesta obra. A l'Irene Brugués, arxivera en cap del Servei d'Arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines (SAF), pel suport rebut mentre preniem cafè al claustre del monestir.

Al meu pare i la meva mare, per la preocupació i el suport constant. A la meva germana i a les meves àvies, per ser-hi. A la meva parella, la Mireia, que ha estat present en tot moment; gràcies de tot cor. Als meus companys de l'Agrupament Escolta i Guia Sant Narcís i a la unitat de Pioners i Caravel·les, que sempre han estat al meu costat. A en Frederic, amic incondicional; a en Jordi Arbat, company de ràdio i tertúlies musicals de dissabtes al matí. A en Roger Poll, pels ànims absoluts i els concerts. A la Cristina Cortés, per haver fet l'esforç de corregir totes aquestes pàgines.

Per últim, dedicar aquest treball a l'Andreu Cufí, persona i amic a qui admiro per la seva fermesa i lluita constant contra les inclemències de la vida. A tothom, gràcies.

Sant Daniel, 30/08/2017.

1. Introducció

1.1 Justificació del treball: breu estat de la qüestió

Són molts els estudiosos del camp de les ciències històriques que utilitzen i han utilitzat les obres del canonge Gaietà Barraquer i Roviralta, *Las Casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX* i *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Entre d'altres, per documentar les causes polítiques que condicionaren l'esclat de les bullangues de 1835, les afectacions que patí el patrimoni històric i artístic de les cases de religiosos durant la Guerra del Francès o el Trienni Liberal, o les inclemències ocasionades a les cases de religiosos amb l'aplicació de l'exclaustració de 1835, com la posterior desamortització de Mendizábal de 1836, en les que s'analitzen les característiques que aquesta tingué en els béns dels religiosos, i les posteriors conseqüències.

També són utilitzades per a conèixer les característiques patrimonials d'un cenobi en concret, o referent a les particularitats d'un orde monàstic i les seves singularitats religioses, com l'evolució de la comunitat que hi viu, el nivell de les seves rendes, la procedència de les relíquies que hi estan confinades entre els murs del seu temple; els béns mobles i immobles que posseïen, l'arquitectura de l'edifici, la repercussió a nivell local o el seu paper en la implantació i devoció de noves pràctiques religioses, etc. És, doncs, una de les poques fonts que permet conèixer de primera mà les singularitats de les cases de religiosos de Catalunya, però també les característiques, causes i conseqüències de les afectacions als cenobis provocades pels moviments liberals de la primera meitat del segle XIX, gràcies a l'ús de fonts documentals de diversa procedència i tipologia contemporània a l'època que s'estudia (arxivístiques, gràfiques, orals, premsa, bibliogràfiques, etc.), que apropen els fets a l'objecte d'estudi que hom investiga.

És utilitzat i esmentat per múltiples autors en els seus treballs, ja sigui com a referència històrica, artística o religiosa, i plasmada en el corpus literari d'aquest, tant en les notes a peu de pàgina, en els continguts o en el llistat de bibliografia i documentació utilitzada. Avui dia, però, no hi ha un estudi concret i específic que analitzi amb profunditat i des d'una perspectiva historiogràfica les obres del canonge Barraquer. En la recerca d'informació, hom pot trobar l'entrada pionera realitzada per Ramon Grau i Marina López a *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans*

(*Segles XVIII-XX*) el 1978, on es sintetitza de manera precisa i detallada la trajectòria professional de Barraquer, però sobretot ressalta i emfatitza en les característiques metodològiques de les seves obres, destacant la importància extrema de l'ús de la història oral i les enquestes als supervivents de 1835, i com el maniqueisme i la seva intencionalitat política destaquen en cada ratlla. D'altra banda, esmentar l'entrada d'Albert Manent i Segimon al *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, on breument ressenya la vida del canonge i posa en relleu la riquesa d'informació, visió global i rigor tant de l'obra com de l'autor.

En menor èmfasi i volum d'informació en destaca l'entrada feta al *Diccionario de Historia Eclesiástica de España* per José Vives Gatell, on descriu la vida del canonge i les seves obres publicades, ressaltant la importància de les seves dues obres i assenyalant el nombre total de pàgines i l'any de publicació. Tanmateix, l'entrada de Francesc Serra i Sellarès al *Diccionari d'Historiografia Catalana*, i la pertanyent al *Diccionari d'Història de Catalunya* d'Edicions 62, complementen i reiteren, a la vegada, la informació existent sobre la trajectòria i obra del canonge Barraquer. Ressaltar l'article de Joaquim Puigvert Solà a la revista *El contemporani*, on analitza i destaca la influència del pensament antiliberal en les seves obres, fet característic de molts historiadors del període de la Restauració, destacant el fort caràcter apològic del contingut i els nous criteris metodològics que va utilitzar l'autor en la realització de les obres. Per últim, les columnes d'Alfredo Opisso i Bonaventura Bassegoda a *La Vanguardia* de principis de s. XX, on es lloa i s'enalteix la figura de Barraquer i les seves obres recentment publicades.

Es podria afirmar que s'han esmentat casi totes les referències que tracten sobre la figura, metodologia i característiques de les obres del canonge Barraquer i Roviralta. A més a més, cal comentar que a la pàgina web de la *Fototeca.cat* no hi ha cap entrada a la seva figura ni tampoc cap fotografia, però sí dels seus familiars. Al *Diccionari d'Historiadors de l'Art Català-Balear-Valencià* no apareix el seu nom entre el llistat d'acadèmics. Es podria afirmar i argumentar l'existència i la presència d'un silenci regnant en les publicacions –monografies, articles, etc.– pertanyents al camp de les humanitats, que tractin i estudiïn amb profunditat la figura de Gaietà Barraquer i Roviralta i les seves obres. Què pertoca ara?

L'objectiu és estudiar i donar a conèixer les obres del canonge Barraquer, *Las Casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX* i *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, analitzant-les des d'una perspectiva historiogràfica amb la finalitat de reflectir la rellevància material i històrica de dues obres cabdals de principis del s. XX. Però hom ha de tenir en compte el gran volum d'aquests dos treballs i la quantitat de pàgines presents, una primera impressió que aporta la necessitat de dedicar-hi molt de temps a realitzar una lectura de tot el seu contingut, i la posterior tasca de tractament de la informació. A causa del temps disponible, s'ha decidit tractar el treball del canonge Barraquer a partir dels pròlegs, introduccions i dels capítols dedicats a l'orde dels framenors caputxins d'ambdós títols, permetent establir una primera anàlisi de la seva figura, pensament, metodologia i característiques de les seves dues obres a partir d'aquest acotament.

Aquest treball ha comportat la formulació d'una sèrie de premisses a aconseguir. En primer lloc, una breu trajectòria biogràfica del canonge Barraquer i Roviralta, autor de les obres analitzades que ens permetrà conèixer i comprendre alguns detalls presents en els seus llibres. En segon lloc, un apartat dedicat exclusivament a l'estudi analític de les seves obres, on s'ampliaran totes les característiques pertanyents a aquestes, plasmades i repartides en diversos subapartats.

El primer subapartat, d'extrema necessitat i imperativa obligació, es refereix als objectius de l'autor. En aquest es dissertaran sobre les voluntats del canonge Barraquer per a realitzar els seus dos treballs, i les seves finalitats. Si hom visualitza l'índex del treball, podrà comprovar la inserció d'un subapartat referent al pensament de l'autor, a dins dels objectius de l'autor. El fet que aquest esdevingui un subapartat dins dels objectius de l'obra, dóna a conèixer la rellevància i la gran presència de l'ideari de Barraquer en el contingut de les seves investigacions. Així doncs, l'objectiu d'aquest és analitzar el pensament i la ideologia política de l'autor, i, posteriorment, en el següent subapartat, emmarcar-lo i situar-lo a partir una descripció general del pensament antiliberal, per tal de conèixer les directrius i característiques d'aquest corrent ideològic. Aquesta dissecció gradual permetrà comprendre les similituds i les característiques d'aquesta doctrina, present en el corpus literari de les dues obres, i, a la vegada, les idees polítiques i el raïocini de l'autor.

En tercer lloc i a continuació, persegueix un altre subapartat que analitza el format de les obres, permetent reflectir les particularitats de cadascuna, ja sigui la seva temàtica o les característiques a l'hora de parlar de les cases de religiosos. En quart lloc, un subapartat que fa referència a la metodologia emprada per l'autor a l'hora d'utilitzar la informació, fet que permetrà conèixer les tècniques de treball que utilitzà, i que per altra banda, definiren i caracteritzaren l'obra i el seu format.

En cinquè lloc, un altre apartat plenament lligat a les qüestions metodològiques –complementari si més no– i fruit d'aquest, és el tractament de la informació i de les fonts utilitzades per a la realització de les seves dues obres. En aquest, es realitzarà un anàlisi de les fonts documentals que es van utilitzar per estructurar i construir les seves obres, com també el tractament que realitzà de la informació que n'extragué d'aquestes. Posteriorment, i en consegüents subapartats inserits, s'examina individualment l'ús que féu l'autor de cada font d'informació que tractà, fet que permetrà contemplar la seva plasmació i els continguts extrets en els capítols analitzats.

Seguidament, un apartat on es reflectiran les conclusions extretes a partir de la realització d'aquest treball, i que permetran construir un discurs i unes bases de coneixement referent a l'estudi de la figura i obra del canonge Barraquer i Roviralta. Per últim, un altre apartat que recull la documentació i bibliografia utilitzada i consultada, i que ha servit de gran ajut per a poder conèixer i construir gran part, per no dir la majoria, dels arguments presents en els múltiples paràgrafs. En darrera instància, i per a complementar els continguts presents en alguns subapartats, la presència d'annexos, fruit de les pràctiques curriculars del màster, que ajuden a donar forma a nivell de continguts, però també a finalitzar la *summa* d'aquestes ratlles totals.

1.2 Metodologia emprada

La metodologia amb què s'ha treballat ha partit, en tot moment, de l'obra del canonge Barraquer i Roviralta. En primer lloc, i com s'ha esmentat en el subapartat anterior, s'han realitzat múltiples i continuades lectures dels capítols pertanyents a l'orde caputxí, pròlegs i introduccions d'ambdues obres, tant per a familiaritzar-se amb els documents que es treballaran, com per a conèixer, cada vegada amb major profunditat, el tema que es tractarà i s'estudiarà. Per a un major coneixement i tractament de la informació, s'ha procedit a buidar gradualment tots els elements documentals anteriorment esmentats,

extraient un gran contingut de dades i coneixements vàlids per a la construcció del contingut d'aquestes ratlles.

Aquesta tasca s'ha realitzat a partir de l'elaboració d'un formulari, fet que ha permès extreure tota la informació necessària, pertanyent i existent als apartats analitzats, però immanents a les característiques de l'obra, de l'autor i de l'orde caputxí. El tractament realitzat a l'obra ha estat, en tot moment, una presa de contacte amb el pensament de l'autor, permetent copsar, entre d'altres, les característiques de les seves obres, tals com els seus objectius, l'estructura interna, les fonts emprades, etc. Aquestes han ajudat a valorar i comprendre els continguts reflectits, ajudant a donar forma a un primer esbós sobre l'estructura, finalitat, objectius i índex d'aquest treball.

És i ha estat un debat intens entre l'historiador i la documentació que s'ha estudiat; una tasca àrdua en el tractament i qüestionament constant de la informació extreta i de l'objecte d'estudi analitzat. Una formulació contínua dels postulats, de les seves intencions, dels apartats i dels esquemes d'elaboració, entre d'altres, han permès reflectir els continguts apresos al llarg de tants anys d'estudi de l'ofici d'historiador. Posteriorment al buidatge, s'ha dut a terme un tractament exhaustiu i minuciós de la informació extreta, amb la finalitat de poder procedir al redactat del contingut del treball. Paral·lelament, s'ha realitzat una extensa recerca de documentació impresa i de bibliografia per a complementar, ampliar i/o consolidar els arguments de cada apartat, augmentant el contingut d'informació a tractar i, a la vegada, l'àrea de coneixement que s'està estudiant, consolidant el corpus literari del treball i desenvolupant els objectius marcats per a cada apartat.

A tall de conclusió, es pot afirmar que es tracta d'una metodologia fruit del tractament de l'obra del canonge Barraquer i de les seves característiques, assolint una tipologia de treball diferent per a cada capítol. El resultat aconseguit, o el que almenys es percep, és un treball multidisciplinari de caràcter historiogràfic que permet entendre i analitzar les obres d'un dels canonges més rellevants de finals del s. XIX i principis del s. XX a Catalunya.

2. Breu trajectòria vital de Gaietà Barraquer i Roviralta

Gaietà Barraquer i Roviralta (Barcelona, 5/XII/1839 – 31/XII/1922) fou eclesiàstic i historiador. Nasqué en el sí d'una família originària de Sant Feliu de Guíxols.¹ Era el major de vuit germans, dels quals el seguiren les figures del militar Josep Oriol (1848-1924), que fou capità general de Catalunya; Josep Antoni (1852-1924), oftalmòleg; i Lluís (1855-1928), neuròleg, ambdós iniciadors d'una nissaga de metges destacats que perdura fins als nostres dies. D'aquests vuit germans, els quatre restants foren dones: la primera esdevingué monja jerònima; la següent enllaçà matrimoni amb Leopold Flequer i esdevingué mare del que fou vicari general de la diòcesi de Barcelona, Josep Flequer i Barraquer; la més petita es casà amb el metge Manel Massó, i per últim, Angelina Barraquer es casà amb Francesc Vidal i Gimbernà, advocat de Cambrils, pares del cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer (1868-1943), l'anomenat *cardenal de la pau*.²

El canonge Gaietà Barraquer, oncle del cardenal Vidal i Barraquer, tingué un paper rellevant en la formació del seu nebot, assessorant els seus pares perquè cursés els estudis primaris al Col·legi de Sant Ignasi de Manresa. Més endavant, la seva posició eclesiàstica i les amistats amb el doctor Torras i Bages, futur bisbe de Vic, afavorí l'amistat del seu nebot amb el doctor Torras, influenciant-lo i aconsellant-lo vocacionalment perquè ingressés al seminari a cursar els estudis de sacerdot.³

Gaietà Barraquer i Roviralta cursà estudis de dret i teologia⁴ i fou ordenat prevere el 1869.⁵ Fou catedràtic i professor d'història eclesiàstica, patrologia i oratòria al Seminari Conciliar de Barcelona, posició que aprofità per influir i ajudar en la construcció i

¹ L'autor d'aquest treball agraeix amb tota sinceritat i gran estima la tasca prèvia de redacció del sagristà de Santa Maria del Pi, Albert Cortés, en la realització d'una primera entrada sobre la vida del canonge Barraquer i Roviralta per al Diccionari d'Historiadors de l'Art català-valencià-balear.

² ZARAGOZA PASCUAL, Ernest. *Recull de documents i articles d'història guixolencs*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, pàg. 315-317 i 349-351. MUNTANYOLA, Ramon. *Vidal i Barraquer. Cardenal de la pau*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976, pàg. 22-25. *La Vanguardia*, 18/XI/1913.

³ MUNTANYOLA, Ramon. *op. cit.*, pàg. 30-31. Per a complementar i conèixer amb profunditat la vida de Vidal i Barraquer, vegeu els títols de COMAS, Ramon. *Vidal i Barraquer: síntesi biogràfica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977. *Gomà-Vidal i Barraquer: dues visions antagòniques de l'Església del 1939*. Barcelona: Laia, 1975.

⁴ Resta pendent una visita a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona i a l'Arxiu del Seminari de Barcelona per a poder consultar els seus expedients acadèmics.

⁵ VIVES GATELL, José. «Cayetano Barraquer Roviralta». *Diccionario de historia eclesiástica de España*. Madrid: Consejo Superior Investigaciones Científicas. Instituto Enrique López, 1972.

formació del Museu Arqueològic de Barcelona el 1879.⁶ Inaugurà el curs 1883-1884 al seminari amb la lliçó *Oratio pro illibata Honorii I pontificis Orthodoxio vindicanda* i també el curs 1893-1894 amb una altra lliçó anomenada *Importancia de la Patrología*.⁷ Dedicà bona part de la seva vida a la investigació històrica i col·laborà en algunes publicacions com *La Ciència Cristiana*, on estudià el fonament jurídic de la Inquisició i col·laborà ocasionalment al *Correo Catalán*.⁸ L'any 1902 fou breument rector ecònom de Santa Maria del Pi⁹, però poc temps després el papa Lleó XIII li concedí la plaça del cabiscol del capítol de la Catedral de Barcelona, esdevenint canonge xantre a causa de la seva gran producció historioliterària i pietat religiosa.¹⁰

Més tard esdevingué assessor arqueològic del bisbat, càrrec que ostentà fins a la seva mort. Destaca la seva figura com a president de la *Junta para la Restauración del Templo de Sant Cugat del Vallés*, creada pel bisbe Casañas per actuar davant els signes de deteriorament que afectaven el monument, pel que sentia una especial estima.¹¹ Des d'un primer moment, es mostrà reticent en aconsellar al bisbe Casañas perquè donés permís als rectors per així vendre els objectes de les parròquies i esglésies de la diòcesi amb la finalitat d'aconseguir ingressos.¹² Després de comprovar el mal estat de l'edifici, encarregà l'execució de la restauració del monestir benedictí. Entre les diverses reformes executades, es desmuntà el cor de l'església, esdevenint quelcom «deplorable para el arte» a causa de la seva negativa. Criticant l'actuació, «desde ahora ya el templo de San Cugat no será la catedral del Vallés, sino una iglesia de tres naves de un pueblo.

⁶ *Diccionari d'història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1999. SERRA I SELLARÈS, Francesc. «Gaietà Barraquer i Roviralta». *Diccionari d'historiografia catalana*. Antoni Simon i Tarrés (dir.). Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003.

⁷ BADA, Joan. *El seminari conciliar de Barcelona (1868-1982)*. Barcelona: Seminari Conciliar de Barcelona, 1983, pàg. 138-139. *La Vanguardia*, 01/X/1893.

⁸ TESIS, Rafael; TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Editorial Bruguera, 1966. Vol. I, pàg. 137-138.

⁹ VERGES, Tomàs. *Santa Maria del Pi i la seva història*. Barcelona: La Formiga d'Or, 1992, pàg. 218.

¹⁰ *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*. Barcelona: Editorial Claret, 1998. *La Vanguardia*, 15/II/1903. No fou fins a 1903 quan firmà la plaça i esdevingué oficialment canonge xantre. *La Vanguardia*, 03/IX/1930.

¹¹ BORONAT TRILL, Maria Josep. *La política d'adquisicions de la Junta de Museus: 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, pàg. 444. AMBRÓS I MONSONIS, Jordi. *El monestir de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona: Oikos-Tau, 1981, pàg. 73 i ss. *La Vanguardia*, 11/XII/1902.

¹² PIJOAN, Josep. «De com la taula del mestre Alfonso, de Sant Cugat, va venir al Museu de Barcelona». *Gasetta de les Arts*, segona època, año II, nº 3, 1 de noviembre de 1929, págs. 3-4.

El primorosos doselete gòtic de la silla abacial no se destacarà, sobre el obscur àbside, a la vista del que entra en el temple.»¹³

Així mateix acceptà, en contra de la seva voluntat, la venda del retaule de «La Degollació de Sant Cugat» al Museu Arqueològic de Barcelona¹⁴ per 40.000 pessetes, que ajudaren a tirar endavant les reformes del monestir de Sant Cugat del Vallès.¹⁵ Així mateix valorà els objectes procedents de l'església parroquial de Sant Martí Sarroca, ceditos en dipòsit per la junta de Restauració de la mateixa església a la Diputació Provincial de Barcelona.¹⁶ La seva estima cap al patrimoni religiós, la reticència vers a la voluntat i pretensions de compra d'objectes religiosos per part de privats i institucions civils¹⁷, i el seu caràcter tossut, com també el seu aspecte físic desmillorat per les malalties i l'edat¹⁸, va fer que fos anomenat «mossèn bacallà» com a sobrenom per a molta gent.¹⁹

Barraquer fou un personatge actiu en l'àmbit eclesiàstic, estant present en múltiples juntes i tribunals, com ara la junta auxiliar de la diòcesi de Barcelona²⁰, la comissió per a la festa de coronació canònica de Ntra. Sra. de Bonanova²¹, membre de la Junta Provincial de Beneficència²², o la junta que es va crear per celebrar a Barcelona els 25 anys del pontifici de Lleó XIII²³. Tanmateix esdevingué compromissari per a l'elecció del senador eclesiàstic de la circumscripció de Barcelona²⁴, i formà part del concili per a la renovació de llicències eclesiàstiques²⁵, del tribunal d'oposicions per a mestre de

¹³ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Barcelona: Impr. de F.J. Altés y Alabart, 1915-1917. Vol. III, llib. III, pàg. 119. Cfr. AMBRÓS I MONSONÍS, Jordi. *op. cit.*, pàg. 79. JARDÍ ANGUERA, Montserrat. *Mestres entalladors a Barcelona durant la segona meitat del segle XV i primer quart del segle XVI: de la tradició germànica a la producció local*. Universitat de Barcelona. Tesi Doctoral, 2006, pàg. 227-228.

¹⁴ ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon. «El Canonge Barraquer». *Anuari MCMXXI-XXVI*. Institut d'Estudis Catalans, 1931, pàg. 306. AMBRÓS I MONSONÍS, Jordi. *op. cit.*, pàg. 69-73. Cfr. BORONAT TRILL, Maria Josep. *op. cit.*, pàg. 444.

¹⁵ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, vol. III, llib. III, pàg. 119.

¹⁶ BORONAT TRILL, Maria Josep. *op. cit.*, pàg. 415-417.

¹⁷ CAMPILLO I QUINTANA, Jordi; ROMERO, Susanna. *Espoli: del museu al jutgat. Les infraccions penals contra el patrimoni historicoartístic a Catalunya (1893-2015)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2016. CAMPILLO I QUINTANA, Jordi. *On és la calaixera?: l'espoli del patrimoni historicoartístic alpirinenc al segle XX*. Tremp: Garsineu, 2007.

¹⁸ *La Vanguardia*, 07/I/1921.

¹⁹ DE SAGARRA, Josep Maria. *Memòries*. Barcelona: Edicions 62, 1999, pàg. 80. PIJOAN, Josep. *op. cit.*, pàg. 3.

²⁰ *La Vanguardia*, 11/XI/1889.

²¹ *La Vanguardia*, 06/IX/1891.

²² *La Vanguardia*, 17/II/1891.

²³ *La Vanguardia*, 04/IX/1902.

²⁴ *La Vanguardia*, 01/V/1907.

²⁵ *La Vanguardia*, 15/I/1910.

cerimònies²⁶ i per a la plaça vacant de tenor de la Catedral de Barcelona²⁷. Per últim, ressaltar la seva pertinença com a membre del *Consejo de Vigilancia contra el Modernismo*, amb la finalitat, segons les paraules del bisbe Casañas, de «buscar con atención los indicios del modernismo, tanto en los libros como en la enseñanza: establecer con prudencia, prontitud y eficacia cuanto es de utilidad para salvar al Clero y a la juventud.»²⁸ Aquest consell fou fruit de l'aplicació de l'encíclica proclamada pel papa Pius X, *Pascendi dominici gregis*, en la que l'Església Catòlica condemna el laïcisme que propaga el modernisme i demana un major control sobre la influència que poden tenir les idees d'aquest corrent cultural i científic en les escoles i universitats.²⁹

De ben jove, Gaietà Barraquer es relacionà amb cercles integristes i afins al carlisme, adoptant postulats ideològics procedents de tertúlies i debats antiliberals, reaccionaris i tradicionalistes, entaulant amistat amb personalitats destacades com l'historiador carlí Ferran de Segarra i de Siscar.³⁰ Malgrat tenir present la seva ideologia conservadora, Barraquer i Roviralta seguí els passos de l'alta jerarquia de l'Església catalana, acceptant l'Estat liberal de la Restauració i la seva política confessional, fent evidents les seves pròpies contradiccions polítiques. Encara que mostrés la seva opinió de rebuig o disconformitat en els mitjans en els que col·laborava, la seva actitud possibilista –com la de molts dels seus companys– l'ajudà a aconseguir càrrecs en diversos organismes eclesiàstics i de caràcter municipal.

Les seves idees i argumentacions polítiques les intercanviava en l'anomenada «Colla dels Minyons», un cercle intel·lectual d'amics eclesiàstics, de la qual també en formaven part personatges de l'església catalana tan rellevants com Ricard Cortés, Josep Torras i Bages, Antoni Estalella, Manuel de Ros, Jaume Almera, Jaume Collell i Celestí Ribera, com l'il·lustre Jacint Verdaguer, que els anomenà «els doctors de la llei».³¹

²⁶ *La Vanguardia*, 08/VII/1914.

²⁷ *La Vanguardia*, 06/VIII/1914.

²⁸ *La Vanguardia*, 21/VIII/1908. Cfr. *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans: segles XVIII-XX*. Barcelona: Edicions 62, 1979.

²⁹ SERRA DE MANRESA, Valentí. *El Cardenal Vives i l'Església del seu temps*. Sant Andreu de Llavaneres : Museu Arxiu Vives i Tutó, 2007.

³⁰ *Diccionari d'historiografia catalana, op. cit.* DE SAGARRA, Josep Maria. *op. cit.*, pàg. 79-83.

³¹ BONET I BALTÀ, Joan. *L'Església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, pàg. 446. A part de Bonet i Baltà, sobre la «Colla dels Minyons» també en parlen GABERNET, Joan. *Josep Torras i Bages, bisbe de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, pàg. 96 i REQUESENS I PIQUER, Joan. «Jaume Collell i Bansells, publicista». *Ausa* (2000) 144, 35-54, pàg. 42. BONET I BALTÀ, Joan; MARTÍ I MARTÍ, Casimir. *L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques: 1881-1888*. Barcelona: Editorial Vicens Vives, 1990, pàg. 441.

Aquesta «penya religiosa» es reunia a casa de bisbe auxiliar de Barcelona, Ricard Cortès, arran de l'amistat que sorgí entre ells a França, quan hagueren d'emigrar a Vinçà arran de la proclamació de la Primera República i refugiar-se de la persecució religiosa de les autoritats a les ciutats.³² Convé ressaltar la gran amistat que mantingué amb Fèlix Sardà i Salvany, a qui recolzà en tot moment en l'elaboració i publicació de la seva obra més rellevant, *El liberalismo es pecado. Cuestiones candientes*, com en la posterior defensa del seu treball.³³

Així mateix, guardà una estreta relació amb el cardenal Salvador Casañas i Pagès (1901-1908) a qui Barraquer anomenava, considerava i esdevingué «pare espiritual» i «mecenes de sempre», i al qual li dedicà els seus dos principals llibres que s'estudiaran en aquest treball, *Las Casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX* (1906) i *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX* (1915-1917).

3. Estudi analític de les obres

En aquest apartat s'examinaran amb profunditat les dues obres del canonge Gaietà Barraquer i Roviralta. Els objectes d'anàlisi són els pròlegs i introduccions d'ambdós treballs i els capítols dedicats a l'estudi de l'orde caputxí, tal com s'ha indicat a la introducció. A continuació es podrà conèixer quina era la voluntat de l'autor, els objectius que es va marcar i veure si guarden una relació estreta amb el seu pensament antiliberal; el format dels llibres i les característiques d'edició, fet que permetrà copsar quina va ser la metodologia que va establir a l'hora de presentar les dades i tota la informació recopilada.

L'agrupació dels continguts segons els propòsits de Barraquer va produir una dicotomia en el contingut i les característiques de les seves dues obres, que seguidament es comentaran en el següent i primer subapartat. Aquesta diferenciació dels treballs ve donada pel tractament que féu de la informació i les dades recopilades, establint una metodologia concreta amb un distintiu propi del canonge i la seva feina com a historiador. Unes obres on també es troba present el seu pensament, que s'analitzarà en

³² GABERNET, Joan. *op. cit.*, pàg. 96. BONET I BALTAÀ, Joan. *op. cit.*, 490-491.

³³ BONET I BALTAÀ, Joan; MARTÍ I MARTÍ, Casimir. *op. cit.*, pàg. 321-322.

el segon subapartat i amb un especial èmfasi en el tractament i estudi de les fonts històriques, siguin bibliogràfiques, orals, gràfiques o impreses.

3.1 Objectius de l'autor

El motiu de la realització i existència d'aquestes dues obres no té cap explicació si no es té present la vida i les vivències personals de Gaietà Barraquer i Roviralta. En els pròlegs de les dues obres –recordar que Barraquer copia el pròleg de la primera obra i l'utilitza per a la segona, sense variar gaire el seu contingut–, es pot llegir i constatar que haver nascut 4 anys després dels successos de 1835 –va néixer el 1839– el va marcar profundament. La seva infància, marcada per ésser proper als fets ocorreguts, li permet ser testimoni de les ruïnes de molts convents, monestirs i altres edificis religiosos que van ser afectats per la revolució liberal:

«Nací cuatro años y unos meses después del incendio de los conventos de Cataluña, perpetrado en los postreros días de julio de 1835. En mi niñez, y aún mocedad, pude por mis ojos ver los muchos edificios monacales que aquel crimen dejó en pie, y las ruinas de los que maltrató. Pude conocer, y conocí, numerosísimos exclaustros procedentes de ellos. De su boca, de la de mis padres y de la de los ancianos, oí la historia lamentable de aquella interesantísima tragedia; y conocí, y aún sentí, los afectos de piedad, de lástima y de justa indignación que bullían en el corazón de todos ellos.»³⁴

Els seus parents més propers li expliquen els diversos successos ocorreguts durant aquell any. Unes històries que es poden complementar amb les visites a les restes dels edificis, i també amb les experiències de conèixer antics monjos i religiosos exclaustrats que li expliquen les seves vivències durant els successos d'inestabilitat política que es van viure a principis del s. XIX, i amb especial èmfasi durant els fets de 1835. Amb el pas dels anys, Barraquer s'adona que a mesura que es va fent gran les cases de religiosos que van sobreviure a la desamortització i les bullangues es van enrunant, esfumant-se la seva essència religiosa, a la vegada que desapareixen els testimonis i sobrevivents que van patir les exclaustracions i les conseqüències de les polítiques liberals del moment.

Plenament conscient dels fets i de la situació, es mostra afectat i colpit. El trasbalsa que el passat d'aquests edificis i la seva presència s'esvaeixi i desaparegui per sempre, malgrat que molts hagin rebut la qualificació de monument –cosa que ell agraeix–, fet

³⁴ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Barcelona: Impr. de F.J. Altés y Alabart, 1906, vol. I, pàg. 2.

que impedeixi que s'esborri la seva història.³⁵ Barraquer, a part de tenir una possible «fixació» amb els esdeveniments ocorreguts el 1835, no només se centra amb aquesta data, sinó que, com a historiador que és, fa l'exercici de mirar al passat des d'una perspectiva històrica per entendre tots els successos i afectacions que va patir el patrimoni religiós:

«Dolíame en el alma que para siempre pereciese la memoria de los dichos edificios, muchos de los cuales merecieron el dictado de monumentales; y que la acción irresistible del tiempo borrara el recuerdo circunstanciado de las terribles escenas de 1835.»³⁶

Tampoc oblida la impunitat d'aquelles persones que van cometre aquells actes durant el passat. Ànsia amb totes les seves forces que algú escrigui la «vertadera» història dels fets, que expliqui el que va ocórrer en realitat. Aquí apareix un dels primers indicis de la desconfiança de Barraquer envers les fonts existents; o, per l'altre, el resultat extret de l'anàlisi d'aquelles publicacions que narren els esdeveniments que van tenir lloc «bajo el calor liberal»³⁷. És necessari reiterar el concepte «vertadera història». Aquesta paraula, àmpliament present en el pròleg i també en el cos de les dues obres, demostra que, segons el seu punt de vista, tot el que s'ha escrit no té part de certesa i es basa en arguments purament subjectius.

Amb un to modest, l'autor informa al lector que li va passar pel cap redactar aquesta obra, però, volent esvair els seus pensaments i el que li deia la seva consciència, preferí que l'escriguessin els exclaustats, perquè «les sobra habilidad y talento»³⁸, evitant així equivocacions per part de la seva persona. Malauradament els exclaustats cada vegada n'eren menys, i els que vivien encara duïen a terme tasques religioses. Indirectament, i sense voler-ho reconèixer, inicia una tasca d'investigació començant amb la lectura de cròniques referent als fets de 1835, fet que li va permetre prendre consciència i magnitud de l'efemèride, a la vegada que veia que existien molts relats sobre els esdeveniments:

«Trataba también de tranquilizarme considerando que muchos de los hechos de los días de persecución constaban ya escritos en las historias, y que así mi relato holgaría. Mas registrando estas historias las hallaba todas mancas y mentirosas. Mancas tanto porque ninguna describe todos los edificios conventuales y sus joyas, cuanto porque todas se

³⁵ El 1844 es creen les comissions provincials de monuments. Referent al tema en parla ORDIERES DÍEZ, Isabel. *Historia de la restauración monumental en España: 1835-1936*. Madrid: Instituto de Conservación y Restauración de Bienes Culturales, 1995.

³⁶ *Ibidem.*, *ídem*. ORDIERES DÍEZ, Isabel. *op. cit.*, *passim*.

³⁷ *Ibidem.*, *ídem*.

³⁸ *Ibidem.*, *ídem*.

limitan á noticias generales muy lejos de las circunstanciadas, que son las que animan los cuadros y dan su valor propio á cada acto.»³⁹

Barraquer es queixa dels continguts dels llibres. Segons ell és una història no vertadera, totalment subjectiva i lligada a uns ideals que responen a la política liberal del moment. Dóna fe i testimoni de la lectura de fonts sobre els successos de 1835, concretament sobre els fets de Reus del 19 de juliol del mateix any, esmentant les obres de Francesc Raüll⁴⁰ i Víctor Balaguer⁴¹. Segons ell, els dos autors citats escrigueren calúmnies i acusacions falses per tal d'encobrir les partides liberals i donar les culpes dels fets als carlins, donant diverses versions dels fets i citant, entre altres documents oficials i premsa de l'època, les obres d'Antonio Piralá⁴² i Ildefonso Bermejo⁴³. Pertanyents a una línia ideològica de caràcter liberal, Barraquer titlla a ambdós de farsants que «quieren pasar por serios»⁴⁴ i que no donen una versió històrica dels fets, segons ell. Són, en realitat, treballs difamatoris que no neguen la versió oficial liberal dels esdeveniments.

Aquesta literatura el fa reflexionar, argumentant que «no conozco ni un autor del tiempo que abiertamente lo niegue. Tal era la esclavitud en el escribir».⁴⁵ Veu com la política liberal influeix en la redacció d'obres històriques o qualsevol altra publicació, i que la violència que professa és present en els seus continguts però també se n'adona que existien alguns treballs que, vencent la censura liberal, escrigueren en les seves ratlles, d'una forma molt tímida i afavorint als religiosos, els successos ocorreguts durant els crims de Reus⁴⁶ o, des de la vessant històriconovel·lística com és *Las ruinas de mi convento*, els fets de la revolució de 1835 i l'assalt als convents i monestirs de Barcelona.⁴⁷ Sense defugir de l'estil literari, la novel·la de Mariano Riera i Comas, *Misterios de las sectas ó el francmasón proscrito*, influeix a Barraquer de forma directa

³⁹ *Ibidem., ídem.*

⁴⁰ RAÜLL, Francisco. *Historia de la conmoción de Barcelona en la noche del 25 al 26 de julio de 1835; causas que la produjeron y sus efectos hasta el día de esta publicación*. 2ª ed. Barcelona: Impr. de A. Bergnes, 1835.

⁴¹ BALAGUER, Víctor. *Las calles de Barcelona*. Barcelona: Tip. Ed. Salvador Manero, 1865.

⁴² PIRALÁ, Antonio. *Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista*. Madrid: Mellado, 1868. Tomo II.

⁴³ BERMEJO, Ildefonso. *La estafeta de Palacio. (Historia del reinado de Isabel II). Cartas trascendentales dirigidas al Rey Amadeo*. Madrid: Carlos Bailly-Bailliere, 1872. Tomo I.

⁴⁴ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, vol. I, llib. I, pàg. 2.

⁴⁵ *Ibidem., ídem.*

⁴⁶ DE BOFARULL, Antoni. *La mancha del siglo*. Barcelona: Imp. de Roberto Torres, 1850. Antoni de Bofarull escrigué aquesta obra sota el sinònim d'Anastasio Timora, i la dedicà a Jaume Balmes.

⁴⁷ PATXOT I FERRER, Ferran. *Las ruinas de mi convento*. Barcelona: Libreria Històrica, 1851.

o indirecta, ja que el llibre dóna noms dels revolucionaris que dugueren a terme accions contra els edificis religiosos i els relaciona amb organitzacions maçoniques.⁴⁸

D'altra banda, alguns autors liberals com Eduard Toda, qualificaren de falsos en els seus treballs els rumors i les calúmnies existents sobre els frares, monjos, convents i monestirs que existien en la societat de finals del s. XIX i durant el 1835.⁴⁹ Malgrat tot, Barraquer lamenta que no es publicà cap obra que descrivís els convents abans ni després de 1835, ni tampoc com es veié afectat el patrimoni religiós. Afegeix que hagué de transcórrer mig segle per tal que els autors catòlics desvelessin la «veritat». Però, per què indica que els autors que «escrigueren la veritat» foren catòlics? A què es deu aquesta diferenciació?

Certament es refereix a ell i, sobretot, a la seva obra –vegeu la falsa modèstia amb què actuava– que tragué a la llum el que feia tant de temps que s'estava esperant: una història sobre les afectacions dels successos de 1835 als edificis religiosos.⁵⁰ Però, tot seguit, al·ludeix a aquells autors contemporanis, catòlics com ell, que publicaren obres sobre història d'Espanya, de caràcter eclesiàstic o polític, com per exemple Jaume Balmes, Fèlix Sardà i Salvany, Eduard Maria Vilarrasa i Idelfons Gatell, Marcelino Menéndez Pelayo, Jaume Collell, entre d'altres.⁵¹ Una proliferació de publicacions que van aparèixer arran de la proclamació del *Syllabus Errorum* el 1864, un recull de 80 errors i demés conviccions d'ideologia ultracatòlica que havia efectuat la societat liberal, acusant-la d'ésser l'hereva de la revolució de 1789 i de la causant de l'aparició del socialisme i del krausisme.⁵²

⁴⁸ RIERA Y COMAS, Mariano. *Misterios de las sectas secretas o el francmasón proscrito*. Barcelona: Imp. Hispania de Vicente Castaños, 1864, 4 vols.

⁴⁹ TODA, Eduard. *Poblet. Recorts de la Conca de Barberà*. Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1883.

⁵⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 3.

⁵¹ BALMES, Jaume. «Rápida ojdeadada sobre las revueltas de Barcelona desde 1833 y examen de sus causas» en *Escritos sobre Catalunya*. Vic: Eumo Editorial. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 1998. SARDÀ I SALVANY, Fèlix. *El Liberalismo es pecado: cuestiones candentes*. Barcelona: Librería y Tipografía Católica, 1907. ILDEFONS GATELL, Josep. VILARRASA, Eduard Maria. *Historia de la Revolucion de setiembre: sus causas, sus personajes, sus doctrinas, sus episodios y sus resultados*. Barcelona: Impr. y Librería Religiosa y Científica, 1875; *Historia de las persecuciones sufridas por la Iglesia Católica desde su fundacion hasta la época actual*. Barcelona: Imprenta y Librería Religiosa y Científica del Heredero de Pablo Riera, 1876. 2 vols. MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino. *Historia de los heterodoxos españoles*. Librería Católica de San José, 1880-1882. 3 vols. COLLELL, Jaume. «La Revolució i les antigalles» en *Escritos políticos*. Vic: Eumo Editorial. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 1997.

⁵² HIBBS-LISSORGUES, Solange. *Iglesia, prensa y Sociedad en España (1868-1904)*. Alicante: Instituto de Cultura «Juan Gil-Albert». Diputación de Alicante, 1995, pàg. 21-22. Cfr. COLOM, Francisco. «El hispanismo reaccionario. Catolicismo y nacionalismo en la tradición antiliberal espanyola». *El altar y trono. Ensayos sobre el catolicismo político iberoamericano*. Francisco Colom, Ángel Rivero (eds.).

La següí la proclamació del Concili Vaticà I (1870), on Pius IX predicà la renovació dels idearis tradicionals cristians i la ideologia d'uns postulats que anessin en contra dels paradigmes liberals presents.⁵³ La proclamació d'aquestes dues pronunciacions de caràcter catòlic impulsà la creació de noves institucions periodístiques com *El Pendón* (1873), *Revista Popular* (1873) o l'aparició de noves editorials i llibreries com *La Hormiga de Oro* (1885), amb la finalitat de publicar llibres de temàtica religiosa i expandir els pensaments catòlics reaccionaris.⁵⁴

Però és necessari un retorn als antecedents. Passats els anys, molts dels testimonis i sobrevivents dels successos de la revolució de 1835 van desapareixent, i l'oblit s'apodera de les seves vivències. Aquest fet produí que al canonge Barraquer, casualment –noti's la ironia–, se li acudís redactar una obra amb una part descriptiva de les cases de religiosos i una segona part amb la història dels diversos successos històrics que els afectaren al llarg del primer terç del s. XIX, però encara restaven vius alguns exclaustrats, aprofitant l'avinentesa per entrevistar-los i incloure els seus relats en la seva obra. Tot i així sentia una certa inquietud en l'execució del seu projecte, perquè molta de la informació que ell volia projectar ja estava escrita. Davant aquest fet, la seva consciència d'home de lletres li donava 3 indicacions respecte a la bibliografia que existia i, sobretot, de la informació contingent:

«1ª Que faltan por completo descripciones de los edificios y cosas; 2ª Que, según lo arriba apuntado, en los documentos oficiales y en las historias de aquel tiempo abundan las falsedades; y 3ª Que los mismos relatos de los hechos no son más que relaciones generales, sin expresión de las circunstancias más interesantes, es decir, sin su vida, sin su interés propio.»⁵⁵

L'existència d'aquest fenomen historiogràfic va comportar que Barraquer tingués un debat intern molt important sobre la seva tasca com a historiador. Hagué de lluitar contra els dubtes presents i mantingué profundes reflexions envers la seva intencionalitat. Quina hauria de ser la seva posició? Què li pertocava fer? Després de meditar-hi molt, arribà a una conclusió:

Barcelona: Anthropos, 2006, 43-82, pàg. 61. PAYNE, Stanley G. *El Catolicismo Español*. Barcelona: Planeta, 2006, pàg. 143-146.

⁵³ HIBBS-LISSORGUES, Solange. *op. cit.*, pàg. 21-22

⁵⁴ *Ibidem.*, pàg. 73-76. Cfr. MANENT I SEGIMON, Albert. «Llibreria religiosa». *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*. Barcelona: Editorial Claret, 1998. BORRÀS I FELIU, Antoni. «La "Llibreria Religiosa" de Barcelona y la renovación de la piedad en España a mediados del siglo XIX (1848-1868)». *Traditio-Krisis-Renovatio aus theologischer Sicht*. Elwert Verlag (ed.). Marburg, 1976, 370-383.

⁵⁵ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 4

«[...] ganoso de prestar un servicio á la verdad, y por lo mismo á mi Dios y Señor, lo mismo que á la Santa Iglesia y al Arte, me incliné á escribir la descripción de las casas religiosas de varones, no de hembras, de Cataluña, ó sea la presente obra, y la historia verídica de las persecuciones por ellas sufridas en mi siglo XIX, que es la que seguirá.»⁵⁶

En aquest fragment veiem reflectit el pensament de Gaietà Barraquer Roviralta: la religió és l'autèntica veritat i Déu el seu vertader senyor. El maniqueisme, una de les múltiples característiques del seu pensament, determina el contingut i els objectius dels seus treballs.

A continuació s'esmentarà un element esmentat en la cita que caracteritza l'obra: només analitzarà les cases de religiosos masculines, és a dir, les que només van patir directament la revolució de 1835 i, majoritàriament, la desamortització de Mendizábal. L'aplicació d'aquesta llei liberal de 1836 suprimia tots els convents i monestirs existents, deixant al marge els ordes missioners degut a la tasca que desenvolupaven en les colònies espanyoles i altres països; els convents dels Hospitalaris de Sant Joan de Déu i els clergues de les Escoles Pies. D'altra banda, el 1837 el govern reduí aquesta excepció a les cases de religiosos que es consideressin com a establiments civils de beneficència, assistencials-sanitàries i educatives. Malgrat que es volguessin suprimir els convents i monestirs de religioses, part dels seus béns passaren a ser propietat d'Hisenda, però posteriorment la majoria retornaren a les seves mans a causa de que gran part de cenobis femenins s'adheriren a aquesta restricció.⁵⁷

Una de les censures i aprovacions eclesiàstiques de l'obra, situada en les pàgines anteriors al pròleg de la primera obra, és realitzada per Celestí Ribera, canonge de la catedral de Barcelona i professor de teologia al seminari de la mateixa ciutat, a part de ser poeta de renom, censor del *Diario de Barcelona* i amic de Barraquer⁵⁸, descriu a la perfecció l'objectiu –en la primera obra–, la intencionalitat i la tasca de Barraquer:

«[...] El objeto del autor es describir el verdadero estado en que se hallaban dichas Casas cuando la revolución acabó con ellas en 1835, asesinando ó encarcelando á sus moradores, incendiando sus edificios y usurpando sus bienes. Nadie, que sepamos, se ha atrevido á

⁵⁶ *Ibidem.*, *ídem*.

⁵⁷ JANKE, Peter. *Mendizábal y la instauración de la monarquía constitucional en España (1790-1853)*. Madrid: Siglo XXI Editores, 1974, pàg. 238-248. PORRES MARTÍN-CLETO, Julio. *La desamortización del siglo XIX en Toledo*. Toledo: Diputación Provincial. Publicaciones del Instituto Provincial de Investigaciones y Estudios Toledanos, 1965, pàg. 33. RUEDA HERNANZ, Germán. *La Desamortización de Mendizábal y Espartero en España*. Madrid: Cátedra, 1986, pàg. 21-22. PUIGVERT SOLÀ, Joaquim M. «Des de la Xina a Regencós. Correspondència familiar del bisbe missionista Vicenç Carreras, O.P. (1830-1867)». *Estudi General*, 21.1 (2001): 307-331, pàg. 309-311

⁵⁸ *Infra.*, pàg. 51-52.

justificar aquellos horrores; pero los revolucionarios han pretendido explicarlos de algún modo y atenuarlos en lo posible, ponderando la relajación á que habían venido á parar las Ordenes religiosas en aquella época y la desconsideración general en que eran tenidas por parte de la mayoría de la población.»⁵⁹

Per a poder dur a terme aquesta obra és necessari dedicar-s'hi plenament, amb cos i ànima, a la recerca d'informació que permeti aconseguir i consolidar un volum considerable de dades i referències de tot tipus (imatges, premsa, gravats, fotografies, bibliografia, etc.) referents a les persecucions de les cases de religiosos. Abans d'iniciar el seu projecte, vol curar-se en salut i rebre tota mena de suports que aprovin la seva futura comesa. En el pròleg esmenta la preocupació envers el tema, i comenta la voluntat de redactar un llibre a diverses personalitats eclesiàstiques; però sobretot esmenta el suport que rebé d'una figura de gran pes i rellevància en la Catalunya de finals del s. XIX, que li donà carta blanca en l'elaboració de les seves obres. Es tracta del seu «mecenas de siempre», del que més endavant seria bisbe i cardenal de Barcelona, Salvador Casañas i Pagès:

«Escriba V. la historia de los frailes que me habla, y deje para otros, ó á lo menos para otro tiempo, otra classe de trabajos. –Urgel 5 de abril de 1880.»⁶⁰

Després que el seu mecenes l'anima a deixar les seves tasques sacerdotals, Barraquer inicia la seva tasca de recerca i de treball cap a principis de l'any 1880, 45 anys després dels successos de 1835 que tant el capfiquen i preocupen. Com a bon historiador, enceta la seva recerca d'informació, no només interrogant als ancians testimonis sobre la història dels monestirs i convents i dels fets ocorreguts, sinó a monjos exclaustats i veïns de diverses poblacions que li aportessin qualsevol informació. Així mateix, consultà biblioteques i arxius públics i privats, a la vegada que aprofitava els viatges que feia per visitar les restes d'edificis religiosos que encara existien o que havien desaparegut. Apuntava tota la informació que sentia o trobava i, posteriorment, l'analitzava a partir de la crítica.⁶¹

L'obra també persegueix un altre objectiu, sobre el qual parteix la voluntat de donar a conèixer els esdeveniments de 1835 i les seves conseqüències: vol ser una mostra de la seva professionalitat i de l'ofici d'historiador, és per això que no discrimina qualsevol informació que li arribi a les seves mans o orelles. Vol escoltar i llegir totes les opinions

⁵⁹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 4.

⁶⁰ *Ibidem.*, ídem.

⁶¹ *Infra.* apartat 3.2 i 3.3.

sobre l'edifici o tema que ell estudia, sigui de la boca o ratlles impreses d'una font liberal o afectada per l'exclaustració i/o desamortització, sense discriminar-les. Malgrat sentir i llegir aquest argument, al llarg de l'obra es pot veure com l'autor és víctima dels seus propis errors, i com diferencia amb total arrogància molts dels arguments de procedència liberal. No obstant això, la voluntat de l'autor és ser objectiu, i és la seva determinació sentir i llegir totes les històries i opinions existents:

«En la prolija pesquisa de noticias, he buscado con exquisito cuidado la sola verdad. Garantizan esta afirmación las circunstancias de mi modo de obrar en ella. Así acudí para datos lo mismo á los frailes víctimas del crimen que á los asesinos y fautores, lo mismo á los reaccionarios y católicos que á los revolucionarios, al propio tiempo que no olvidaba á los simples testigos indiferentes, fueran varones, fueran hembras. A todos acudí, á todos interrogué, á todos escuché, á todos cito en mi trabajo.»⁶²

La seva formació d'historiador l'obliga a buscar la certesa absoluta sobre el tema que ell vol discórrer. Com a canonge i historiador, està acostumat al culte ferm i etern a la veritat. Esmentat anteriorment, la seva fe es basa en les creences de l'Església i a la seva credibilitat i, sobretot, a l'auxili de la Gràcia Divina.⁶³ Gràcies a la seva formació eclesiàstica i teològica, dona per suposat que no trobarà cap fet que contradigui al dret, és a dir, la fe en Déu. L'autor argumenta que estudia amb llibertat absoluta les fonts i la informació que consulta, sense temor a equivocar-se, perquè al ser home de Déu i seguir les directrius que marca la veritat, també se li presta a Déu, que és l'única certesa absoluta:

«Se que la verdad y Dios son una misma cosa.»⁶⁴

Qualsevol dada o font històrica que Barraquer examini, i no segueixi el plantejament marcat per les directrius de l'Església o es desviï del seu punt de vista sobre la certesa de la història i els fets ocorreguts, és considerada errònia i, per tant, liberal o maçona. El maniqueisme torna a sortir a la llum en els plantejaments de l'obra i, sobretot, en la formulació dels objectius d'aquesta. L'autor es planta de nou, *nihil obstat*, i torna a mostrar quina és la seva voluntat:

«Ni necesito para nada la mentira ni la tergiversación, pues para mi fin basta el relato verídico de los hechos. Me propongo que por ellos conozca el lector quién fué la víctima y quién el verdugo en la guerra que la revolución ha hecho en mi siglo xix contra las Órdenes religiosas. Mi desautorizada palabra no ha de prevenir juicios ni opiniones. Mi pluma ha de

⁶² BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 8.

⁶³ Do gratuït, lliure i personal de Déu a l'home, pel qual, a aquest, li és ofert de participar de la vida divina.

⁶⁴ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 8.

limitarse á describir y narrar con verdad; y sobre esta descripción y relato el lector honrado formulará categórica la sentencia. Es hora ya de que el varón prudente pueda fallar quiénes fueron los fomentadores de la ilustración, si los que edificaron y construyeron mil obras de arte, ó los que con el pico y la tea las destruyeron. Hora es ya de que toda persona de bien pueda fallar entre los religiosos que llevaban vida ascética y por doquier difundían la moralidad, ó los revolucionarios fautores y predicadores de todo error y asesinatos de aquéllos. Llegó el día en que se arrollen y arrinconen los cartelones y se quemem los libelos que con mentira presentan á religiosos matando inocentes, y se vea con verdad á los revolucionarios asesinando frailes inocentes. Es hora de llamar ilustración á la ilustración, ignorancia á la ignorancia, iniquidad á la iniquidad. Guarde, pues, el lector estos calificativos para pronunciarlos según su recto sentir al leer los relatos.»⁶⁵

L'autor convida a conèixer la veritat sobre els incidents que van ocórrer durant el seu segle XIX, amb especial èmfasi durant els fets de 1835, treure a la llum els testimonis dels monjos i frares exclaustats, els assassinats de molts d'ells a mans dels liberals revolucionaris o les destrosses que van comportar els assalts de les tropes revolucionàries. Entendre com a causa d'aquestes, molts edificis i béns de l'Església i dels ordes religiosos van desaparèixer entre les flames de les bullangues del juliol de 1835 o, com a conseqüència, de la desamortització de Mendizábal. En el paràgraf superior citat, es poden llegir arengues en recerca de la certesa dels esdeveniments ocorreguts.

Una veracitat que surt dels ulls i del pensament de Barraquer, que a la vegada esdevé subjectiva; que condemna els successos causats per la fúria revolucionària del bàndol liberal, i que lloa les penúries dels pobres religiosos i la seva figura, com el patiment ocasionat per les destrosses dels seus béns a mans de maçons subversius que volien acabar amb la presència religiosa de la societat decimonònica del moment. Una ploma que vol cridar l'atenció del lector, i que li permeti conèixer els episodis de 1835 i quines van ser les seves causes, remetent-se com a punt de partida a la Guerra del Francès. Qui llegeixi les seves ratlles podrà jutjar els actes comesos en el passat i, a partir d'aquí, mostrar-se partidari d'uns o altres:

«¿Se comprende que unos poquísimos frailes destituidos de todo auxiliar armado, se atreviesen contra la tropa? Y si los capuchinos fueron los que hicieron fuego, ¿cómo al entrar la tropa en el convento no los mató, según disponía el bando de arriba, y cómo no saqueó la casa? El lector imparcial juzgará, pues los hechos son de sí harto elocuentes. De todo lo narrado se desprende que aquella noche el convento capuchino de Cervera quedó suprimido, y que, al decir de los liberales, sus vasos y ornamentos pararon en la parroquial.»⁶⁶

⁶⁵ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 10.

⁶⁶ *Ibidem.*, llib. II, pàg. 1157.

3.1.1 Pensament i ideologia de l'autor

La figura del canonge Gaietà Barraquer Roviralta com les seves dues obres, que s'analitzen en aquest subapartat, són un bon exemple del pensament reaccionari antiliberal a Catalunya, arquetípic del s. XIX i de principis del XX. Tal com s'ha anat plasmant al llarg del treball, és en els pròlegs d'ambdues obres on trobem plasmat de primera mà els objectius d'aquesta obra i, seguidament, però també com a conseqüència, la línia política i ideològica de Barraquer. En les primeres ratlles, l'autor qualifica la revolució liberal de 1835 i els fets que se'n precediren com un «sacrílego crimen».⁶⁷

Les bullangues de 1835 foren la causa directa que causà la desaparició i destrucció de les cases de religiosos que hi havia a Catalunya.⁶⁸ Segons l'autor, aquesta destrucció provocà l'oblit de les persones que es veieren afectades i, sobretot, dels edificis en què hi vivien. Malgrat els fets, es redactaren obres que tractaven i estudiaven els successos, com les que Barraquer es refereix en el seu pròleg, per exemple els treballs de Francisco Raull, Víctor Balaguer, Antonio Piralá o Ildefonso Bermejo, entre d'altres, però no les considera creïbles a nivell de continguts. L'autor creu que responen a mers interessos polítics i que narren pures fal·làcies, que manquen de rigor i parteixen de simples generalitzacions⁶⁹:

«Y mentirosas porque todas fueron empolladas bajo el calor liberal ó masónico, que son la misma cosa y proceden del mismo padre de la mentira. De tal modo después del 1835 dominó tanto en los documentos oficiales, cuanto en los autores particulares, este maligno espíritu, que nadie entonces se atrevía á escribir abiertamente en contra».⁷⁰

Són treballs que han estat escrits sota les influències dels corrents liberals i que no tenen cap altre objectiu que respondre a unes necessitats purament ideològiques; no disposen de sustentació documental ni de veracitat dels fets. També critica l'abús i control del poder per part del govern liberal envers la premsa, els documents oficials i els llibres que es publicaven, inserint i difamant «acusaciones y calumnias más absurdas». Aquest tipus de literatura era consumida per amplis sectors de la població, que Barraquer els

⁶⁷ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 1.

⁶⁸ GARCIA, Anna M^a. *La revolució liberal a Espanya i les classes populars (1832-1835)*. Vic: Eumo Editorial, 1989, pàg. 269-279. MOLINER PRADA, Antoni. *Revolución burguesa y movimiento juntero en España. La acción de las juntas a través de la correspondencia diplomática y consular francesa, 1808-1868*. Lleida: Editorial Milenio, 1997, pàg. 134-155. OLLÉ ROMEU, Josep M. *Las Bullangues de Barcelona durant la Primera Guerra Carlina: 1835-1837*. Tarragona: El Mèdol, 1993. Vol. I, pàg. 70-94.

⁶⁹ *Supra.*, pàg. 15.

⁷⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 1.

titlla de liberals, i sense preocupació, perquè «las tragaba sin vomito, y aún gustoso, prueba evidente del pésimo estado de la pública opinión». L'autor mostra la seva visió del «poble» com una massa inculta, que es creu tot el que el govern li transmet, que assenta el cap i cedeix amb plena voluntat, sense cap coneixement.⁷¹ Realitza una comparativa molt particular a l'hora de classificar i referir-se a la societat i a les persones que hi viuen:

«[...] y del temor de los buenos (que eran los más) ante las persecuciones del furor revolucionario.»⁷²

Veiem com estableix una dicotomia entre la població, unes persones són bones i les altres són, seguint l'estil de classificació que utilitza, dolentes. Un conjunt de persones que patiren les conseqüències de la revolució de 1835, els «buenos», referint-se indirectament i sense especificar –però essent conscient del context polític actual– als partidaris del pretendent carlí al tron, Carles Maria Isidre de Borbó. No mostra pudor a l'hora d'exposar la seva simpatia i afinitat política cap al bàndol carlí, que són els damnificats per la política liberal revolucionària del partit isabelí que està al poder. Una frase que ressalta la presència rellevant del pensament polític de l'autor en el corpus de les seves obres. «El orden y el imperio de la justicia» és un testimoni de la creença ferma de Barraquer en la figura reial, en aquest cas Ferran VII, i la seva política de restauració eclesiàstica⁷³:

«Cuando, restablecido al finir de 1823 el orden y el imperio de la justicia, trataron los capuchinos de reedificar su convento.»⁷⁴

L'absolutisme dinàstic; l'altar i el tron, la figura del rei i la religió catòlica són els dos postulats que ens mostren la seva afinitat al reialisme, i com es veurà més endavant,

⁷¹ Aquest concepte utilitzat per Barraquer estableix similituds amb els arguments utilitzats per Jaume Balmes. «Fáltale á la España el conocimiento de la verdad sobre sí misma; y en las actuales circunstancias este conocimiento le es vital. La verdad es la vida de las sociedades; si es ejecutada, no importa tanto el que no sea conocida; un hombre sano disfruta de su salud sin advertirlo siquiera; pero si esa ejecucion no existe, el conocimiento es indispensable; para aplicar el remedio es necesario no ignorar el mal.» BALMES, Jaume. *La Sociedad. Revista religiosa, filosófica, política y literaria*. Barcelona: Imprenta de A. Brusi, 1843, tomo I, pàg. 4. Cfr. FRADERA, Josep. M. *Jaume Balmes. Els fonaments racionals d'una política catòlica*. Vic: Eumo, 1996.

⁷² BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 1.

⁷³ *Infra.*, apartat 3.1.2. Cfr. BADA, Joan. *Història del cristianisme a Catalunya*. Vic: Eumo, 2005, pàg. 173-174.

⁷⁴ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. II, pàg. 1133.

amb les polítiques absolutistes i plenament reaccionàries.⁷⁵ Per donar coneixement dels fets comesos pels revolucionaris, com també de l'ús i abús de la política liberal, ho exemplifica amb els successos ocorreguts a Reus durant el 1835. Vol mostrar com les fonts liberals adulteraren la veritat dels fets, i canviaren el fil de la història per mostrar els esdeveniments ocorreguts com a culpa dels carlins i els religiosos:

«Para probar esta verdad basta aducir, como muestra, la calumnia absurdísima inventada para cohonestar el repugnantísimo atropello y crimen de Reus. Se dijo, y escribió, que éste fué ocasionado por el hecho de que una partida carlista, mandada por un fraile, había derrotado á otra de nacionales de Reus; que había muerto á varios de éstos, y que el fraile había mandado crucificar á uno de ellos, padre de numerosísima prole. La derrota era verdadera; las circunstancias del fraile-jefe y demás, completamente falsas, como no en esta obra (que no es su lugar), sino en la que, Dios mediante, le seguirá, probaré con evidencia. Y tal absurdo del fraile-tigre fué insertado en todos los papeles; y el pueblo liberal lo admitió como cierto.»⁷⁶

És una altra prova de com la història està sotmesa a voluntats i interessos polítics, i que serveix, a més, per dominar al lector i a la població. Per a Barraquer, mitjançant arguments poc raonats i amb manca de fonamentació, a partir d'aquests

«el liberal se imponía y dominaba por la palabra oral y escrita y por la violencia material. El bueno debía escoger entre el martirio y el silencio, cuando no la aprobación.»⁷⁷

Por i violència. Mesures poc convincents i convenients, segons l'autor, per a dominar a la població. Però torna a aparèixer la mateixa diferenciació anteriorment esmentada, i és la presència de l'adjectiu «bueno» per a encasellar a aquella persona que és partidari dels ideals contraris a la política liberal. És l'existència d'un model que caracteritza a aquella persona que no es regeix pels paradigmes liberals de l'època, i que és lleial al bàndol absolutista –posteriorment, carlí–, que segueix els valors catòlics i és totalment reticent a la situació política en què viu. Malgrat aquests fets, Barraquer es mostra conscient de què va succeir, i recorda les paraules que li transmeteren alguns ancians envers la seva voluntat de redactar un llibre narrant els successos ocorreguts:

«Calla, calla, me decían, nunca manifiestes tus ideas, tu habilidad ha de cifrarse en ocultar tu modo de pensar si quieres verte libre de persecución. Por poco que hables en materia política, conocerán tus sentimientos, y te comprometes. Vendrán días de desorden, y entonces ¡ay de los tenidos por sospechosos! Acuérdate de la guillotina de Francia, y de la tartana de Roten de Barcelona, del período constitucional, y de tantos y tantos que en días

⁷⁵ LUIS, Jean-Phillipe. «La construcción inacabada de una cultura realista». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 319-345, *passim*.

⁷⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, *op. cit.*, vol. I, llib. I, pàg. 2

⁷⁷ *Ibidem.*, *ídem*.

de alboroto popular han sido víctimas de un atropello de autor desconocido. ¡Ay de ti si en las logias se decreta tu muerte!»⁷⁸

Es remet al passat i a esdeveniments històrics i polítics que capgiraren la societat europea i espanyola: la Revolució Francesa, el Trienni Liberal, els diversos pronunciaments liberals que hi hagué des de finals de la guerra del Francès o des de la instauració del sexenni absolutista (1814-1820) i, fins i tot, una escena molt coneguda com fou la tartana de Rotten.⁷⁹ Escenaris funestos per a la història, segons Barraquer, dels quals destaca la presència d'una premissa que els relaciona entre ells i que esdevé un element característic en la política conservadora del s. XIX: la relació de la maçoneria amb el liberalisme. Era un fenomen comú en la societat decimonònica europea i, sobretot, espanyola. La fixació d'aquesta ideologia política amb les societats secretes i la maçoneria, amb la creença que aquestes eren les causants de les revolucions a Espanya, és una altra evidència en l'obra de Barraquer.

També es remet als anys 1820-1840 per refermar als lectors, i sobretot als joves, la poca presència en els quioscos de diaris públics de caràcter reaccionari o carlí. Aquest fet és degut a la «intolerància» de la «tiranía liberal» en el control de la llibertat d'expressió i dels mitjans de comunicació. Per a Barraquer, és la presència d'una intolerància i un despotisme liberal que caracteritzà la societat de la primera meitat del segle XIX, i que no volia la presència de publicacions que anessin en contra del govern i/o de les polítiques o mesures que prengueren. Però no només aquesta «tiranía liberal» estava present en el control dels diaris sinó que durant les diverses guerres carlines que hi hagué al llarg del s. XIX els liberals actuaren d'una forma totalment «ímpietosa»:

«Durante las guerras, en las poblaciones liberales se obligaba á los hombres de opinión contraria á empuñar el fusil, y luego éstos buen cuidado se daban al primer toque de alarma de acudir á la muralla para hacer fuego contra los de su bando, pues perfectamente sabían

⁷⁸ *Ibidem., ídem.*

⁷⁹ DE LA FUENTE, Vicente. *Historia de las sociedades secretas antiguas y modernas en España: y especialmente de la francmasoneria*. Lugo: Imprenta de Soto Freire, 1870, pàg. 410. El brigadier Antonio Rotten, militar espanyol liberal d'origen suís, fou l'encarregat de sufocar les partides reialistes de la zona de Cardona i Manresa durant el Trienni Liberal. El 17 de novembre de 1822, capturà a 24 veïns de Manresa acusats de participar i confraternitzar amb els guerrillers absolutistes. Amb l'argument de traslladar els presos a Barcelona, els feu pujar a tots en una carreta i els conduí a la capital. Quan passaren per un lloc anomenat els Tres Roures, Rotten donà l'ordre de fer baixar els presos i seguidament els afusellà. Amb la difusió de la notícia, es justificaren els actes assegurant que havien caigut en una emboscada reialista, i que aquests els havien assassinat. Malauradament aquesta escena esdevingué un imaginari per a la época a causa de les matances que hi hagueren més endavant, com la mort del bisbe de Vic, el Dr. Strauch, prop de Vallirana.

cuánto iba en proceder de otro modo. Por opuesta parte y natural consecuencia tampoco lo pasaban bien los liberales que vivían en poblaciones realistas.»⁸⁰

Per a Barraquer, totes les accions que cometeren els liberals foren dolentes, cruels i que aniquilaren la vida de milers d'homes, malgrat mantenir una mica de consciència i objectivitat i empatia per a aquells partidaris del liberalisme que residien en ciutats realistes.⁸¹ Però indiferentment, «todos son liberales; progresistas ó exagerados unos, moderados otros; pero todos malos, todos peores [...] siempre basándose en calumnias como lo harán siempre», i és que la crema de convents durant les bullangues de juliol de 1835, la posterior exclaustració i la consegüent desamortització de Mendizábal de 1836 fou part de la seva malícia, i aquest fet provocà la desaparició de molts edificis religiosos, alguns acabaren calcinats i/o enderrocats, d'altres abandonats o, malauradament, subhastats, venuts i desaprofitats.⁸²

L'autor es queixa furiosament de la impunitat dels autors dels fets i sobretot dels actes comesos. Però aprofita per a carregar contra la impietat que caracteritza, segons ell, a totes aquelles persones que visiten les poques restes arquitectòniques dels diversos monestirs i convents que queden vigents, a la vegada que també es lamenta sobre l'ús i presència d'aquesta pràctica. És una crítica al científicisme excursionista que tractaren les restes com a simples objectes, sense tenir en compte la secularització que patiren⁸³ i, sobretot, la importància religiosa que contenen aquestes ruïnes.⁸⁴ Des del punt de vista de Barraquer, és un hàbit immoral carregat d'inspiracions estètiques i naturalistes, per una fixació cap a les restes arquitectòniques i als monuments:

«Hoy hasta entró en moda dolerse de la quema de los conventos y de su destrucción; pero no por el motivo de la inmoralidad sacrilega del crimen, no por la profunda herida que la supresión de sus comunidades infirió al servicio religioso, y por lo mismo á la Religión,

⁸⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 3.

⁸¹ Per conèixer la dicotomia política existent entre liberals i absolutistes a les ciutats, vegeu TORRES, Jaume. *Liberalismo y revolución campesina: 1820-1823*. Barcelona: Ariel, 1976, pàg. 99-128. MILLÁN, Jesús. «Popular y de orden: la pervivencia de la contrarrevolución carlista». *Ayer*, 38 (2000): 15-34, pàg. 30-34.

⁸² BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 3. Cfr. REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel. «Motivaciones y desarrollo de las exclaustraciones del siglo XIX». *Revista agustiniana*, 147 (2007): 519-544.

⁸³ DE LA CUEVA MERINO, Julio. *Clericales y anticlericales. El conflicto entre confesionalidad y secularización en Cantabria (1875-1923)*. Cantabria: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cantabria. Asamblea Regional de Cantabria, 1991, pàg. 13-45.

⁸⁴ En relació a l'excursionisme i la historiografia, en fa esment PUIGVERT SOLÀ, Joaquim M. «Historiografia eclesialística a la Catalunya noucentista». *Fortià Solà: estudis*. Torelló: Associació d'Estudis Torellonencs, 1997, 9-19, pàg. 10.

sino por un sentimentalismo de orden puramente natural, ó por la irremediable pérdida de infinitos monumentos y objetos artísticos y arqueológicos.»⁸⁵

Aquestes reflexions de Barraquer posen en evidència com, en paral·lel al moviment romàntic i al moviment excursionista, es va estendre l'interès per les ruïnes i els monuments. En els capítols dedicats a l'estudi dels caputxins, també es poden trobar referències plenament evidents pel que fa al pensament de l'autor. Referent a la descripció de la història del convent de Martorell, Barraquer classifica a les persones que el visiten i fan ús dels espais religiosos –d'aquest convent en concret– com a «intel·ligents», i que tenen cura i mostren respecte pels espais sagrats. Són subjectes que estimen els llocs de culte, que tenen estima envers la religió catòlica i la figura de Déu i, sobretot, són rectes i morals:

«Los inteligentes lo visitaban siempre con admiración y respeto, conformes en que por su composición colorido y correcto dibujo había que considerarlo distinguida obra de arte.»⁸⁶

Es podria concloure i deduir que aquelles persones que no en feren ús, i a la vegada, actuaren en la seva destrucció, podrien esdevenir éssers «irracionals», «incrèduls» o «incultes». D'aquests arguments es pot extreure i observar una defensa clara de la figura dels religiosos, i sobretot, de la seva tasca teològica en les ciutats. L'autor crea una imatge exemplar del monjo o frare com una persona moral, correcta racionalment, portadora del bé gràcies a la seva rectitud ascètica i fidel seguidora de la seva regla religiosa, és a dir, del bé:

«Los religiosos, aun perseguidos, mueren por auxiliar a quien quiera que padezca, a un perseguidor. Los revolucionarios matan a inofensivos, inocentes e inermes.»⁸⁷

En aquesta narració de les afectacions que patí el convent de caputxins de Tortosa durant el Trienni Liberal, Barraquer mostra el seu odi envers la figura del revolucionari. Un individu que assassina a persones inofensives i innocents, com són els religiosos, però també persones que no són afins a la seva ideologia i que són acusades de col·laborar amb el bàndol absolutista. En contra del caràcter antireligiós i anticlerical d'aquestes pràctiques liberals, l'autor defensa, a més, la tasca assistencial i el paper dels caputxins i dels monjos en general en les múltiples ciutats de Catalunya, destacant la seva funció a l'hora de socórrer els malalts, repartir sopa o aigua a la porta dels seus

⁸⁵ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 3.

⁸⁶ *Ibidem.*, pàg. 397.

⁸⁷ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. II, pàg. 1154.

convents. Les persecucions que patiren els caputxins al llarg del primer terç del s. XIX i les polítiques del govern liberal, com les desamortitzacions de 1820 i de 1836, o l'exclaustració de 1836⁸⁸, provocaren grans afectacions i desperfectes a les cases de religiosos, fent que molts dels seus integrants les haguessin d'abandonar.⁸⁹

Pel canonge fou una experiència esgarrifosa, però al mateix temps digne d'admirar pels perills que patiren i que hagueren de viure:

«En los momentos mismos de la última persecución, por regla general, fueron abrigados por los pueblos, recibidos en las casas particulares, y protegidos contra las exiguas, pero omnipotentes, bandas de foragidos que por encargo de las sectas recorrieron Cataluña atacando los conventos. Y este prestigio y amor de los pueblos databa de antiguo, y nunca había sido interrumpido.»⁹⁰

Qualificatiu de caràcter despectiu com «foragidos que por encargo de las sectas» són una de les múltiples mostres que hom pot trobar al corpus literari de l'obra per descriure als liberals. Una altra vegada es pot comprovar la presència de l'argument que les sectes maçòniques són els causants i els incitadors de la revolució liberal. Ells són els causants, a part dels actes revolucionaris, de la mala imatge existent del clergat. Segons l'autor, el poble estimava els caputxins, però foren els revolucionaris qui provocaren la ràbia i la desestima envers ells. S'ha esmentat en els apartats superiors com Barraquer

⁸⁸ PORTET PUJOL, Joan. «L'exclaustració de religiosos de l'any 1835». *Ausa*, 151 (2003): 29-49. CASALS, Quintí. «El fenomen de l'exclaustració i el nou destí dels convents confiscats». *Arrels cristianes: presència i significació del cristianisme en la història i la societat de Lleida. Volum IV: Temps de llums i ombres. Temps d'esperança. L'època contemporània (del segle XIX fins als nostres dies)*. Manuel Lladonosa (coord.). Lleida: Pagès editors, 2009, 81-92.

⁸⁹ La bibliografia específica sobre el tema és àmplia, però s'esmentaran algunes de les referències utilitzades per a la realització d'aquest treball. Destaquen els treballs de FONTANA, Josep. *La quiebra de la monarquía absoluta 1814-1820*. Barcelona: Ariel, 1978. TOMÁS Y VALIENTE, Francisco. «El proceso de desamortización de la tierra en España». *Agricultura y sociedad*, 7 (1978): 11-33; *El marco político de la desamortización en España*. Barcelona: Ariel, 1977. CALLAHAN, William H. *Iglesia, poder y Sociedad en España, 1750-1874*. Madrid: Nerea, 1989. JANKE, Peter. *op. cit.* RUEDA HERNANZ, Germán. *op. cit.* CUENCA, José Manuel. *La Iglesia española ante la revolución liberal*. Madrid: Rialp, 1971, 15-69. BERNECKER, Walther L. *España entre tradición y modernidad. Política, economía, sociedad (siglos XIX y XX)*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1999, pàg. 20-128. ALMENAR PALAU, Salvador. «Propiedad, igualdad y prosperidad. Flórez Estrada y la desamortización». *Historia de la propiedad: la expropiación. VII encuentro interdisciplinar, Salamanca, 15-17 de septiembre de 2010*. Salustiano de Dios, Javier Infante, Ricardo Robledo, Eugenia Torijano (coords.). Madrid: Servicio de Estudios del Colegio Nacional de Registradores, 2012, 241-316. LINARES LUJÁN, Antonio M. «Los bienes de los pueblos: del reparto al rescate». *Ibidem.*, 317-370. SIMÓN SEGURA, Francisco. *Contribución al estudio de la desamortización en España: la desamortización de Mendizabal en la provincia de Gerona*. Madrid: Tall. gráf. de Ediciones Castilla, 1969. GARCÍA PÉREZ, Juan. «Revolución liberal y propiedad de la tierra: una aproximación al impacto de las desamortizaciones en la España del siglo XIX (1836-1900)». *Antiguo Régimen y liberalismo: homenaje a Miguel Artola 2. Economía y sociedad*. Javier M. Donezar y Manuel Pérez Ledesma (eds.). Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 1994, 151-168.

⁹⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 373.

crea un paradigma del religiós, una figura fidel i idíl·lica a seguir en la més estricta moralitat del bé, però igualment critica la política dels liberals a l'hora de carregar contra el clergat:

«Y los frailes, aquellos tiranos antropófagos de la leyenda liberal.»⁹¹

Aquesta imatge és fruit, segons Barraquer, de la premsa liberal i les seves conspiracions maçòniques per revolucionar la societat i eliminar els seus enemics. Malauradament per l'autor, aquesta llegenda fou creguda i entesa per una població inculta, i que arribà fins als seus dies. Per mala sort, ell fou testimoni de les múltiples vegades que s'utilitzaren aquests arguments per classificar el clergat i titllar-lo d'assassí. Una mostra molt clara de la influència i impacte d'aquesta llegenda liberal en la població la patí quan visità les restes del convent caputxí de Figueres, una part d'aquest convertit posteriorment en una fàbrica de taps de suro:

«Cuando habiéndome despedido de estos taponeros salía yo del edificio, páreme un momento en el claustro. Allí otro de los oficiales taponeros, con rostro ceñudo, irritado, sin duda, por la derrota, increpóme, diciéndome que nadie interpreta las cosas como yo, y que todo el mundo ve allí las huellas de las tiranías de los frailes. Contéstele que yo no comprendía esos seres frailes-tigres; que trataba á muchos frailes, y los hallaba como los demás hombres. Replicóme que los tiempos cambiaron, y que en la cripta hallaría la prueba de que allí, bajo el coro, enterraban vivas á las personas. Le contesté que no enterraban vivos, sino muertos, pero sentados; que los frailes, sus leyes, método de vida, hábitos y costumbres son hoy los mismos de ayer [...] Insistió en que todo el mundo explica como él la forma de los nichos verticales de la cripta, y nadie como yo. Le repetí, finalmente, que para mí nunca los frailes han sido leones enjaulados en conventos, y cortésmente me despedí de él. Ya harto de tanta preocupación, de tanta ignorancia, de tanto comulgar con ruedas de molino anticlerical, de tan absurdo odio, salí del convento exclamando: “¡Cuánta lana, cuánta lana! ¡Oh prensa sectaria! ¡Cuánto embruteces, maleas y perviertes!”»⁹²

Aquest fragment citat és una altra mostra excel·lent del pensament de l'autor, a més d'aportar la visió de Barraquer sobre l'impacte de l'esmentada llegenda liberal envers la població. Es lamenta de l'anticlericalisme encara existent i de l'odi contra els religiosos, de la ignorància de les persones envers l'estil de vida del clergat, però en general del seu nivell de coneixement i, sobretot, de la gran mala influència que ha tingut l'anomenada «prensa sectària» que ha causat estralls en el pensament de les persones. Retorna el pes

⁹¹ *Ibidem.*, pàg. 356.

⁹² *Ibidem.*, vol. I, pàg. 406-407. Referent a l'anticlericalisme com a «axioma irrenunciable de la població», que es reflecteix en el fragment que s'ha citat, en parla amb detall DELGADO, Manuel. DELGADO, Manuel. *Luces iconoclastas. Anticlericalismo, blasfemia y martirio de imágenes*. Barcelona: Ariel, 2002, pàg. 32-46; *La ira sagrada. Anticlericalismo, iconoclastia y antiritualismo en la España contemporánea*. Barcelona: Editorial Humanidades, 1992, pàg. 16-18, 49-88.

de la culpa en els liberals. Ells són els causants i provocadors que s'hagin escampat tals fal·làcies. Segons l'autor,

«el uso de argumentos tan perversos y vacíos por parte de la revolución prueba la falta de otros más sólidos y legítimos para combatir á los institutos religiosos. La falsedad y el ridículo no se emplean para la defensa de la verdad y del bien, y es que los pueblos conocían la verdad, y amaban á los frailes. Los capuchinos precisamente eran los frailes populares por excelencia.»⁹³

Aprofita els seus treballs per criticar i desmuntar els arguments de la política liberal en general, arremetent especialment contra les legislacions que afectaren les cases de religiosos durant el s. XIX. Per l'autor, totes les raons dels revolucionaris, és a dir els liberals, manquen de fonaments a causa de la seva insignificança i ridícula, sense coneixements exactes sobre la matèria. Aquesta és una de les múltiples característiques que dona dels liberals, destacant seva la mala praxis política del primer terç del s. XIX i, sobretot, la seva relació intrínseca amb les institucions culturals, econòmiques i socials; diaris i societats patriòtiques, així com la manca de transparència i poca fiabilitat democràtica que els destaca.⁹⁴ Les reflexions que fa al respecte de la política liberal i la seva idiosincràsia, permeten conèixer el parer de l'autor:

«Varias reflexiones ocurren al discreto que lee el anterior documento. 1.º Comprende la malicia de los constitucionales de los pueblos, quienes a la menor palabra de un predicador le acusan al Jefe Político. 2.º Duda no poco de la existencia del exceso, ya que frecuentemente las tales acusaciones resultaban calumniosas. 3.º Se convence de la injusticia de unos hombres que proclamaban la libertad de la prensa y de la tribuna, y la negaban al púlpito; de tal modo que los periódicos y las tertulias patrióticas podían blasfemar a diario, y los predicadores debían respetar tales blasfemias. 4.º Se irrita al ver que las Cortes podían ejercer de pontífices y los ayuntamientos de obispos metiendo su intrusa hoz basta lo más íntimo de la Iglesia, y los predicadores debían respetar basta el nombre de la Constitución y para nada tildarla. Y 5.º Admira la docilidad o prudencia, o miedo del Gobernador eclesiástico. ¡Oh tiempos de tiranía llamados de libertad!»⁹⁵

⁹³ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 372. Referent a la importància de l'orde caputxí en les ciutats, i sobretot per la seva gran tasca a nivell de devocions i religiositat popular, vegeu SERRA DE MANRESA, Valentí. *La predicació dels framenors caputxins des de l'arribada a Catalunya al Concili Vaticà II (1578-1956)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2012, pàg. 189-241; *Els caputxins de Catalunya, de l'adveniment borbònic a la invasió napoleònica: vida quotidiana i institucional, actituds, mentalitat cultura (1700-1814)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 1996, pàg. 200-236.

⁹⁴ PÉREZ GARZÓN, Juan-Sisinio. «“El Eco del Comercio”, portavoz del programa revolucionario de la burguesía española, 1823-1835». *La Prensa en la Revolución Liberal: España, Portugal y América Latina. Actas del Coloquio Internacional que sobre dicho tema tuvo lugar en la Facultad de Ciencias de la Información, Universidad Complutense, los días 1, 2 y 3 de abril de 1982*. Alberto Gil Novales (ed.). Madrid: Universidad Complutense, 1983, 509-524.

⁹⁵ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...* op. cit., vol. I, llib. II, pàg. 1122-1123.

Una crítica política carregada de sàtira i odi envers el govern constitucional, que com demostra la cita, manca de professionalitat en tots els sentits.⁹⁶ Malgrat ésser una crítica contra la política del Trienni Liberal, serveix per comprendre la posició política i religiosa del sector reialista i, inversament, les mesures polítiques aplicades pel govern constitucional en l'àmbit eclesiàstic, parlamentari, i de premsa. Però un element a destacar, i del que es parlarà més endavant amb profunditat, és la voluntat dels sectors liberals –partint des de la visió conservadora– de voler canviar els valors de la societat tradicional. De com «las Cortes podían ejercer de pontífices y los ayuntamientos de obispos metiendo su intrusa hoz basta lo más íntimo de la Iglesia» és una mostra ben clara del rebuig d'un immobilisme absolutista i reaccionari envers les «idees de canvi» que professava la revolució liberal.⁹⁷

Un altre element característic del pensament de Gaietà Barraquer, és la presència en els seus arguments de la superstició i del càstig diví. Aquests apareixen com a conseqüència per a condemnar els diversos actes revolucionaris de caràcter liberal que han succeït en els últims anys, i que van afectar al patrimoni religiós.⁹⁸ Literalment, l'autor mostra com Déu castiga a aquelles persones que foren protagonistes o prengueren part en la destrucció de les cases de religiosos, en les partides de soldats liberals durant les guerres, o que també compraren els béns dels religiosos en les subhastes posteriors a la desamortització.⁹⁹ A tall d'exemple, quan descriu l'estat actual

⁹⁶ «El Ayuntamiento, que contra toda ley divina y humana derriba sacrílegamente el templo y el convento, acompaña en procesión las reliquias de Santa Madrona a la Catedral. Roba a la Santa su casa, pero en procesión la echa de ella. No puede darse hipocresía más repugnante.» *Ibidem.*, pàg. 1127.

⁹⁷ MARTÍ, Casimir. *L'Església de Barcelona (1850-1857)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, pàg. 472-481.

⁹⁸ «De los, al parecer, castigos impuestos por el Cielo con motivo de la destrucción de esta Casa religiosa, huelga aquí decir, porque ya en su lugar quedó indicado el fin de los incendiarios, y ha poco el de la fortuna del comprador de solares del convento.» *Los Religiosos en Cataluña... op. cit.*, vol. IV, llib. III, pàg. 223.

⁹⁹ Referent a la bibliografia que tracta la subhasta dels béns desamortitzats, vegeu SIMÓN SEGURA, Francisco. *La Desamortización española en el siglo XIX*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, 1973. BADA, Joan. «L'anticlericalisme: antic o modern?». *Església, societat i poder a les terres de parla catalana: actes del IV Congrés de la CCEPC (Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana)*: Vic, 20 i 21 de febrer de 2004. Directora de l'edició: Lourdes Plans i Campderrós. Valls: Cossetània, 2005, 369-394, pàg. 379-380. BELLO, Josefina. «Conflictos, litigios y pleitos en el proceso de la desamortización». *Los grandes procesos de la historia de España*, Santiago Muñoz Machado (ed.). Barcelona: Crítica, 2002, 345-358; *Frailes, intendentes y políticos. Los bienes nacionales, 1835-1850*. Madrid: Taurus, 1997; «La ocupación de los bienes de los Regulares (1835-1836)». *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 185.1 (1988): 55-82. SANCHEZ MARROYO, Fernando. «La Revolución Liberal y la consolidación de los patrimonios nobiliarios». *Antiguo Régimen y liberalismo: homenaje a Miguel Artola 2. Economía y sociedad*. Javier M. Donezar y Manuel Pérez Ledesma (eds.). Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 1994, 655-671. LÓPEZ VILLAVARDE, Ángel Luís. *op. cit.*, pàg. 69-72. TOMÁS y VALIENTE, Francisco. «Lo que no sabemos acerca del Estado liberal (1808-1868)». *Antiguo Régimen y liberalismo: homenaje a Miguel Artola. 1. Visiones generales*. Ediciones de la

del convent caputxí de Vilafranca del Penedès, conclou la seva descripció de la següent forma:

«Suele Dios castigar ya en este mundo a los destructores de conventos y comunidades. Uno de los incendiarios del convento de Villafranca murió de terrible enfermedad, bien que cristianamente. Un su hermano enloqueció, y su padre, después de años de enfermedad en el hospital, allí acabó sus días; cual si el primero hubiese traído sobre su casa la divina maldición. [...] Estas noticias del castigo del incendiario las tengo primero de boca, y después de puño propio del señor Obispo D. José Morgades. Vich 4 de julio de 1894.»¹⁰⁰

Amb aquestes paraules es pot comprovar la justificació de l'autor a l'hora de demostrar la seva posició política i el seu pensament, clarament reaccionari. A la vegada defensa la seva creença en la Gràcia Divina i al ple judici de Déu, com la invulnerabilitat dels béns religiosos. Destruir convents i monestirs comporta conseqüències, i segons Barraquer, resultats imprevisibles que a la llarga poden afectar a les persones. D'altra banda, lamenta els mals usos que se li donaren a les diverses cases de religiosos que quedaren dempeus. Moltes van ser convertides en hospitals, fàbriques, hostals, col·legis, asils, edificis del govern, etc. D'altres, però, van ésser fruit de males pràctiques i actes vandàlics, com els que patí el convent del Desert de Sarrià, a Barcelona, durant el Trienni Liberal:

«Otra entrada de las mujeres en el Desierto: “Domingo 16 del corriente (*febrero de 1823*) en celebracion del aniversario de Santa Eulalia se permite la entrada al desierto de PP. Capuchinos de Sarria á las señoras mugeres (*¡señoras mugeres!*) pagando cuatro cuartos... cuyo importe está destinado á favor de la fortificacion de este pueblo; advirtiendole a los concurrentes podrán estar con toda seguridad pues se tomaran todas las medidas al caso.»¹⁰¹

En aquest fragment del Diari de Barcelona del 15 de febrer de 1823 inserit en la segona obra de l'autor, Barraquer es prengué la llicència d'afegir comentaris, sempre en cursiva, que demostrin la seva impressió sobre els diversos esdeveniments ocorreguts. L'esgarrifa la dessacralització dels espais sagrats, i com en el fragment, el sorprèn però també l'horroritza la presència de dones en un convent com el de Sarrià. Es profanà

Universidad Autónoma de Madrid, 1994, 137-146. SAIZ, María Dolores. «“La Voz de la Religión” y los decretos de enajenación de bienes del clero secular». *La Prensa en la Revolución Liberal: España, Portugal y América Latina. Actas del Coloquio Internacional que sobre dicho tema tuvo lugar en la Facultad de Ciencias de la Información, Universidad Complutense, los días 1, 2 y 3 de abril de 1982.* Alberto Gil Novales (ed.). Madrid: Universidad Complutense, 1983, 139-158.

¹⁰⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...* op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 237.

¹⁰¹ *Ibidem.*, vol. I, llib. II, pàg. 1138.

l'espai sagrat dels frares i, com explica una pàgina abans, la seva mala praxis comportà la celebració d'un passeig amb burros pel pati i el bosc del convent.¹⁰²

El canonge Barraquer mostra la seva part més personal. És una declaració d'intencions. Es troba plenament compungit per les conseqüències que tingueren els diversos esdeveniments liberals i que perjudicaren seriosament al patrimoni religiós. Malgrat mostrar la seva millor faceta d'historiador descrivint els edificis religiosos, amb totes les seves peculiaritats i característiques arquitectòniques com també la seva història i les afectacions que patiren al llarg del primer terç del s. XIX, no esdevé objectiu a l'hora de narrar els esdeveniments polítics, sinó que jutja i criminalitza a tots els subjectes que prengueren part activa en la «destrucció» de les cases de religiosos.

A partir d'un exercici de perspectiva històrica, l'autor centra la seva mirada cap al passat per justificar els successos ocorreguts. Les diverses revolucions de caràcter liberal que tingueren lloc en «mi siglo XIX» (sic) són per culpa de la influència francesa que hi hagué durant l'esclat de la Revolució Francesa i la Guerra del Francès, fet que provocà l'entrada de les idees de la Il·lustració, conjuntament amb conspiracions maçòniques, jansenistes i, finalment, del liberalisme. L'estudi de la història dels convents i monestirs, i dels fets anteriors a 1835 ha permès a Barraquer concloure que

«siempre los franceses y los revolucionarios españoles anduvieron a una, según hemos visto ya.»¹⁰³

S'ha pogut analitzar al llarg d'aquest apartat la presència del pensament i de la ideologia de l'autor en les dues obres. En paraules del mateix Barraquer, els liberals són el mal personificat. Són l'antagonisme personificat del bé, caracteritzats per ser revolucionaris i pertànyer a sectes maçòniques, afins a les idees il·lustrades procedents de la Revolució Francesa, amb la voluntat de trencar i acabar amb la societat tradicional. La presència i existència d'aquestes persones demostren

«[...] el límite entre la España católica y española y la España liberal y gabacha, entre una España que fué grande y una España que muy pronto nada será.»¹⁰⁴

Tot aquest conjunt de característiques ideològiques i de pensament que s'han esmentat al llarg de l'apartat, com són el maniqueisme, la comparativa dels liberals amb els revolucionaris i la seva pertinença a sectes maçòniques, la influència de les idees

¹⁰² *Ibidem.*, pàg. 1137.

¹⁰³ *Ibidem.*, vol. I, pàg. 352.

¹⁰⁴ *Ibidem.*, pàg. 19.

il·lustrades procedents de França al bàndol liberal i, consegüentment, la seva classificació com a «gabachos»; l'existència i defensa d'un arquetip de persona «bona», que és partidària de l'absolutisme i de la religió, etc., són els postulats d'una ideologia política característica de finals del s. XVIII i de tot el s. XIX de gran importància en l'àmbit espanyol, com fou el reaccionarisme conservador. A continuació es descriuran les característiques d'aquesta corrent ideològica, funció que permetrà realitzar una comparativa per corroborar i emmarcar el pensament del canonge Barraquer en aquesta política conservadora, de gran importància i rellevància en la societat del s. XIX.

3.1.2 Característiques del pensament reaccionari conservador

En les seves obres, esmentats en el corpus i en les múltiples notes a peu de pàgina, hi ha esmentats els treballs d'una sèrie d'autors pertanyents al corrent conservador reaccionari. Cita les obres d'autors rellevants com el sacerdot jesuïta Augustin *abbé* Barruel¹⁰⁵ –una de les figures centrals i més destacades d'aquesta línia de pensament–, les del religiós dominic Francisco Alvarado¹⁰⁶, el canonista i historiador de l'Església Vicente de la Fuente¹⁰⁷, o les de l'historiador de les idees i filòleg Marcelino Menéndez Pelayo¹⁰⁸. Els utilitza com a fonts de consulta per a justificar i/o argumentar els diversos esdeveniments ocorreguts, com per argumentar les causes polítiques dels successos que ell investiga. La seva obra s'emmarca en els postulats del pensament reaccionari conservador, una manifestació ideològica de caràcter polític que tal com fa temps Javier Herrero va mostrar, tendeix a ésser majoritàriament tradicionalista o conservadora, que tingué les seves primeres formulacions a mitjans-finals del s. XVIII.

L'existència i argumentació d'aquesta ideologia es contraposa cada vegada més, als corrents il·lustrats. Defineixen la Il·lustració «como una conspiración de las fuerzas del Mal contra el orden jerárquico querido por Dios».¹⁰⁹ Per a ells, el pensament dels il·lustrats té la finalitat de destruir l'ordre jeràrquic establert i, sobretot, fer desaparèixer

¹⁰⁵ BARRUEL, Abbé. *Memorias para servir a la historia del jacobinismo*. Palma: imprenta de Felipe Guasp, 1813. *Compendio de las memorias, para servir á la historia del Jacobinismo*. Villafranca del Bierzo: imprenta de Pablo Miñón, 1812.

¹⁰⁶ ALVARADO, Francisco. *Cartas críticas que escribió el Rmo. padre maestro Fr. Francisco Alvarado, del orden de Predicadores, ó sea el Filósofo rancio, en las que se impugnan las doctrinas y máximas perniciosas de los nuevos reformadores*. Madrid: Impr. de E. Aguado, 1824-1825, 5 vols.

¹⁰⁷ DE LA FUENTE, Vicente. *op. cit.*

¹⁰⁸ MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino. *op. cit.*

¹⁰⁹ HERRERO, Javier. *Los orígenes del pensamiento reaccionario español*. Madrid: Alianza, 1988, pàg. 33.

els valors tradicionals existents. Segons els postulats reaccionaris, té l'objectiu de rebel·lar-se contra les autoritats i implantar noves perspectives de pensament, com són la disciplina moral, el lliure albir i la independència intel·lectual de la persona. La Il·lustració, com a corrent científic, comportà l'adveniment de la modernitat com a forma de progrés, duent a terme un anàlisi constant de tots els raonaments existents (polítics, religiosos, morals, científics, etc.). En paraules d'Anthony Padgen, es volgué repensar si era necessari i eliminar tot aquell fonament que afectés o influís la persona –la religió– i, sobretot, el seu esperit.¹¹⁰ Tal com diria Immanuel Kant,

«[la nuestra] es una auténtica época crítica y a la crítica ha de someterse todo. La religión, por sagrada y la legislación por su carácter majestuoso se han creído exentas, y con ello se han ganado la lógica desconfianza de los demás. Por tanto, no pueden pretender el genuino respeto que la Razón garantiza sólo a las cosas capaces de soportar un examen público y libre.»¹¹¹

La voluntat de voler repensar el sistema de creences ja existent i voler transformar-lo va ser considerat un sacrilegi total. La llibertat intel·lectual, la tolerància, el deisme, entre altres característiques de la Il·lustració, són considerades com a arguments totalment ateus. L'Església fou la primera en assentar uns fonaments totalment contraris a aquests postulats «anti-religiosos», i inicià els confrontaments davant aquests ideals, amb els quals trobaren similituds amb què es proposaren amb la Reforma Protestant del s. XVI. I és que davant aquesta temptativa de fer desaparèixer la societat establerta, només l'ordre moral que predica i sosté el catolicisme pot assegurar l'estabilitat de la societat i del seu govern.¹¹² Heus aquí on l'Església catòlica mostra la seva noció de llibertat, que recau en el súbdit, que ha de complir el seu deure com a cristià i ésser subordinat a aquesta institució, mostrant el seu rebuig envers les idees il·lustrades «protestants», que provocaran la destrucció de l'ordre moral existent.¹¹³

La política combativa de l'Església davant l'aparició d'aquest ideal il·lustrat provocà la creació i caracterització de la figura del filòsof com a un ésser malvat, portador d'idees malèvols i anti-cristià. La inflexibilitat dogmàtica davant les idees de la Il·lustració, la «reacció» envers el perill de la societat tradicional és una de les característiques del

¹¹⁰ PADGEN, Anthony. *La Ilustración. Y por qué sigue siendo importante para nosotros*. Madrid: Alianza Editorial, 2015, pàg. 42-43.

¹¹¹ KANT, Immanuel. *Crítica de la raó pura*. 1781. *apud.*, *ibidem.*, pàg. 43.

¹¹² RIVERA GARCÍA, Antonio. «Los orígenes contrarrevolucionarios de la nación católica». *Relatos de nación: la construcción de las identidades nacionales en el mundo hispánico*. Madrid/Frankfurt: Editorial Iberoamericana. Ed. Vervuert, 2005, 1023-1043, pàg. 1032.

¹¹³ *Ibidem.*, pàg. 1036.

pensament reaccionari conservador. És la defensa de la societat de l'Antic Règim davant l'amenaça d'una secta que vol destruir l'ordre establert, eliminar tota autoritat existent a partir de la revolució, canviant l'ordre polític i social existent, i esdevenint l'enemiga del poder¹¹⁴. Un dels esdeveniments que feu possible l'execució d'aquestes premisses ideològiques i que es convertí en l'escenari per antonomàsia de l'objectiu de les idees de la Il·lustració va ser la Revolució Francesa.¹¹⁵

L'any 1789 a França va ésser la posada en escena, en bona part, dels idearis il·lustrats, i provocà, entre els múltiples factors que causaren l'esclat de la Revolució Francesa, que tots els teòrics reaccionaris compreguessin com la revolució era el mitjà d'actuació pels enemics de l'ordre. A més a més, s'hi sumaren més mites i teories que aportaren al pensament conservador la consolidació del seus fonaments. Els il·lustrats tenen uns aliats i aquests, a part de ser ateus, molts són jansenistes i, sobretot, maçons. L'equiparació amb altres creences és una de les característiques més rellevants del reaccionarisme i és l'acció de posar a dins del mateix sac a tots els enemics. La maçoneria, enemic clàssic i central del reaccionarisme, és la incitadora i provocadora de les revolucions.

Des dels seus inicis en l'època medieval, patí una transformació dels seus postulats a principis del s. XVIII, i gràcies a la Il·lustració acabà esdevenint una societat secreta amb gran pes en moltes societats. Influenciada pels valors il·lustrats com la igualtat, el benestar, la solidaritat, etc., el seu objectiu era construir una societat cosmopolita que es caracteritzés per construir el benestar de tots els seus integrants i traçar llaços fraternals. L'objectiu de construir una societat racional, eliminant les figures que es regeixin per valors absoluts i vitalicis, prenent la tolerància com un dels requisits essencials i, sumant-li el misticisme que engloba les reunions i les cerimònies que efectuen, converteixen a la maçoneria com el culpable de tots els mals que s'han produït.¹¹⁶

¹¹⁴ DE MORA QUIRÓS, Enrique V. «La revolución hispánica como peligro: el juicio de Jaime Balmes (1810-1848)». *Liberty, liberté, libertad: el mundo hispánico en la era de las revoluciones*. Cádiz: Universidad de Cádiz. Servicio de Publicaciones. Ayuntamiento de Cádiz, 2010, 133-148, pàg. 139. PIQUERAS, Jose Antonio. «Ilustración y revolución». *Cambio político y cultura en la España de entresiglos*. Alberto Ramos Santana i Alberto Romero Ferrer (eds.). Cádiz: Universidad de Cádiz, Servicio de publicaciones, 2008, 19-40, pàg. 28.

¹¹⁵ MATHIEZ, Albert. *Los orígenes de los cultos revolucionarios (1789-1792)*. Edició a càrrec de Francisco Javier Ramón Solans. Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2012, pàg. 42, 84 i 155.

¹¹⁶ HERRERO, Javier. *op. cit.*, pàg. 58-59. FERRER BENIMELI, José A. «El masón, hombre de la Ilustración». *Masonería e Ilustración. Del siglo de las luces a la actualidad*. José Ignacio Cruz (ed.) Valencia: Publicacions de la Universitat de València, 2011, 39-62, pàg. 50-51.

Pel que fa al jansenisme, corrent religiosa procedent del cristianisme, té una interpretació pròpia de la Gràcia Divina en la qual es defensa que el cristianisme ha de penetrar en el conjunt de les accions de la persona, semblant a la que es debatí durant la Reforma Protestant, i de la que en sorgí el luteranisme i el calvinisme. La reformulació dels valors del cristianisme i de què havia de ser la vertadera religió, comportà la negativa per part de l'Església, per la seva temptativa de voler espiritualitzar la vida cristiana i no dependre dels elements temporals, com també de la crítica a l'absolutisme monàrquic.¹¹⁷ Amb l'esclat de la revolució, entenent-la com el resultat de la suma de les múltiples fal·làcies argumentades pels filòsofs il·lustrats, aquesta revolta penetra a l'interior de les societats, destruint-les per complet.¹¹⁸

Segons els postulats reaccionaris i com bé diu Javier Herrero, és la maçoneria conjuntament amb la seva aliança tenebrosa qui a través de les lògies difama les seves idees mitjançant la propaganda, amb l'objectiu de destruir la societat. Són aquestes xarxes de sectes i nuclis organitzats que influeixen al poble perquè destrueixi el poder, el tron i l'altar, i que instauri la llibertat.¹¹⁹ Al cap i a la fi, pels teòrics reaccionaris, la Il·lustració i la seva posada en escena, la revolució, són eines que només tenen un sol objectiu, i és la llibertat. Aquesta no és més que una mentida, propagada pels filòsofs i per la francmaçoneria, que comporta la fragmentació de la consciència moral de les persones, alliberant fervors que la religió i la monarquia havia sotmès.¹²⁰

Una altra característica del pensament reaccionari conservador, conjuntament amb la creença de les conspiracions francmaçoneres que comportaran el trencament de la societat, és el maniqueisme. La dualitat del pensament i classificació en «bons» i «dolents», procedent de la tradició judeocristiana, té el màxim exponent en la figura de l'Abbé Barruel.¹²¹ Segons el clergue, els successos revolucionaris ocorreguts, com fou la Revolució Francesa, foren provocats per l'existència de dues realitats que s'enfronten

¹¹⁷ HERRERO, Javier. *op. cit.*, pàg. 75.

¹¹⁸ *Ibidem.*, pàg. 167. Per a conèixer les característiques del jansenisme, ressaltar algunes referències com les de LLUCH, Ernest. «Una dotzena de qüestions janesistes». *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*. Joaquim M. Puigvert (ed.). Vic: Eumo, 2000, 169-180. SAUGNIEUX, Jöel. *Le jansénisme espagnol du XVIIIe siècle, ses composantes et ses sources*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1975, pàg. 15-47. TOMSICH, Mª Giovanna. *El jansenismo en España. Estudio sobre las ideas religiosas en la segunda mitad del siglo XVIII*. Madrid: Siglo XXI Editores, 1972, pàg. 25-94.

¹¹⁹ ZAVALA, Iris M. *Masones, comuneros y carbonarios*. Madrid: Siglo XXI, 1971, *passim*. VALÍN FERNÁNDEZ, Alberto. *Masonería y revolución: del mito literario a la realidad histórica*. Santa Cruz de Tenerife: Idea, 2008, pàg. 99-101.

¹²⁰ HERRERO, Javier. *op. cit.*, pàg. 167-174.

¹²¹ PUIGVERT, Joaquim M. «Historiografia eclesiàstica i catalanisme a la Catalunya de la Restauració». *El contemporani: revista d'història*, 5 (1995): 30-38, pàg. 33.

entre elles: el bé i el mal. És una perspectiva reduccionista. El bé és representat per l'Església i la monarquia, que es regeixen pels valors de la religió i permet portar a bon fi les persones. Referent al «mal», aquest és encarnat per tots aquells sectors que no es regeixen per les normes anteriorment esmentades, i que bàsicament esdevenen seguidors i partidaris de les sectes filosòfiques. La llibertat, la tolerància, el deisme, la igualtat, etc., són arguments diabòlics que han provocat rius de sang, la mort de reis i la destrucció de països sencers.

Es pot establir una certa semblança i influència amb els arguments que utilitza el canonge Barraquer en les seves obres. Com s'ha comentat anteriorment, l'autor llegeix les obres de l'Abbé Barruel¹²² i es veu plenament influenciat pels seus arguments i raciocini. En la introducció de la seva segona obra, Barraquer utilitza les obres del sacerdot jesuïta francès, però també les d'Alvarado, De La Fuente i Menéndez Pelayo incorporant-hi conceptes per a sustentar les seves argumentacions en contra del liberalisme i, a la vegada, les cita en notes a peu de pàgina o insereix cites textuais per a referir-se a diversos esdeveniments històrics i postulats polítics i filosòfics.¹²³

Però quelcom més a destacar és la traducció de les obres del clergue al castellà, essent títols de consulta i lectura per a molts eclesiàstics durant la Guerra del Francès, i sobretot durant el s. XIX. I és que amb el pas dels anys posteriors a la Revolució Francesa, a Espanya es va creant un pensament conservador i integrista, influenciat a partir de les directrius del pensament reaccionari europeu. Una ideologia que veu com a enemic a la Il·lustració, i que afecta a la tradició espanyola. Difós per l'Església espanyola, les idees procedents del Segle de les Llums aporten valors i noves paraules com la sobirania, la societat, estat de dret, etc., que xocaven contra la visió, com diu Jorge Novella, essencialment organicista i providencialista de la història i, sobretot, de l'Altar i el Tron.¹²⁴

Aquesta construcció edificà la imatge del francès com a enemic de la corona; és ateu, portador d'idees perjudicials per a la societat espanyola. França, personificada amb la

¹²² BARRUEL, Abbé. *op. cit.*

¹²³ «*Historia de los Heterodoxos españoles*, tomo III, pág. 123. Nadie como D. Marcelino Menéndez Pelayo en la *Historia* citada ha explicado mejor la genealogía de nuestra revolución, de modo que sólo porque quiero que quien lea halle aquí completo el proceso de mi asunto, no omito este episodio para remitirle al citado libro.» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, *op. cit.*, vol. I, llib. I, pàg. 20. Nota a peu de pàgina nº1.

¹²⁴ NOVELLA SUÁREZ, Jorge. *El pensamiento reaccionario español (1812-1975). Tradición y contrarrevolución en España*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2007, pàg. 59.

figura de Napoleó, un monstre sacríleg que ha devorat les monarquies de mitja Europa, porta a la mà l'espasa de la Il·lustració i del liberalisme. És quan es crea la imatge de la Guerra del Francès com una lluita contra la irreligiositat, i Espanya esdevé una potència catòlica que lluita per Déu, la pàtria i el rei.¹²⁵ Cal una defensa davant la invasió del poble francès, que vol acabar amb la fe; és un moviment ateu contra la religió amb la finalitat de destruir l'Església i implantar la cultura il·lustrada.¹²⁶ Gràcies a la propaganda impulsada i efectuada pels sectors eclesiàstics, la majoria de catecismes polítics-religiosos i de treballs apològics, dels quals en destaquen els de Simón López¹²⁷ o Francisco Alvarado¹²⁸ –Barraquer cita aquest últim en les seves obres–, demostren la influència de Barruel en els seus arguments, i també una voluntat de lluita contra l'invasor ateu francès.¹²⁹

La monarquia és qui fa possible l'existència i subsistència d'aquest ideal promocionat per l'Església.¹³⁰ Així doncs es pot deduir qui és qui reforça aquesta imatge «civilitzadora» de lluita contra l'invasor, que ve encapçalada per Napoleó, portador de les idees deistes de la Revolució Francesa, i que vol establir idees de llibertat i implantar un estil polític que començarà cada vegada a tenir més ressò, el liberalisme¹³¹, que començarà a ser més corrent a partir de 1810 amb el context de les Corts de Cadis.¹³² Per culpa de les lògies maçòniques, els principis il·lustrats s'inseriren en la societat espanyola, creant població afrancesada, però també clergat partidari d'aquests

¹²⁵ RUBIO POBES, Coro. «Patria y Nación». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 97-125, *passim*. VILAR, Pierre. «Ocupantes y ocupados: algunos aspectos de la ocupación y resistencia en España en 1794 y en tiempos de Napoleón». *Hidalgos, amotinados y guerrilleros: pueblo y poderes en la historia de España*. Barcelona: Crítica, 1999, 169-210. «Patria y nación en el vocabulario en la guerra de la Independencia española». *Ibidem.*, 211-252.

¹²⁶ HERRERO, Javier. *op. cit.*, pàg. 222-230.

¹²⁷ LÓPEZ, Simón. *Despertador cristiano-político*. València: Imprenta de Salvador Faulí, 1809.

¹²⁸ ALVARADO, Francisco. *op. cit.*

¹²⁹ ÉTIENVRE, Françoise. «Propaganda antinapoleónica: el arma de la poesía». *La Guerra de Napoleón en España: reacciones, imágenes, consecuencias*. Emilio La Parra López (ed.). San Vicente del Raspeig: Universidad de Alicante, 2010, 249-266., *passim*. BUTRÓN PRIDA, Gonzalo. «Ciudadanos católicos. Mitos e imágenes de la propaganda antiliberal en el Cádiz sitiado». *La Guerra de Napoleón en España: reacciones, imágenes, consecuencias*. Emilio La Parra López (ed.). San Vicente del Raspeig: Universidad de Alicante, 2010, 227-248, pàg. 230-240. *Cfr.* BARBASTRO GIL, Luis. *Revolución liberal y reacción (1808-1833). Protagonismo ideológico del clero en la sociedad valenciana*. Alicante: Publicaciones de la Caja de Ahorros Provincial, 1987, pag. 62-78.

¹³⁰ «El trono protege la Religion, la Religion es el mayor apoyo del trono; con que para establecer la religion natural ó el deismo, es menester quitar los monarcas que protegen la religion revelada, ó el fanatismo y supersticion de los pueblos.» LÓPEZ, Simón. *op. cit.*, pàg. 10.

¹³¹ SANTIRSO RODRÍGUEZ, Manuel. *El liberalismo: una herencia disputada*. Madrid: Cátedra, 2014.

¹³² HERRERO, Javier. *op. cit.*, pàg. 254.

paradigmes, veient indicis de traïció i, sobretot, de conspiracions revolucionàries contra la corona i l'Església; contra el bé de la nació.¹³³

La tradició i la contrarevolució, la fe i la providència; només Déu pot fer possible la lluita contra les idees franceses, la ruptura de l'ordre natural.¹³⁴ Davant el pecat liberal, cal mostrar una reacció frontal davant aquesta modernitat política que difon principis altament anàrquics.¹³⁵ Comença a sorgir una altra característica, conjuntament i a partir dels elements ja existents del reaccionarisme, i és l'antiliberalisme. És, com diu Pedro Rújula, «[...] el componente de reacción política que caracterizó a quienes se opusieron a la ideología que inspirava el nuevo Estado».¹³⁶ A partir de l'existent taló de fons ideològic, els components de l'Altar i el Tron, se li sumà l'antiliberalisme popular que es formà arran de la presència de tropes franceses al territori, i posteriorment amb la proclamació de la constitució de Cadis el 1812.¹³⁷

D'altra banda, valorar la possibilitat d'entendre aquest pensament reaccionari com una construcció d'una cultura realista, que tingué la seva gran formulació i auge durant la Guerra del Francès, que protagonitzà «el hundimiento de un mundo organizado».¹³⁸ Aquest va ser alterat per la guerra contra Napoleó, i posteriorment per la lluita contra les idees il·lustrades liberals de Cadis. Amb el Sexenni Absolutista (1814-1820), el retorn de la concepció orgànica i organitzada de societat reprengué el seu estatus i l'Església fonamentà el culte i la consolidació del rei com a símbol garant de la unitat de la

¹³³ CALVO MATURANA, Antonio. «“Como si no hubiesen pasado jamás tales actos”: la gestión fernandina de la memoria histórica durante el sexenio absolutista (1814-1820)». *Culturas políticas monárquicas en la España liberal. Discursos, representaciones y prácticas (1808-1902)*. Encarna García Moneris, Mónica Moreno Seco, Juan I. Marcuello Benedicto (eds.). València: Publicacions de la Universitat de València, 2013, 31-57, pàg. 40-44. MORENO ALONSO, Manuel. *El clero afrancesado en España. Los obispos, curas y frailes de José Bonaparte*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, 2014.

¹³⁴ NOVELLA SUÁREZ, Jorge. *op. cit.*, pàg. 61. VENTURA MIRALLES, Xavier. *El descubrimiento de España. Mito romántico e identidad nacional*. Madrid: Taurus, 2016, pàg. 197-202.

¹³⁵ COLOM, Francisco. *op. cit.*, pàg. 44. RIVERA GARCÍA, Antonio. «La reacción católica. El pecado liberal y la constitución tradicionalista en la España del siglo XIX». *El altar y trono. Ensayos sobre el catolicismo político iberoamericano*. Francisco Colom, Ángel Rivero (eds.). Barcelona: Anthropos, 2006, 17-42, pàg. 18-19.

¹³⁶ RÚJULA, Pedro. «El antiliberalismo reaccionario». *La España Liberal, 1833-1874*. María Cruz Romeo y María Sierra (coords.) Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 377-409, pàg. 377.

¹³⁷ *Ibidem.*, pàg. 380. Cfr. ADÁNEZ, Noelia. «La formación de la cultura política liberal en España». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 299-317, pàg. 313-315. LA PARRA LÓPEZ, Emilio. *El primer liberalismo español y la Iglesia: las Cortes de Cádiz*. Alicante: Instituto de Estudios Juan Gil-Albert, 1985.

¹³⁸ LUIS, Jean-Phillipe. *op. cit.*, pàg. 320-321.

societat.¹³⁹ Així mateix, augmentà la presència cada vegada major de l'obsessió del complot maçònic liberal per restaurar la constitució de 1812.

Els textos dels teòrics reaccionaris espanyols, influenciats com s'ha pogut veure per les apologètiques de Barruel, centren la seva mirada en els liberals, que segons els postulats conservadors, són pertanyents a les societats secretes i es regeixen pels idearis comuns i jacobins.¹⁴⁰ Amb l'esclat del Trienni Liberal (1820-1823) i el reconeixement de les llibertats públiques, revifà l'associació i assignació de la maçoneria en les conspiracions liberals, relacionant nombrosos polítics amb les sectes i diverses societats secretes.¹⁴¹ Amb la posterior restauració borbònica, durant la Dècada Ominosa (1823-1833), la defensa dels principis de l'Altar i el Tron cada vegada es relacionaren més a un posicionament absolutista i legitimador, partidari de la figura del rei. Amb l'esclat de la Primera Guerra Carlina (1833-1840), tot el bagatge cultural i polític consolidat per la política antiliberal reaccionària serví per reforçar la causa legitimista de Carles V, el carlisme.¹⁴²

A partir de les «acusaciones infumadas por el liberalismo»¹⁴³ contra el clergat i contra els defensors de la causa carlina però també contra les argumentacions que provocaren l'esclat de diverses revoltes de caràcter liberal, el pensament reaccionari s'anà aferrant cada vegada més en la defensa de la religió com a única eina per canviar la situació. La situació política del moment, agreujada amb l'esclat de les revolucions de 1848 a escala europea, però paral·lelament en l'àmbit nacional com la de 1854 i la de 1868, provocaren un gran terrabastall socialment que traspalsaria els postulats del pensament conservador.¹⁴⁴ Apareixen noves corrents a dins de l'antiliberalisme, en aquest cas de

¹³⁹ *Ibidem.*, pàg. 322-323. DE VÉLEZ, Rafael. *Apologia del altar y del trono: ó Historia de las reformas hechas en España en tiempo de las llamadas cortes; é impugnacion de algunas doctrinas publicadas en la constitucion, diarios y otros escritos contra la religion y el estado...* Madrid: Imprenta de Cano, 1818. CABEZA, Bernabé José. *Memoria interesante para la historia de las persecuciones de la Iglesia católica y sus ministros en España en los ultimos tiempos de cautividad del señor don Fernando VII...* Madrid, Imprenta de la Compañía por su regente J.J. Siguenza y Vera, 1814.

¹⁴⁰ LUIS, Jean-Phillipe. *op. cit.*, pàg. 329.

¹⁴¹ LÓPEZ CASIMIRO, Francisco. «La masonería española en el siglo XIX. Orto y ocaso». *Masoneria e Ilustración. Del siglo de las luces a la actualidad*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2011, 107-130, pàg. 109-110. Cfr. GIL NOVALES, Alberto. *Las Sociedades patrióticas (1820-1823). Las libertades de expresión y de reunión en el origen de los partidos políticos*. Madrid: Tecnos, 1975.

¹⁴² RÚJULA, Pedro. *op. cit.*, pàg. 381-386. WILHELMSEN, Alexandra. *La formación del pensamiento político del carlismo (1810-1875)*. Madrid: Actas, 1995, pàg. 67-157. RÚJULA, Pedro. «La guerra como aprendizaje político. De la Guerra de la Independencia a las Guerras Carlistas». *El Carlismo en su tiempo: geografías de la contrarrevolución. Jornadas de Estudio del Carlismo*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2008, 41-63. LUIS, Jean-Phillipe. *op. cit.*, 345.

¹⁴³ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel. *La exclaustración (1833-1840)*. Madrid: CEU Ediciones, 2010.

¹⁴⁴ VEIGA, Xosé Ramon. *op. cit.*, pàg. 294-295.

caràcter catòlic, que aniran consolidant una ideologia característica de mitjans-finals del s. XIX –durant el regnat d’Isabel II– i de principis del s. XX, el neocatolicisme¹⁴⁵:

«Las revoluciones destruyen, arrasan, derriban, conmueven cimientos, pero son infecundas al tratar de construir, de levantar, de generar, de asentar nada nuevo. Son movimiento, acción, energía, pero no saben parar, detenerse, descansar. Son la tempestad, mas ignoran como gestionar la calma. La personificación de todas estas limitaciones, y ahora aparece el *otro* imprescindible en la definición de cualquier identidad política, son los progresistas, los hombres de la revolución indefinida y de las opiniones “extremadas”.»¹⁴⁶

El liberalisme és i ha estat per a molts dels teòrics conservadors del s. XIX, el culpable de l’esclat de les revolucions. És qui ha portat el desordre i les catàstrofes polítiques, les guerres, i Espanya n’era un bon exemple. El corrent del neocatolicisme s’assenta en l’argument que l’Església, i sobretot la religió catòlica són qui aporten els valors per construir una societat organitzada i de l’ordre, partidària dels principis d’autoritat reial, govern i administració.¹⁴⁷ Dins d’aquest corrent ideològic destaquen obres d’autors tan importants, i alguns dels quals són citats per Barraquer, com Marcelino Menéndez Pelayo¹⁴⁸ i Fèlix Sardà i Salvany¹⁴⁹, entre d’altres, i dels quals es poden situar en la mateixa línia de pensament, com Ildefons Gatell¹⁵⁰ o Donoso Cortés¹⁵¹, que ressalten pels seus postulats integristes, amb la voluntat de demostrar la defensa dels béns de l’Església i el seu refús a col·laborar amb institucions o partits polítics que inspiren sospites d’ésser partícips de la causa liberal.¹⁵²

La defensa dels béns de l’Església i el seu caràcter sagrat¹⁵³, la crítica envers les pràctiques seculares que s’han dut a terme i les posteriors desamortitzacions¹⁵⁴, les dures

¹⁴⁵ *Ibidem.*, *idem*. RÚJULA, Pedro. «El antiliberalismo reaccionario», *op. cit.*, pàg. 399.

¹⁴⁶ *Ibidem.*, pàg. 295-296.

¹⁴⁷ VEIGA, Xosé Ramon. *op. cit.*, pàg. 296-297.

¹⁴⁸ MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino. *op. cit.*

¹⁴⁹ SARDÀ I SALVANY, Fèlix. *op.cit.*

¹⁵⁰ GATELL, José Ildefonso; VILARRASA, Eduard Maria., *op. cit.*

¹⁵¹ DONOSO CORTÉS, Juan. *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo: considerado en sus principios fundamentales*. Libreria catolica internacional, 1880.

¹⁵² BONET I BALTÀ, Joan; MARTÍ I MARTÍ, Casimir. *op. cit.*, pàg. 27-33.

¹⁵³ ANTEQUERA, José María. *La Desamortización eclesiástica considerada en sus diferentes aspectos y relaciones*. Madrid: Imprenta de A. Pérez Dubrull, 1885. INGUANZO Y RIVERO, Pedro de. *El dominio sagrado de la Iglesia en sus bienes temporales: 1813–1814*. Salamanca: Imp. de D. Vicente Blanco, 1820. 2 vols. REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel. «El proceso de secularización en España y las reacciones eclesiásticas». *Librepensamiento y secularización en la Europa contemporánea*. Pedro F. Álvarez Lázaro (ed.). España: Universidad Pontificia de Comillas, 1996, 321-372, pàg. 331-333.

¹⁵⁴ ROMO, Judas José. *Independencia constante de la Iglesia Hispana y necesidad de un nuevo concordato*. Madrid: Imprenta y fundición de D. E. Aguado, 1843. MELGUIZO, Atilano. *Honra y gloria del clero español: en esta obrita se impugna cuanto los filósofos impíos, los falsos políticos, y los hipócritas jansenistas han dicho, hecho y escrito contra la continencia clerical, los votos monásticos y*

execucions de caràcter anticlerical amb les que s'han caracteritzat les actituds del liberalisme¹⁵⁵, etc., són moltes de les premisses que es capten i es poden observar en les obres de Barraquer i Roviralta, i de les quals l'autor va poder consultar amb la lectura dels treballs de Menéndez Pelayo i de Sardà i Salvany, entre d'altres. Per a l'autor, les obres anteriorment citades les utilitza com a llibres de consulta però també com a fonts per a poder estudiar les característiques del liberalisme i els seus fonaments teòrics.

A partir d'aquí, utilitzant la perspectiva històrica i amb els coneixements adquirits per la lectura de les obres consultades, traça un discurs de caràcter apologètic carregant contra el liberalisme i la seva presència en diversos esdeveniments històrics que han afectat, casualment, al patrimoni religiós. De com la desamortització de 1836 i els conflictes que s'han anat succeint des de principis del s. XIX han estat la conseqüència d'una voluntat política caracteritzada per la seva conspiració contra l'ordre establert, partidària de les idees il·lustrades rere les quals s'hi amagaven les sectes maçòniques, defensores de l'ateisme i representants del mal en el món.

Amb la consolidació d'aquest apartat, la seva finalitat ha estat plasmar les característiques del pensament del canonge Gaietà Barraquer i Roviralta. A partir d'una dissecció de la ideologia reaccionària conservadora, s'ha pogut veure com les obres de l'autor són una clara mostra d'aquest corrent de raïocini tan característic del s. XIX, sobretot, espanyol. A més, s'ha volgut justificar la intencionalitat de Barraquer, com moltes de les obres amb les que l'autor s'inspirà, consultà i cità en el seu treball, a l'hora de plasmar el seu pensament i posicionament polític. N'és plenament conscient del que escriu. Creu que el que surt de la seva ploma és la pura veritat, i, a part dels continguts sobre la història i característiques de les cases de religiosos, les acusacions que realitza en l'àmbit polític són plenament certes, és a dir, que procedeixen de les seves deduccions i, sobretot, del que ell ha après i afirma.

sus profesores, se define la sagrada teología, y se manifiestan los medios seguros para vencer a los enemigos de la Iglesia católica apostólica romana. Madrid: Imp. de Frossart y Compañía, 1843.

¹⁵⁵ CARO BAROJA, Julio. *Introducción a una historia contemporánea del anticlericalismo español.* Madrid: Ediciones Istmo, 1980, pàg. 95-176. REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel. «Modalidades y épocas del anticlericalismo español». *La prensa anticlerical en la historia.* Juan Cantavella Blasco, José Francisco Serrano Ocejá (coord.). Madrid: Fragua, 2011, 11-40, pàg. 11-30. CUENCA TORIBIO, José Manuel. «Un posible punto de partida para el análisis de una cuestión clave de la historia española contemporánea: el anticlericalismo». *Masonería, política y sociedad, vol 2.* José Antonio Ferrer Benimeli (coord.). España: Centro de Estudios Históricos de la Masonería Española, 1989, 709-730, pàg. 717-719. ANGUERA, Pere. *Menjapellans, conservadors i revolucionaris.* Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1991. MOLINER PRADA, Antonio «El anticlericalismo popular durante el bienio 1834-1835». *Hispania sacra*, 100 (1997): 497-541.

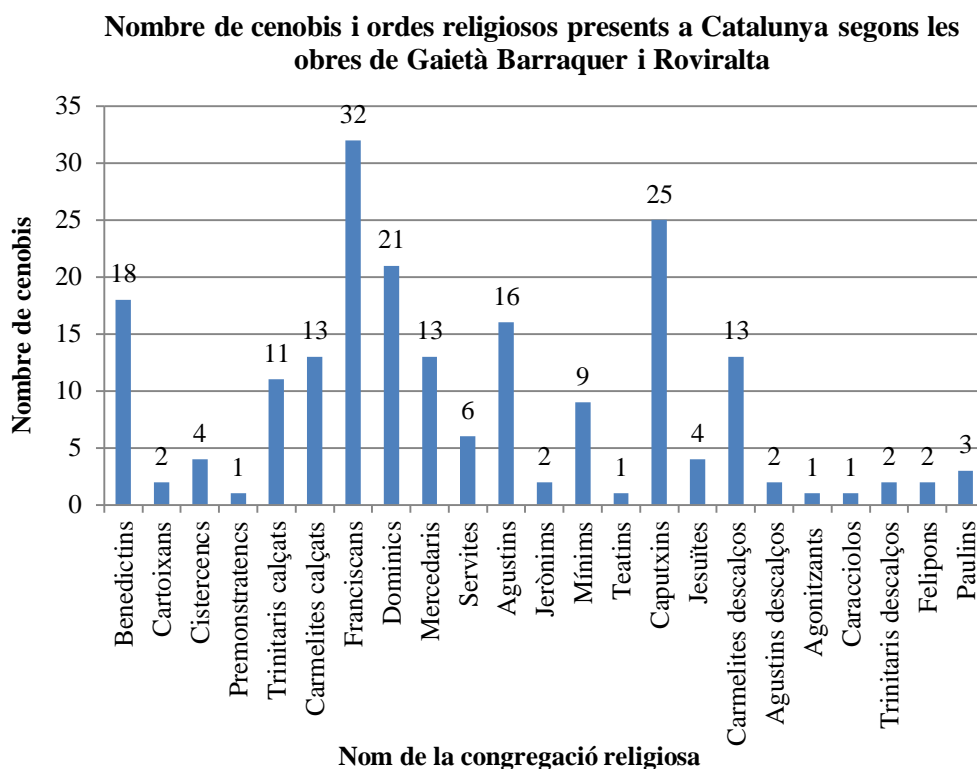
3.2 Format de les obres

Feta l'argumentació sobre els objectius de les seves obres i quina és la seva finalitat, Barraquer addueix que el seu treball ha de constar de dues parts: una primera part que descriu la història dels cenobis i les seves característiques arquitectòniques; i una posterior segona part, que narra les cròniques dels fets que afectaren a aquests durant la primera meitat del segle XIX. Aquesta divisió en temàtiques comporta la creació de dues obres. En primer lloc, *Las Casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, publicada el 1906 i que consta de 2 volums on es descriuen els diversos monestirs i convents dels ordes religiosos existents a Catalunya, com és l'edifici on alberga la comunitat, la seva biblioteca, arxiu i béns mobles i immobles; el segueix el nombre de religiosos, quin tipus de tasques duen a terme (assistencials, religioses, festives, etc.) i si incidien o no en la ciutat on estaven, com el seu grau de devoció, entre altres característiques.

Tot seguit la segueix *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, publicada entre els anys 1915 i 1917 i que consta de 4 volums, narrant les persecucions que patiren els ordes religiosos durant la primera meitat del s. XIX, partint des de la Guerra del Francès (1808-1814), passant pel Trienni Liberal (1820-1823), la Primera Guerra Carlina (1833-1840) i les afectacions posteriors de l'exclaustració i la desamortització de Mendizábal. Vist el gran volum de feina que ha de realitzar i la quantitat de material i informació que acumula i disposa, es veu obligat, en el cas de les làmines, dibuixos i negatius de fotografies, a repartir-los en dos grups: en la primera obra posa imatges de vistes generals dels edificis o de peces rellevants (creus, calzes, retaules, quadres, etc.) i en la segona obra, imatges de parts, detalls dels objectes de culte dels diversos cenobis que s'estudien.

L'existència de dues obres, cadascuna amb un objectiu diferent però a la vegada essencialment complementaris, comporten un tractament de les dades i estructuració de la informació que difereixen relativament entre el primer i segon treball. Les úniques característiques que les uneixen és el format de les pàgines, havent-hi dues columnes per cada; el repartiment de la informació per ordes monàstics, i el fet que segueixin un ordre de repartiment per províncies (Barcelona, Girona, Tarragona i Lleida); en total es descriuen 202 cenobis de 23 congregacions religioses. Fins i tot es diferencien per la seva extensió i nombre de pàgines, 2 volums i 1.396 pàgines pel que fa a *Las Casas de*

religiosos, i 4 volums i 3.666 pàgines referents a *Los Religiosos en Cataluña*. Ambdues descriuen els fets a partir de l'agrupació d'ordes religiosos, i cada capítol està dedicat íntegrament a la descripció i/o anàlisi dels fets que van sofrir els convents i monestirs. A dins de cada capítol, hi ha tants articles com cenobis de l'orde existeixen, variant notablement depenent de la presència d'aquest en el principat. En aquest cas, i a tall d'exemple, s'ha estudiat l'orde caputxí.

(Font: BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., pàg. 11-14. Autor: Elaboració pròpia.)

Durant la investigació i anàlisi dels capítols dedicats a l'orde caputxí, tant de *Las Casas de religiosos* i *Los Religiosos en Cataluña*, s'ha pogut observar que l'autor utilitza el mateix esquema per descriure cada cenobi. En el cas de la primera obra, cada article s'inicia amb una situació geogràfica de l'edifici. Seguidament precedeix una petita síntesi descriptiva de la història del convent o monestir, degudament corroborada per bibliografia citada en notes a peu de pàgina, on es narren els orígens fundacionals i acompanyada en alguns casos per noms dels benefactors que van fer possible la seva instal·lació i creació.

No hi falta una descripció arquitectònica de l'edifici, destacant les seves característiques estilístiques –en el cas dels caputxins, esmenta amb molt d'èmfasi que tots segueixen les directrius arquitectòniques que marca l'orde: «El convento se ajustaría al plano invariable de los de la Orden»¹⁵⁶– dependent del període en el qual va ser construït i, conjuntament, tots els espais pertanyents a aquest, com la biblioteca i la seva col·lecció de llibres, l'arxiu i la documentació que guardava i si aquesta es va perdre o es va dipositar en algun altre lloc, l'horta i els boscos o terrenys d'olivera o vinya que envolten l'edifici, etc.

Un dels apartats més importants és la descripció que fa dels objectes religiosos pertanyents a cada casa, essent de gran rellevància tota la informació que transmet. Detalla, dependent del cas i de la informació que disposi, qui va ser l'autor o els autors que van construir el retaule que hi ha a l'església o, per l'altre costat, els pintors de les diverses obres que hi havia repartides en el convent o monestir, la procedència i/o origen de les relíquies que es veneren, o vasos litúrgics, orfebreria sumptuària o ornaments que hi havia. Posteriorment, indica quin va ser el destí de totes aquestes peces i de l'edifici durant els diversos successos ocorreguts al llarg del s. XIX, però amb especial èmfasi en la revolució de 1835 i posteriorment durant la desamortització de Mendizábal. Un exemple referent al convent de caputxins de Calella i Pineda, també anomenat «de las dos villas», permetrà reflectir els arguments:

«Hoy (1903) el convento y sus dependencias pertenece á los agustinos, los cuales tienen allí una pequeña comunidad. El edificio no ha sufrido apenas variación alguna, habiendo sólo cambiado algunas pequeñas construcciones del exterior. La huerta, siempre cercada, subsiste, un poco aumentada por el lado oriental en el que se le ha añadido una no ancha franja de tierra. También está en poder de los agustinos. El templo perdió el gran lienzo que formaba su retablo mayor; su tribuna del lado de la Epístola del presbiterio, convertida hoy en capilla de la Virgen de la Correa; y sus retablos laterales, que en 1835 estaban dedicados, en el lado de la Epístola, uno á San Buenaventura, otro á San Francisco de Asís y otro á otro Santo, y en el del Evangelio, el primero á un Crucifijo, el segundo á la Divina Pastora, y el postrero á la Inmaculada. El Crucifijo está hoy en el cementerio de la villa de Calella, y la Divina Pastora en el altar de San Roque de la parroquial.»¹⁵⁷

També dóna a conèixer el nombre de cel·les que hi havia al cenobi, i el total de monjos –freres, pel que fa als ordes mendicants–, comptant els presbiterats, coristes, llecs i

¹⁵⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 413. «[...] este convento con su iglesia copiaba exactamente en sus formas y dimensiones la norma de los de su Orden, y de aquí resulta comprobada la verdad de mi aserto de un artículo anterior según el cual todos los edificios capuchinos eran iguales.» *Ibidem.*, pàg. 402.

¹⁵⁷ *Ibidem.*, pàg. 391.

novicis que hi havia el 1835, de la mateixa manera que dóna noms i lloa la figura d'algunes personalitats monàstiques. Lligada a aquesta dada, trobem informació sobre el paper de molts cenobis com a centres de formació de noviciat i que exercien funció de col·legis de teologia o de filosofia, com és el cas del convent caputxí esmentat anteriorment de Calella i Pineda, el de Girona i el Desert de Sarrià.

Un aspecte que Barraquer vol destacar en l'anàlisi de les comunitats religioses, és el paper que tenien aquestes en el dia a dia de la ciutat. Quin ús en feia la població dels diversos edificis religiosos –celebracions de misses, festivitats religioses, anar a collir aigua a la font, etc.– i, sobretot, quina era la consideració que tenia la gent envers les diverses congregacions monàstiques a causa dels actes que ells duïen a terme –cura de malalts, repartiment de menjar als pobres, elaboració de calçat, assistència d'empestats i contagiosos, recapte d'almoïna, etc.–, per tal de justificar el bon impacte que tenien en la vila i la seva població.

A vegades l'ordre d'ítems no es respecta i s'altera l'esquema descriptiu però, malgrat això, els conceptes que s'utilitzen i la informació que es transmet és la mateixa que a la resta de capítols. Com a corol·lari per a cada article, el canonge Barraquer dedica un últim paràgraf per parlar de l'estat de l'edifici, els seus béns i objectes que hi havia després dels incidents de 1835, malgrat que anteriorment en faci esment al llarg del redactat. És una eina per tancar l'anàlisi de l'objecte d'estudi i concloure, a part de fer-hi èmfasi, les afectacions de les revolucions liberals al patrimoni religiós que, com a conseqüència, van desaparèixer o van albergar altres institucions.

En la segona obra, *Los Religiosos de Cataluña*, la seva finalitat és transmetre les afectacions que patiren les cases de religiosos a causa dels diversos esdeveniments bèl·lics i revolucionaris que hi hagué durant la primera meitat del s. XIX. A partir d'aquesta premissa, Gaietà Barraquer decideix realitzar un exercici de perspectiva històrica i dividir la seva segona obra agafant com a referència 3 dates que, segons ell, van ser decisives i marcaren un abans i un després en l'existència dels convents i monestirs de Catalunya.

La Guerra del Francès (1808-1814), el Trienni Liberal (1820-1823) i la revolució de 1835, emmarcada dins de la Primera Guerra Carlina (1833-1840) són les tres cronologies principals a partir de les quals estructura el segon treball. A partir d'aquestes, divideix els continguts per tractar d'una forma àmplia i, a la vegada, poder

dissertar amb especial atenció les afectacions que patiren els edificis monàstics a causa de diverses efemèrides que sacsejaren Catalunya. Seguint el mateix model que l'anterior obra, reparteix la informació per congregacions i, en aquest cas, per cada època que s'estudia. Aquesta estructura cronològica permet contemplar com les cases de religiosos i les comunitats que les habiten es veuen implicades o esquitxades en successos de caràcter bèl·lic o polític.

Com a conclusió en la narració de la història de cada congregació, i de les afectacions que patiren al llarg de la primera meitat del s. XIX, dedica un últim article en la tercera i última cronologia, per a parlar de les restauracions –si és que en tenen– de cada orde religiós a Catalunya. En el cas dels caputxins, aporta nombrosa informació amb els noms dels frares caputxins que, després de l'exclaustració de 1835, decidiren iniciar la seva tasca evangelitzadora arreu del món, construint hospitals a Mesopotàmia, convents i escoles a Sud-Amèrica o a les illes d'Oceania. També explica les afectacions que patiren arran de la independència de moltes colònies sud-americanes o, així mateix, el restabliment de l'orde a Catalunya, en localitats com Arenys, Olot, Manresa, Igualada o Barcelona, entre d'altres.¹⁵⁸

Quelcom que també diferencia la primera obra d'aquesta segona que estem analitzant és el contingut que es tracta. En narrar les causes i conseqüències polítiques, l'autor cita textualment molts fragments de documents oficials i de llibres que permeten conèixer com aquests danyaren els edificis, els objectes de culte, les biblioteques o la comunitat que hi residia, entre altres aspectes. En aquest sentit, tampoc s'abandona d'una forma directa l'esquema d'anàlisi de la primera obra. És per això que es pot trobar en alguns capítols –i no sempre–, els mateixos ítems d'informació presents en el treball anterior, com poden ser el trasllat de peces, el nombre de frares que hi havia a 1835, la destrucció o canvi de funció de l'edifici, etc.

Un altre element característic d'aquesta segona obra, a diferència de la primera, és la presència al principi de cada llibre de capítols que contextualitzen els fets que s'investigaran. Aquests introdueixen al lector els esdeveniments que van succeir per tal de, a continuació, poder llegir els capítols on s'estudien els ordes religiosos i els seus cenobis. Cal reconèixer que és una bona eina per situar-lo en els diversos escenaris dels fets, en el cas que aquest desconegui el que va succeir durant la cronologia en què

¹⁵⁸ *Supra.*, pàg. 30.

s'emmarca. Aquest fet permet consultar-lo tantes vegades com sigui necessari en cas que sorgeixi algun dubte referent a les dates, noms de personatges destacats, o el perquè de tot plegat.

És necessari fer èmfasi en la importància que dóna l'autor a aquesta segona obra, perquè creu que transmet tota la informació necessària sobre els incidents de 1835 i els seus antecedents, a part de destacar el capítol introductori a les bullangues, perquè permet entendre tots els successos posteriors. Però no s'ha d'oblidar ni deixar de banda el primer llibre, malgrat que aquest sigui més monòton i feixuc que el segon –segons l'autor–, perquè remarca que no es pot tenir consciència de la pèrdua d'un objecte, conèixer les dades de l'estructura d'un edifici o la comunitat que hi habita si no hi ha previ coneixement. És aquí on vol arribar Barraquer: el primer llibre és la base i el fonament del segon.

Moltes de les cases de religiosos, la majoria d'elles desaparegudes o que encabeixen una altra tasca, han recobrat vida i presència gràcies a aquesta tasca que ell ha realitzat, *ad maiorem gloriam dei*, modèstia a part. A tall de conclusió d'aquest apartat, el canonge Gaietà Barraquer incideix que cal tenir en compte que no tots els llibres s'escriuen i es publiquen per llegir-ne la totalitat de les seves pàgines, sinó que a vegades només serveixen per a fer-ne ús de consulta. Posa d'exemple els treballs que ell ha utilitzat múltiples vegades per escriure la història i la descripció de moltes cases de religiosos, com per exemple el convent caputxí de Sant Antoni de Pàdua de Girona. Es tracten de les obres del dominic Jaime de Villanueva¹⁵⁹ i de l'agustí Enrique Flórez¹⁶⁰, que aporten i aportaren nombrosos coneixements sobre la història eclesiàstica d'Espanya i Catalunya, i són exemple de l'erudició eclesiàstica il·lustrada.

Barraquer, jugant de nou amb la seva falsa modèstia i innocència, pecant de no voler-se emmirallar o comparar amb els seus treballs, vol que la seva obra faci el mateix ús que els autors esmentats. Vol que els seus treballs esdevinguin una obra referent en el camp del patrimoni religiós i de la història eclesiàstica de Catalunya. Que els estudiosos i curiosos consultin els seus llibres i vegin, en les seves pàgines, la descripció dels convents i monestirs de Catalunya, la seva arquitectura, la història de les comunitats que

¹⁵⁹ VILLANUEVA, Jaime de. *Viage literario a las iglesias de España*. Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia, 1850.

¹⁶⁰ FLÓREZ, Enrique. *España sagrada. Teatro geográfico-histórico de la Iglesia de España*. Madrid: Imp. de J. del Collado, 1832.

els habiten i, sobretot, les cròniques dels successos que des de principis del s. XIX afectaren a les cases de religiosos:

«[...] conoce perfectamente el hombre de letras que no todos los libros se escriben para que sus páginas sean leídas en su totalidad, á continuación unas de otras y arreo, sino algunos para consulta. ¿Quién leyó nunca á Villanueva ni á Flórez seguidamente como se lee una novela ó una historia? Y, sin embargo, estos autores prestaron grandes servicios á las Letras y á la Historia. No pretendo compararme, ni de lejos, con los citados escritores; pero, si *licet exetnplis in parvis grandibus uti*, diré que escribo dicho mi primer libro para cuando sea necesario consultarle. Y para que proyecte más luz, y para que sea más fácil su inteligencia, lo ilustro con multiplicados planos y numerosísimas vistas.»¹⁶¹

3.3 Metodologia: el mètode social Le Play i el positivisme metòdic

Previ a l'inici del pròleg de *Las Casas de religiosos*, en les seves primeres pàgines hi ha les notes de censura i aprovacions eclesiàstiques que sancionen l'obra de Gaietà Barraquer i Roviralta; entre elles, una destacada nota de Celestí Ribera i Agustí (Sant Llorenç de Morunys, 1839-Barcelona, 1916). Arran d'aquesta cita s'entrarà a estudiar, analitzar i comparar els aspectes metodològics dels seus treballs. Celestí Ribera fou amic de l'autor, amb el que compartiren exili a Vinçà arran de l'esclat de la revolució de setembre de 1869, juntament amb altres eclesiàstics com Jaume Collell, Antoni Estalella i Josep Torras i Bages, amb els que compartiren tertúlies i afinitat política.¹⁶²

La seva carrera com a eclesiàstic fou molt extensa, ocupant càrrecs diversos com la càtedra de filosofia i moral del seminari de Solsona, el de canonge i secretari de cambra i govern del Bisbat de Girona (1865), i les canongies de Tarragona (1882-1885) i de Barcelona (1885-1916).¹⁶³ En el seu retorn a Barcelona esdevingué rector del seminari de Barcelona (1899-1902), on també impartí classes com a catedràtic de Teologia des del 1887¹⁶⁴. Destaca la seva figura com a censor del *Diario de Barcelona*, on atacà a Joan Maragall per un article de títol *Vuelta al caos* (juliol de 1911), titllant-lo de liberal

¹⁶¹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 10

¹⁶² *Supra.*, apartat 2.

¹⁶³ CORTS I BLAI, Ramon. «Celestí Ribera i Agustí». *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*. Barcelona: Editorial Claret, 1998.

¹⁶⁴ *Assaig crítich sobre'l filòsof barceloní en Ramon Sibiude*. Barcelona: Estampa la Reneixensa, 1896. SUBIRÀ I BLASI, Enric. *El seminari de Barcelona (1513-1917). Aportació per a una anàlisi de la influència de la formació del clergat en el desenvolupament del pensament catòlic a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, pàg. 245 i 450.

i anti-cristià¹⁶⁵, a part que la seva posició privilegiada li permeté realitzar l'aprovació eclesiàstica de l'obra del lul·lista Salvador Bové.¹⁶⁶

De la mateixa manera cal ressaltar la seva activitat com a vocal honorari i representant del bisbe de la Diòcesi de Barcelona en la Junta Tècnica de Belles Arts, Arqueologia i Indústries Artístiques el 1897.¹⁶⁷ Menys coneguda però a la vegada important fou la seva gran tasca com a orador i literat, arribant a escriure sermons d'inauguració de l'Associació de l'Apostolat Popular o discursos de caràcter polític i patriòtic.¹⁶⁸ Analitzada la vida i figura del censor, es centrarà l'atenció en l'aprovació eclesiàstica que analitza, de forma precisa i detallada el treball del canonge Barraquer i Rovialta, aportant informació rellevant sobre la metodologia que s'ha utilitzat en la realització d'aquesta obra:

«El autor ha creído que entre aquellas acusaciones declamatorias y estas apologías generales hay lugar para otro trabajo de utilidad más permanente y más conforme con los gustos y exigencias de la crítica histórica de nuestros días. Consiste en aplicar rigurosamente al caso presente el método de Le Play sobre los hechos sociales, instruyendo por lo que toca á Cataluña una información concienzuda, imparcial, minuciosa y lo más completa posible en que queden registrados todos los datos que atañen á estas Casas religiosas desde principios del siglo XIX hasta la fecha de su expulsión; información que así comprenda los datos relativos a la parte material de sus edificios, bienes raíces y demás recursos económicos como á la parte artística y arqueológica y sirva todo ello como de marco para consignar los más interesantes, ó sea, los referentes á la vida del espíritu, ya intelectual, ya ascética, reinantes en aquellas Comunidades, exteriorizada en los trabajos científicos y apostólicos á que se dedicaban.»¹⁶⁹

Ribera explicita que Barraquer ha utilitzat el mètode social de Le Play per estudiar les cases de religiosos a Catalunya, emprant una cronologia que va des de principis del s. XIX fins a la seva exclaustació i posterior desamortització. Aquesta pràctica de caràcter sociològic comportà una revolució metodològica en el camp de les ciències socials de finals del s. XIX i principis del XX, i pel que fa al mètode científic, permetent

¹⁶⁵ CORTS I BLAI, Ramon. *op. cit.*

¹⁶⁶ ROURERA I FARRÉ, Lluís. *Escrits i polèmiques del lul·lista Salvador Bové (1869-1915)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1986, pàg. 26.

¹⁶⁷ BORONAT I TRILL, Maria Josep. *op. cit.*, pàg. 16.

¹⁶⁸ *El patriotismo en Cataluña: sermón pronunciado el 29 de mayo de 1888 en la solemne fiesta celebrada con motivo de la peregrinación de S.M. la Reina Regente Dª María Cristina de Hapsburgo-Lorena al Santuario de Ntra. Sra. de Montserrat, patrona del principado*. Barcelona: Ateneu Barcelonès, 1888. MASSOT I MUNTANER, Josep. *Església i societat a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, pàg. 225-226.

¹⁶⁹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 4.

ampliar l'objecte i el camp d'estudi cap a la societat on es viu i els fenòmens que succeeixen.¹⁷⁰ Però no es desvetllaran més característiques d'aquest, de moment.

Cal centrar-se amb els continguts del fragment citat, i a partir d'aquests, és necessari preguntar-se: a on ha après Barraquer aquest mètode pertanyent al camp de la sociologia? La implantació de la sociologia com a matèria al seminari conciliar de Barcelona no fou fins el 1926, amb la modificació del pla d'estudis pel bisbe Miralles i Llet.¹⁷¹ Tenint en compte que Barraquer morí el 1922, s'ha de tenir present que no pogué estudiar aquesta assignatura mentre es formava com a prevere sinó que potser cal valorar la possibilitat que ho fes per una tercera via, ja sigui mitjançant influències amb persones que conxessin la matèria, o per la lectura de bibliografia referent al tema. També es podria suposar que es va veure influenciat per aquest mètode, i que l'inspirés per confeccionar les seves dues futures obres? És viable i possiblement creïble, però factiblement fins a un punt.

S'ha realitzat un exercici de recerca al catàleg del seminari de Barcelona i el resultat és que no hi ha cap llibre de sociologia o de mètodes de recerca en ciències socials anteriors a la publicació de les obres de Gaietà Barraquer i Roviralta. Així doncs, es pot valorar la possibilitat que un sector de l'Església tingués coneixements de sociologia i del mètode Le Play, i que Celestí Ribera li recomanés a Barraquer l'ús d'aquest mètode per a l'elaboració del seu treball. Això no impedeix que l'autor fos coneixedor, però que possiblement es veiés influenciat pels consells del seu company censor. Es podria valorar l'opció que hagi utilitzat el seu propi mètode per disseccionar les cases de religiosos i que, posteriorment, el censor s'hagi adonat que coincideix plenament amb les característiques d'un altre mètode –el mètode Le Play– sense cap intencionalitat.

Reprenent el fil argumentatiu relacionat amb la sociologia, cal tenir present que aquesta disciplina estava en ple creixement –es podria argumentar que «acabava de néixer»– i els seus postulats en formació constant degut a l'estret lligam amb la societat. Una ciència que segons el seu fundador «oficial», August Comte, feia les funcions de «física social» i que estudiava la realitat de la societat i de tots els processos i moviments que la caracteritzen: política, cultura, nacionalisme, indústria, moviments socials, ètnies, etc.;

¹⁷⁰ GARAYO URUELA, Jesús M^a. «La recuperación de Frédéric Le Play». *REIS (Revista Española de Investigaciones Sociológicas)*, 93 (2001): 27-59, pàg. 46.

¹⁷¹ BADA, Joan. *El seminari conciliar de Barcelona (1868-1982)*, op. cit., pàg. 52-53.

una sèrie de fenòmens que permeten conèixer i recercar la construcció social en què es viu.¹⁷²

Si hom ha de disseccionar la societat que l'envolta, és necessari utilitzar mètodes científics que permetin copsar el que està succeint. És a través de l'observació metòdica i sistemàtica dels fets socials i de la realitat, del que s'anomena investigació social empírica, on es pot analitzar i comprendre els fenòmens que caracteritzen l'entorn on es viu o que s'estudia. Reiterar la importància que es dona en l'observança de l'objecte o fenomen d'estudi, perquè sense tenir contacte directe amb l'objecte que s'analitza, no s'aconsegueix informació. L'objectiu d'aquest mètode és superar la presència i ús del pensament metafísic que caracteritzava el raciocini científic del s. XIX, caracteritzat per una manca de fonamentació empírica dels fets. Es vol aplicar la interacció directa, acció que permeti construir i desenvolupar el coneixement de les societats humanes; comprendre el que succeeix.¹⁷³

S'ha analitzat breument què és la sociologia, quin és el seu objectiu i les seves finalitats científiques, però anteriorment s'ha esmentat la particularitat del mètode social Le Play, i amb major èmfasi el canvi revolucionari que provocà en l'àmbit metodològic en el camp de les ciències socials. Primer s'examinaran les característiques d'aquest mètode i posteriorment, sense defugir d'aquestes, es visualitzaran en l'obra de Gaietà Barraquer i Roviralta per veure quin és l'aplicació i ús d'aquesta pràctica social en el camp dels ordes religiosos.

El mètode social Le Play porta el cognom d'un enginyer de mines, economista i sociòleg francès, Pierre Guillaume Frédéric Le Play (1806-1882). Funcionari del govern de l'emperador Napoleó III de França, fou el fundador de la *Commission Permanente de Statistique de l'Industrie Minérale*, de la qual en fou responsable des de la seva creació el 1834 fins al 1848.¹⁷⁴ La seva tasca com a supervisor de les explotacions mineres va comportar que realitzés un estudi de cada jaciment que ell visitava. A partir d'aquest, podia establir una comparativa de les dades recopilades i, posteriorment, establir una sèrie d'hipòtesis i valoracions sobre la indústria, no només a França, sinó arreu dels

¹⁷² FORNI, Floreal; FREYTES, Ada; QUARANTA, Germán. «Frédéric Le Play: un precursor de las Metodologías Cualitativas en Ciencias Sociales». *Miríada: Investigación en Ciencias Sociales*, 1.1 (2012): 59-103, pàg. 65.

¹⁷³ *Íbidem, ídem.*

¹⁷⁴ SIERRA ÁLVAREZ, José. «Introducción: la obra social de Le Play». LE PLAY, Frédéric. *Campesinos y pescadores del norte de España: tres monografías de familias trabajadoras a mediados de siglo XIX*. España: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1990, pàg. 21.

diversos països que visitava. Gràcies a la formació que rebé a l'École Polytechnique i a l'École des Mines, també a partir de les experiències que tingué i les dades que recollí en els diversos viatges, treballs i prospeccions que va realitzar, Le Play aprengué la importància de la investigació empírica i la tècnica de l'observació per a recercar quelcom.¹⁷⁵

José Ignacio Garrigós remarca que, a partir d'aquestes tècniques d'anàlisi, Le Play hi sumà l'aplicació d'una eina de treball que permetia entendre i examinar un jaciment mineral amb totes les seves característiques: la monografia. Un mètode pertanyent a la indústria metal·lúrgica que consisteix, amb paraules de l'autor, «en el estudio de un objeto localizado, bajo sus diferentes aspectos, que responde a la diversidad local de los procesos metalúrgicos y a la conexión de las condiciones geográficas, sociales y económicas de esos procesos».¹⁷⁶ Gràcies a la monografia es pot afirmar que la realitat social esdevindrà un element d'estudi, a la vegada que passarà a formar part intrínseca del mètode científic.¹⁷⁷ Un mètode de recerca que prioritza l'observació com el mitjà d'estudi, i que descarta la manca de fonamentació empírica.¹⁷⁸

Le Play centrà el seu objecte d'estudi en les famílies treballadores; a partir d'aquí podrà relacionar-la amb el context en la que viu –polític, físic, social, cultural, etc.– i, posteriorment, comparar-la amb altres casos, utilitzant el mètode comparatiu per tal d'assolir i construir conclusions de caràcter teòric, sempre partint de l'observació.¹⁷⁹ Anàlogament, parteix dels vincles que sorgeixen entre les persones que habiten la societat o, de la mateixa forma, dels conflictes o la inestabilitat que provoquen són una mostra de les relacions que tenen els individus.¹⁸⁰ La preocupació envers el comportament dels subjectes era causat pel notable canvi de la recent societat industrial,

¹⁷⁵ FORNI, Floreal; FREYTES, Ada; QUARANTA, Germán. «Frédéric Le Play: un precursor de las Metodologías Cualitativas en Ciencias Sociales», *op. cit.*, pàg. 59.

¹⁷⁶ GARRIGÓS MONERRIS, José Ignacio. «Frédéric Le Play en el origen de la preocupación por la cuestión social». *REIS (Revista Española de Investigaciones Sociológicas)*, 115 (2006): 321-333, pàg. 326.

¹⁷⁷ *Ibidem.*, *ídem*.

¹⁷⁸ GARRIGÓS MONERRIS, José Ignacio. «Frédéric Le Play y su círculo de reforma social.» *Papers: revista de sociologia*, 69 (2003): 133-146. *Cfr.* FORNI, Floreal; FREYTES, Ada; QUARANTA, Germán. «Frédéric Le Play: un precursor de las Metodologías Cualitativas en Ciencias Sociales», *op. cit.*, pàg. 65.

¹⁷⁹ FORNI, Floreal; FREYTES, Ada; QUARANTA, Germán. «Frédéric Le Play: un precursor de las Metodologías Cualitativas en Ciencias Sociales», *op. cit.*, pàg. 65-68.

¹⁸⁰ FORNI, Floreal; FREYTES, Ada; QUARANTA, Germán. «Frédéric Le Play: un precursor de la Economía Social». *Documento de Trabajo nº1, abril 2003. Serie Documentos de Trabajo IDICSO*, pàg. 15.

diferint notablement en les relacions i el comportament de les persones, denotant un cert canvi envers la societat anterior de l'Antic Règim¹⁸¹:

«[...] los pueblos se componen, no de individuos, sino de familias: el trabajo de observación, que sería vago, indefinido y sin conclusiones posibles si debiera extenderse a los individuos de sexo y edades diferentes de una localidad, deviene preciso, limitado y concluyente cuando toma por objeto a las familias.»¹⁸²

La finalitat del mètode Le Play i del seu projecte, citant textualment l'argument que dóna Jesús Mª Garayo, era «la construcción de una ciencia social tuvo como principal objetivo la búsqueda de los criterios o indicadores que, con evidencia científica, permitieran identificar las causas de prosperidad o, en su defecto, decadencia de las sociedades humanas.»¹⁸³ Per conèixer la realitat social és necessari utilitzar instruments per recollir tota la informació possible: l'entrevista o altres procediments que utilitzin l'observació directa o empírica, o fins i tot, la consultació a personalitats amb càrrecs concrets (alcaldes, metges, eclesiàstics, etc.) amb la finalitat d'aconseguir una versió –punt de vista– o opinió sobre el fenomen que s'estudia.¹⁸⁴ Tot aquest procés de recollida d'informació permet, a posteriori, establir una comparació de casos per poder redactar un estudi monogràfic.¹⁸⁵

Amb la finalitat d'aconseguir un bon recull de dades i establir una comparativa, és necessari un procediment sistemàtic que sigui estricte i coordinat que permeti la recollida de dades i, més tard, el seu tractament. Aquesta sistematització és un dels aspectes més rellevants i a destacar del mètode Le Play, perquè va permetre l'elaboració d'un quadre de conceptes que ajudà en la millora de recaptació d'informació i posterior classificació, element que afavorí la confiança de l'investigador envers la font i, a la vegada, un aprofitament de l'estudi en futurs treballs en el camp de les ciències socials.¹⁸⁶

¹⁸¹ GARRIGÓS MONERRIS, José Ignacio. «Frédéric Le Play y su círculo de reforma social». *op. cit.*, pàg. 135.

¹⁸² LE PLAY, Frédéric. *Les ouvriers européens. Études sur les travaux, la vie domestique et la condition morale des populations ouvrières de l'Europe, précédée d'un exposé de la méthode d'observations*. Paris, Imprimerie impériale, 1855. Vol. I, pàg. 220. *apud*. SIERRA ÁLVAREZ, José. «Introducción: la obra social de Le Play» *op. cit.*, pàg. 30.

¹⁸³ GARAYO URUELA, Jesús M^a. *op. cit.*, pàg. 33.

¹⁸⁴ S'ha analitzat breument com s'utilitza l'entrevista com a eina d'estudi dels fenòmens socials, però s'entrarà a aprofundir la seva funció en l'apartat 3.4.1.

¹⁸⁵ FORNI, Floreal; FREYTES, Ada; QUARANTA, Germán. «Frédéric Le Play: un precursor de las Metodologías Cualitativas en Ciencias Sociales», *op. cit.*, pàg. 61-62.

¹⁸⁶ *Ibidem.*, pàg. 68-69, 90.

Aquesta sistematització afecta el grau de cerca, i provoca que les eines que s'utilitzin, l'entrevista en profunditat i l'observació, esmentades anteriorment, hagin d'estar ben planificades i estructurades. El mode d'entrevista utilitzat per Le Play defuig dels plantejaments antropològics i no resta a l'expectativa del que pugui passar, sinó que focalitza en diversos aspectes que a ell li interessa per al seu treball, demostrant un treball previ altament sofisticat per poder centrar l'atenció en els seus centres d'interès.¹⁸⁷ En cap moment es vol argumentar que l'enquesta utilitzada pels antropòlegs esdevingui una eina de coneixement banal, ans el contrari, sinó que l'ús d'un ritual de preparació de l'entrevista en Le Play permet un major grau d'estructuració.¹⁸⁸

D'altra banda, l'altra tècnica esmentada anteriorment que utilitza Le Play és l'observació. Gràcies a aquesta, l'investigador pot examinar i contemplar situacions que, depenent del format, com per exemple interaccions o activitats de caràcter laboral, familiar, religiós o de caràcter privat, són difícils de qüestionar i que mitjançant el mètode d'investigació empíric, hom pot extreure la màxima informació possible a la vegada que permet acabar de comprendre les característiques de les famílies. Es pot comprovar com ambdues pràctiques permeten una major recollida de dades, complementant-se en la seva tasca i permeten ajudar en l'elaboració del pressupost.

Aquest últim element esmentat és una altra de les característiques del mètode Le Play en el camp de les ciències socials perquè permet estudiar les propietats i singularitats de la societat i els ingressos i despeses de les famílies. El seu ús augmenta i millora la fiabilitat de les dades que es treballen i la bona pràctica i viabilitat del mètode, esdevenint un bon mecanisme de control de l'estudi i, a la vegada, una pauta per a elaborar les monografies.¹⁸⁹ S'ha analitzat i descrit el mètode Le Play, quines són les seves característiques, tant en l'àmbit metodològic com el tractament que fa dels objectes d'estudi o de les fonts que utilitza. Amb aquest exercici es comprovarà, com diu l'aprovació eclesiàstica del censor, si l'autor va seguir detalladament aquest mètode

¹⁸⁷ *Ibidem.*, pàg. 92-93.

¹⁸⁸ TAYLOR, S. J.; BOGDAN, R. *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós, 1987. Segons els autors, «por entrevistas cualitativas en profundidad entendemos reiterados encuentros cara a cara entre el investigador y los informantes, encuentros éstos dirigidos hacia la comprensión de las perspectivas que tienen los informantes respecto de sus vidas, experiencias, situaciones, tal como las expresan con sus propias palabras. Las entrevistas en profundidad siguen el modelo de una conversación entre iguales, y no un intercambio de preguntas y respuestas.» Pàg. 101.

¹⁸⁹ FORNI, Floreal; FREYTES, Ada; QUARANTA, Germán. «Frédéric Le Play: un precursor de las Metodologías Cualitativas en Ciencias Sociales», *op. cit.*, pàg. 91-94.

d'anàlisi social per tal d'investigar les cases de religiosos de Catalunya des de principis de s. XIX fins a la seva expulsió.

La nota censorial –aquesta, com la resta de censures i aprovacions eclesiàstiques només es troben en la primera obra– lloa en l'àmbit metodològic l'obra de Barraquer. Gràcies a l'aplicació d'aquest mètode hom pot donar a conèixer tota la informació, diversa en múltiples aspectes, referent als eclesiàstics que habitaven en els diversos cenobis del principat. Una informació que permet indagar en les característiques dels diversos ordes i de les comunitats que vivien en els edificis religiosos: la seva arquitectura, els estils artístics dels objectes religiosos que romanien en les diverses instal·lacions (calzes, quadres, retaules, relíquies, etc.), els béns i recursos econòmics que disposaven, el nombre de monjos o frares que hi habitaven, les funcions religioses de la comunitat (si feien tasques de beneficència, instruïen al noviciat, etc.), amb la finalitat de poder contextualitzar la comunitat i el seu nivell de vida cap a la societat en la qual vivien.

S'ha de restar atent a les paraules de Celestí Ribera i a la importància que li dóna al mètode Le Play, perquè

«solamente por medio de este procedimiento puede el historiador formarse un concepto cabal y desapasionado de las mismas y dictar un fallo justo sobre la obra de exterminio que perpetró la revolución.»¹⁹⁰

El censor continua amb les alabances al primer treball del canonge i desvetllant característiques metodològiques pertanyents al treball de Barraquer i Roviralta, però que també són particulars del mètode Le Play. Aquestes, com es veurà a continuació, permet contemplar com l'autor aplica un mètode característic de les ciències socials en l'elaboració de la seva obra i, a la vegada, conèixer amb profunditat la metodologia utilitzada en la seva realització:

«La diligencia y constancia que ha desplegado el autor para realizar esta paciente tarea son tanto más dignas de encomio, cuanto más raros son en España los trabajos de este género. La visita personal á las 170 Casas ó á las ruinas de las mismas, que trata de describir; la rebusca de documentos de todas clases, unos ya publicados, pero que andaban dispersos y olvidados, y muchos inéditos; unos de carácter oficial y otros de índole privada; la copiosa información de testigos de vista, cuidadosamente escogidos entre los que podían estar mejor enterados de lo que referían; nada ha perdonado, ni fatiga ni gasto, de cuanto pueda contribuir al descubrimiento de la verdad sobre los puntos que se ha propuesto dilucidar, citando escrupulosamente la fuente de donde ha sacado cada una de las noticias.»¹⁹¹

¹⁹⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit.

¹⁹¹ *Ibidem*.

En primer lloc, la cita informa de la laboriosa i minuciosa tasca d'investigació que ha dut a terme Barraquer en la realització d'aquest treball que, segons l'autor, és innovador en aquest tipus de treballs. Seguidament desvetlla algunes de les característiques de la metodologia que s'ha emprat per a la realització de les seves obres, com les visites a 170 edificis religiosos o a les restes dels mateixos –no especifica a quins–. Aquesta dada és de rellevant importància perquè, com bé s'ha comentat en l'apartat 3.2, en total s'analitzen i es descriuen 202 cenobis de 23 congregacions religioses diferents.¹⁹²

El fet que només visités 170 de 202 cases de religiosos (84,16%) i les restes materials d'algunes aporta una informació destacable sobre la seva metodologia, i és que limità el treball de camp i l'observació directa a un nombre determinat de convents i monestirs, mentre que els 32 restants (15,84%) els va descriure mitjançant la consulta de bibliografia, fonts documentals diverses o a partir de la informació proporcionada pels seus contactes, sense aportar-ne de més amb el resultat de la seva impressió¹⁹³:

«Un año, en 6 de enero, día de Reyes, solo, á pie y de noche, crucé los siete kilómetros que separan de la estación de Cerdañola el Monasterio de San Cugat del Vallés, región entonces frecuentada de ladrones. Otro día en Figueras, al preguntar por el convento capuchino, se me indicó la calle ó lugar donde se halla, pero á seguida el interrogado me aconsejó que no penetrara en su templo, porque el Municipio lo tenía utilizado para depósito de las camas y demás objetos de las personas que morían de enfermedades contagiosas. No por esto había de dejar infructuosa la visita, y apartando por mis manos las camas y utensilios, tomé las medidas y vistas que había menester. No son para omitidos los peligros provenientes del estado ruinoso de los edificios recorridos. Convento hubo, como el de Bellpuig, donde caminar por los techos que pisé, y pasar por debajo de las bóvedas cuarteadas, por las que pasé, importaba peligro de la vida. Pocos días antes un nombre que allí caminaba por un piso, de repente, sin necesidad de escaleras, se halló en el inferior; y los colonos, que tenían allí su habitación, se trasladaron al pueblo, temerosos de defraudar sus derechos al sepulturero.»¹⁹⁴

Quines són les causes que impediren a Barraquer inspeccionar la resta de cenobis? Es poden argumentar diversos motius, possiblement influenciats, o no, per la seva disponibilitat laboral, el pressupost que disposava, el temps que dedicava a visitar altres espais o a la consulta en els arxius, la informació trobada, etc. El llistat de causes potser no acabaria mai o, possiblement, es reduirien a un parell. Es desconeix. No es pot assegurar amb absoluta precisió quin o quins són els motius.

¹⁹² *Supra.*, pàg. 46.

¹⁹³ *Cfr.* GUBER, Rosana. *La etnografía. Método, campo y reflexividad*. Madrid: Siglo XXI Editores, 2011, pàg. 51-59.

¹⁹⁴ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Gaietà. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 7.

A pròpòsit d'això, cal mencionar com l'ús del mètode Le Play només és esmentat directament pel censor en la seva aprovació eclesiàstica, mentre que l'autor no en fa referència en qualsevol moment a les introduccions de les seves dues obres, on descriu minuciosament el tractament de la informació i quina és, precisament, la metodologia que emprà. Podríem concloure que el canonge Barraquer explica detalladament les característiques del treball, mentre que es passa per alt fer esment d'aquest mètode particular de les ciències socials. Si més no, esmenta, però de forma indirecta l'ús d'aquest en el format de les descripcions i anàlisis de les cases de religiosos.

Esmentat anteriorment en l'apartat 3.2, en les dues obres l'autor agrupa els ordes religiosos per capítols, i cadascun d'aquests conté tants articles descriptius com cenobis de la congregació hi hagi a Catalunya.¹⁹⁵ No és l'objectiu repetir el que ja està escrit en la descripció del format de l'obra, però cal reiterar que Barraquer utilitza el mateix esquema per analitzar tots els convents i monestirs, independentment de l'orde, per tal que a cada article hi hagi la mateixa informació. Aquesta plantilla, però, sense defugir de la seva intencionalitat analítica, varia els ítems d'informació depenent de l'obra i els objectius d'aquesta.¹⁹⁶

«Agrúpelos y los lié por Ordenes religiosas; y luego redacté el índice total alfabético de todas las noticias, para así tenerlas con prontitud en la mano.»¹⁹⁷

A part d'utilitzar fonts documentals per redactar la descripció i la història de cada casa religiosa, Gaietà Barraquer utilitza –no sempre– tècniques qualitatives d'investigació, com és l'observació directa a partir del treball de camp i de l'entrevista amb diverses persones, ja siguin antics eclesiàstics exclaustats, població de la ciutat, vila o poble que visita, antics veïns que vivien al costat del cenobi que s'estudia, persones que van viure els fets, etc. Dota el testimoniatge de les fonts que entrevista com a *certesa històrica*, esdevenint una *possibilitat física* del succés dels fets.¹⁹⁸ Posteriorment, analitza les notes que ha agafat de les múltiples i fructuoses converses que ha mantingut, per poder-ne extreure el màxim d'informació possible i classificar-la, a la vegada que recerca la certitud d'aquestes. D'aquesta forma pot conèixer de primera mà, per exemple, la vida i

¹⁹⁵ *Supra.*, pàg. 46.

¹⁹⁶ *Supra.*, pàgs. 45-50.

¹⁹⁷ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Gaietà. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 7.

¹⁹⁸ GARCÍA VILLADA, Zacarías. *Metodología y crítica histórica*. Barcelona: Ediciones El Albir, 1977, pàg. 320-321.

les peripècies de molts frares i monjos que patiren les conseqüències de l'exclaustració de 1835 o l'opinió sobre els fets ocorreguts:

«Para los datos orales audazmente me presentaba a los ancianos, y si eran exclaustrados o seglares antiliberales, les exponía franca y abiertamente mi fin y objeto; y luego les pedía se sirvieran explicarme cuantas noticias, ya de ciencia propia, ya de oídas, recordaran respecto de las cosas y de los hechos, distinguiendo, empero, entre las vistas y las sólo oídas contar. [...] Otro sacrificio, no pequeño, me costaba la pesquisa de los datos orales, y era la pérdida de largo tiempo y los multiplicadísimos viajes. Ante todo tenía que averiguar el paradero de las personas, y luego estudiar cuál fuera la hora propicia en que las ocupaciones, o el mal humor, o el sueño, o quizás el capricho, no obligaran al testigo a ser corto en su relato, o a despedirme sin oírme. [...] En el acto de la relación, provisto yo de abundantes cuartillas de papel y, no de uno, sino de varios lápices, rápidamente apuntaba cuanto se me decía, ejercicio en que la prolongada práctica de cuando estudiante me dio gran velocidad. Al llegar a mi casa dedicaba el primer rato libre a trasladar con tinta y largamente al papel la relación, la que solía extenderse a multiplicadísimas páginas. Después volvía al testigo, y pausamente le leía lo escrito, suplicándole se sirviera advertirme las inexactitudes; con lo que lograba la ratificación, la corrección, y muchísimas veces la ampliación de lo primitivamente narrado.»¹⁹⁹

«SELLO 4.º—40 M.º—AÑO DE 1824

•Valores de la Abadía del Real Monasterio de San Pedro de Camprodón de la Congregación Benedictina Claustral, por el quinquenio formado hasta fin de 1821.

VALORES	Reales von.	M.º
»En el año de 1817 tuvo la Abadía el de	100965	2
En el de 1818, el de	106635	25
En el de 1819, el de	92584	2
En el de 1820, el de	80563	9
En el de 1821, el de	28588	30
Total valor en el quinquenio.	409337	»
»La quinta parte, que es la que corresponde á cada año común del quinquenio, importa	81867	14

Cargos y gastos anuales de la Abadía	Reales von.	M.º
»El diez por ciento de colecta.	8186	24
Por once porciones de pan para nueve Monjes, el Párroco y Compárroco de Camprodón	8873	32
Por once porciones de vino para los mismos	3929	29
Por el talle de Religión y Noviciado	482	19
Por los gastos de visita	1075	21
Por el subsidio	1430	20
Por el derecho que compete á los Señores Monges en los Ridaure y S. Juan las fonts	6453	26
	30434	1

Fig. 1 i 2. Dues imatges del pressupost dels béns i despeses del monestir benedictí masculí de Sant Pere de Camprodón, realitzat el 1824. Fig. 1 (esquerre): càlcul de béns monetaris pertanyents al quinquenni de 1817-1821. Fig. 2 (dreta): part d'un pressupost sobre el càlcul de despeses del monestir. Font: BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos... op. cit.*, vol. I, pàg. 29.

¹⁹⁹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Gaietà. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, pàg. 4-5. Ja l'any 1979, Ramon Grau i Marina López destacaren la rellevància metodològica de l'obra de Gaietà Barraquer i Roviralta en l'utilització de fonts orals.

Es pot observar la meticulositat i el grau de sistematització en la metodologia de Barraquer, característic del mètode Le Play, en l'extracció d'informació i posterior processament de les dades, amb la finalitat que esdevinguin fidedignes als fets ocorreguts.²⁰⁰ Però s'observen aquestes característiques metodològiques en la segona obra, *Los Religiosos de Cataluña*, i en menor grau en la primera, *Las Casas de religiosos*. L'autor afegeix pressupostos procedents d'altres fonts, ja siguin pertanyents a manuscrits d'arxius religiosos o llibres de comptes dels ordes, amb la finalitat de justificar i reflectir els ingressos i despeses de les congregacions religioses (fig. 1 i 2).

L'autor insereix documents notariais on hi ha reflectits els preus, les xifres i els valors de les vendes en les subhastes realitzades per l'Estat de les propietats desamortitzades. Realitza exercicis aritmètics i descriptius per estudiar les quantitats correctes que costaren els béns subhastats i el nombre de pagaments realitzats pels seus compradors, incloent-hi a vegades el nom d'aquests i també les condicions de la venda:

«Por escritura ante don Ramón Viñas, en Gerona, a los 15 de marzo de 1841, don Ramón Mirallas y Corretge, de Gerona, compra al Estado la huerta cercada de paredes, sita en el término de San Daniel, de 3 vesanas, que fué de los Capuchinos de Gerona, que linda por E. con tierras de la Baronesa de Sabasona, por S. con el rio Galligans, por O. y N. con tierras de las monjas de San Daniel; por el precio de 24,000 reales, iguales a 1,200 duros. Pagó en Gerona, a 27 de noviembre de 1839, la quinta parte con un título al portador del 5 y en metálico en equivalencia de otro del 4, al tipo de 18 r. 25 ½ por ciento. El quinto del precio es 240 duros; pero como los títulos del 5 a la sazón se cotizaban a vueltas del 30 por ciento, y los del 4 se estiman en la escritura al 18 reales 25 ½ mar., de aquí que los 240 duros no importaran más descuento que el de unos de 60 a 70 duros.»²⁰¹

Amb aquesta cita pertanyent a la descripció del convent dels caputxins de Sant Antoni de Pàdua de Girona, es pot comprovar la presència dels pressupostos en l'anàlisi i estudi de les cases de religiosos. Uns pressupostos que no només mostren l'economia interna, sinó que també aporten informació dels guanys que l'Estat aconseguí a partir de la subhasta i venda de les propietats anteriorment desamortitzades, a la vegada que ajuda a conèixer el destí dels convents i monestirs masculins.

Aquest no és l'únic present en les dues obres i només en l'apartat dels caputxins, sinó que cada article on es descriuen els successos que afectaren a cada cenobi, hi ha els càlculs referents a la venda i subhastes dels béns dels religiosos de les desamortitzacions del Trienni Liberal i de 1836. Així doncs, a mode de conclusió, es pot afirmar que el

²⁰⁰ Es tractarà amb més profunditat el tractament de les fonts orals en l'apartat 3.4.1.

²⁰¹ BARRAQUER Y RÓVIRALTA, Gaietà. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 245.

mètode Le Play influeix –directa o indirectament– a Gaietà Barraquer i impregna la seva metodologia en la realització de les dues obres de l'autor, essent una mostra directa de la utilització d'un mètode pertanyent a les ciències socials per poder examinar les cases de religiosos, i acabar construint una monografia de monografies sobre els monestirs i convents masculins a Catalunya.

A partir de les característiques del mètode Le Play que s'han analitzat en els paràgrafs superiors, es poden extreure algunes conclusions de caràcter metodològic que s'avenen als paràmetres de pensament d'un corrent filosòfic de mitjans-finals del s. XIX present a Europa, el positivisme o, com el defineixen Ramon Grau i Marina López, científisme decimonònic²⁰². Fou formulat pel pare de la sociologia, August Comte, «as a philosophy to end of all philosophies»²⁰³ amb la finalitat de reprendre la definició kantiana de ciència, «entesa com l'activitat que organitza les dades de l'experiència i és capaç de generar a partir d'elles coneixements verídics i que nega la metafísica quant a activitat que versa sobre objectes inassequibles a l'experiència i per tant inverificables.»²⁰⁴

La historiografia del s. XIX rebé les influències científiques del positivisme i del seu context, provocant un desenvolupament dels seus postulats metodològics i un canvi conceptual en tota regla. Esdevingué una història subjecta a un mètode, anomenant-se a nivell acadèmic «Escola Metòdica» o «metodicodocumental», amb la finalitat de ressaltar i refermar el seu estatus científic, deixant de banda les característiques de la historiografia tradicional i romàntica.²⁰⁵ Es va prendre consciència de la necessitat de treballar sobre documentació autèntica, i de mirar de desmuntar, amb el que s'anomenava la «ciència històrica», els mites, les mentides i els múltiples errors que s'havien anat acumulant en les narracions i llibres d'història per redactar els «fets verídics».²⁰⁶

²⁰² GRAU, Ramon; LÓPEZ, Marina. «Positivisme» a *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans: segles XVIII-XX*. Barcelona: Edicions 62, 1979.

²⁰³ WACQUANT, Loïc J. D. «Positivism» a *The Blackwell dictionary of modern social thought*. Malden (USA): Blackwell Publishers, 2003.

²⁰⁴ GRAU, Ramon; LÓPEZ, Marina. *op. cit.*

²⁰⁵ PUJOL CASADEMONT, Enric. «Positivisme historiogràfic». *Tendències de la historiografia catalana*. Antoni Simon (dir.). València: Publicacions de la Universitat de València, 2009, 365-375, pàg. 365-366. «La historia, con tales intérpretes, en lugar de servir para la enseñanza de los pueblos y de las futuras dinastías, parece no estar destinada mas que á las ventajas de la corona.» DU HAMEL, Víctor. *Historia constitucional de la monarquía española desde la invasión de los bárbaros hasta la muerte de Fernando VII: 411-1833*. Madrid: Mellado Ed., 1848, 2 vols. Vol. I, pàg. 10.

²⁰⁶ MASSOT I MUNTANER, Josep. *op. cit.* pàg. 359.

Una ciència que es configurà com una disciplina amb unes característiques metodològiques pròpies, i que a la vegada permeté reinterpretar la seva funció social, el seu impacte en la societat i en l'àmbit acadèmic, fet que ajudà a reformular el paper de l'historiador i quines eren les tasques o premisses que havia de realitzar, «desde la búsqueda de la fuente, las técnicas del erudito, la determinación filológica de la veracidad de las mismas, hasta los problemas de construcción y de composición historiográficos.»²⁰⁷ La finalitat era replantejar la recerca de les causes dels fets que s'estudien, permetent copsar i construir, a la vegada, una dimensió totalment objectiva i col·lectiva de l'objecte d'anàlisi.²⁰⁸

Després d'aquesta descripció i dissecció de les característiques de la historiografia de l'Escola Metòdica, cal reprendre l'anàlisi de l'obra de Barraquer i la seva estreta relació amb el mètode Le Play i els postulats positivistes historiogràfics. I és que gràcies a aquest exercici, és possible visualitzar com aquest mètode social comparteix característiques amb la disciplina de l'Escola Metòdica: la presència i elecció d'una unitat d'estudi –la família per Le Play o el passat per la historiografia–, un instrument d'exposició analítica –la monografia o la comprensió dels fets–, una aspiració –la síntesi comparativa o, per l'altra, l'objectivitat– i, sobretot, l'existència d'un subjecte – l'investigador o historiador– que executi aquesta feina.²⁰⁹

Aquestes característiques es troben reflectides en l'obra de Barraquer. L'autor té una obligació a l'hora de redactar i dur a terme l'obra –tant personal com professional–, a la vegada que dona a conèixer la tasca que duu a terme l'historiador i quina és la seva funció. En primer lloc, la seva professió i els anys d'experiència li permeten analitzar els fets del passat que ell estudia d'una forma que pretén ésser estricta i racional, rigorosa i sense prolegòmens. El raonament dels successos ocorreguts i els documents els valorarà a partir del seu raocini i coneixement adquirit com a historiador, assegurant la certesa de les dades que es tracten i del contingut del seu treball²¹⁰:

²⁰⁷ PASAMAR, Gonzalo. «La invención del método histórico y la historia metódica en el siglo XIX». *Historia Contemporánea*, 11 (1994): 183-214, pàg. 199.

²⁰⁸ GRAU, Ramon; LÓPEZ, Marina. *op. cit.*

²⁰⁹ CIRUJANO MARÍN, Paloma; ELORRIAGA PLANES, Teresa; PÉREZ GARZÓN, Juan-Sisinio. *Historiografía y nacionalismo español (1834-1868)*. Madrid: CSIC. Centro de Estudios Historicos, 1985, pàg. 29. SIERRA ÁLVAREZ, José. «Introducción: la obra social de Le Play», *op. cit.*, pàg. 32. José Sierra Álvarez esmenta però que la finalitat de Le Play no només és una demostració científica sinó que també vol ésser argument per convèncer.

²¹⁰ CIRUJANO MARÍN, Paloma; ELORRIAGA PLANES, Teresa; PÉREZ GARZÓN, Juan-Sisinio. *op. cit.*, pàg. 29

«Si en la pesquisa de datos busqué la verdad, no intenté menos decirla al escribir. Dedicado como he estado por razón de mi cátedra desde muchísimos años á los estudios históricos, vengo acostumbrado al culto inquebrantable de la verdad.»²¹¹

Aquesta afirmació posa en evidència un altre fet de la historiografia positivista, i és la gran institucionalització i professionalització a través de les càtedres, en aquest cas a nivell eclesiàstic.²¹² La veritat dels fets és quelcom que preocupa a Gaietà Barraquer, perquè li permetrà donar a conèixer al lector la realitat dels esdeveniments. La recerca d'aquesta ve reflectida, en part, pel seu comportament estricte i per la meticulositat en la investigació, però a la vegada també influenciada per les característiques metodològiques del positivisme metòdic.²¹³ Aquest és un altre element amb el qual es pot relacionar Barraquer amb els postulats de l'Escola Metòdica, i és la fixació en la recerca de la gènesi dels fets; l'obsessiona la recerca de la veritat. Podem trobar-li una comparativa en la formulació d'una clàssica i coneguda frase de Leopold Von Ranke, localitzada en el prefaci de la seva obra *Història dels Pobles Romans i Germànics (1494-1514)* publicada el 1828: «volem establir les coses tal com van ser»²¹⁴:

«Trataba también de tranquilizarme considerando que muchos de los hechos de los días de persecución constaban ya escritos en las historias, y que así mi relato holgaría. Mas registrando estas historias las hallaba todas mancadas y mentirosas. Mancadas tanto porque ninguna describe todos los edificios conventuales y sus joyas, cuanto porque todas se limitan á noticias generales muy lejos de las circunstanciadas, que son las que animan los cuadros y dan su valor propio á cada acto.»²¹⁵

L'objecte d'anàlisi són els fets del passat, les causes que afectaren les cases de religiosos a Catalunya i provocaren la seva desaparició. A partir d'aquestes ell podrà descobrir la realitat ocorreguda. Per això estableix un instrument de descripció analítica, en aquest cas la construcció d'una monografia que permeti conèixer amb profunditat el cenobi que investiga i l'orde al qual pertany. A més de ser una característica del positivisme, l'autor ressalta la importància del mitjà –ja sigui social, cultural, polític, religiós, etc.– que envolta i afecta l'individu i objecte d'estudi, a la vegada que destaca

²¹¹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 9.

²¹² PEIRÓ MARTÍN, Ignacio. *Los guardianes de la Historia. La historiografía académica de la Restauración*. Zaragoza: Institución «Fernando el Católico» (CSIC). Diputación de Zaragoza, 2006, pàg. 191-218; «Los historiadores oficiales de la Restauración (1874-1910)». *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 193.1 (1996): 13-72, *passim*. PUIGVERT, Joaquim M. «Historiografía eclesiástica a la Catalunya noucentista», op. cit., pàg. 10.

²¹³ Les característiques de la metodologia que utilitza l'autor ens les trobem reflectides en el pròleg, i la resta del corpus de l'obra són el resultat del seu ús i praxis. CIRUJANO MARÍN, Paloma; ELORRIAGA PLANES, Teresa; PÉREZ GARZÓN, Juan-Sisinio. op. cit., pàg. 60.

²¹⁴ PASAMAR, Gonzalo. op. cit., pàg. 207.

²¹⁵ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 1.

la influència directa de les causes que l'afecten.²¹⁶ És per això que a cada article on s'analitza cada edifici religiós, Barraquer realitza un estudi profund del context en el que succeeix el fet històric, amb la finalitat d'exercitar el coneixement per poder comprendre el passat.²¹⁷

La Guerra del Francès permeté que el liberalisme, acompanyat de les idees de la Il·lustració i maçons, arran de l'entrada de les tropes franceses al territori, s'escampés per tot el territori i adoctrinés a la població. El Trienni Liberal aconseguí la consolidació d'aquest ideal i inicià la propagació de les idees anticlericals que, per consegüent, acabaren estenent-se i protagonitzant una revolta de caràcter liberal que es consolidà i esclatà el juliol de 1835 i que ocasionà la desaparició de molts edificis religiosos.

La història esdevindrà el resultat d'un conjunt d'investigacions, i aquest és fruit de l'ús del mètode històric, caracteritzat per l'ús estricte dels documents i tot el conjunt de tècniques emprades per tractar les fonts primàries, amb la finalitat de cercar informació sobre els successos passats.²¹⁸ Gaietà Barraquer és una mostra clara de com l'investigador esdevé esclau de la documentació i no només de les fonts primàries presents en els arxius sinó de tota la informació que extreu a partir de fonts gràfiques, bibliogràfiques, periodístiques i, sobretot, orals. En els pròlegs de les seves dues obres esmenta que disposa de grans quantitats d'informació, fruit de l'àrdua tasca de cerca que duu a terme, i que malgrat que algunes siguin repetides i d'altres no tinguin ús, li serveixen per conscienciar-se sobre el seu objecte d'estudi i la finalitat del seu ofici:

«Durante años enteros empleé en el Archivo Municipal de Barcelona los ratos libres del día. Registré allí varios tomos de actas, ó acuerdos, de las sesiones del Ayuntamiento y otros de expedientes, documentos de los cuales las noticias y la luz sobre los acontecimientos de aquellos tiempos brotan con la abundancia de un raudal. [...] Mas tarde empleé meses y más meses en registrar los manuscritos procedentes de monasterios y conventos, custodiados aquéllos en la sala de Monacales del Real Archivo de la Corona de Aragón, donde mucho me favoreció la benevolencia del primer jefe Sr. D. Francisco de Bofarull y Sans, y la de sus bondadosos dependientes.»²¹⁹

Així mateix, tenir en compte les reminiscències presents del pensament romàntic en la metodologia de l'autor. Per exemple, i sense anar més lluny, la utilització de lletres i/o

²¹⁶ OLABARRÍA AGRA, Juan. «Positivism». *Diccionario político y social del siglo XIX español*. Javier Fernández Sebastián, Juan Francisco Fuentes (dirs.). Madrid: Alianza Editorial, 2002.

²¹⁷ CIRUJANO MARÍN, Paloma; ELORRIAGA PLANES, Teresa; PÉREZ GARZÓN, Juan-Sisinio. *op. cit.*, pàg. 29

²¹⁸ *Ibidem.*, pàg. 28. Cfr. PEIRÓ MARTÍN, *op. cit.*, pàg. 54.

²¹⁹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 5-6.

altres imatges procedents de còdex medievals catalans en els inicis de cada capítol o, per altra banda, la lectura i la utilització de títols com *Las ruinas de mi convento*²²⁰ o *Misterios de las sectas ó el francmasón proscrito*²²¹ com a font d'inspiració per a escriure les seves obres.

Es pot destacar l'exercici de retorn a l'època medieval que duu a terme a l'hora d'explicar la història i orígens d'alguns ordes religiosos, com per exemple els franciscans, dominics o benedictins, aprofitant l'ocasió per remarcar i ressaltar la devoció cristiana i l'arrelament de la religió en la societat que es descriu, envers l'anticlericalisme contemporani de present en l'entorn de l'autor.²²² Així mateix, posar en relleu l'anàlisi descriptiu dels edificis religiosos i de les restes dels convents i monestirs en cadascun dels articles. Segons Albert Ghanime, aquesta és una de les característiques de la historiografia romàntica, amb una especial fixació per la recerca dels orígens medievals dels monuments i les seves restes arquitectòniques, gràcies a l'impuls i influència que rebé del medievalisme de la literatura del romanticisme.²²³

En aquest cas també es pot afirmar la influència totalment directa de l'obra de Pau Piferrer, *Recuerdos y bellezas de España*, un treball fruit de la influència romàntica amb l'objectiu de descriure els monuments que hi ha presents arreu de la península. A partir de relats literaris, amb un clar estímul procedent de la literatura de viatges, i acompanyat de la presència de litografies realitzades per Francesc Xavier Parcerisa, es parteix a ressenyar la història de les ciutats i els edificis, monuments, paisatges i ruïnes presents en cadascuna d'aquestes.²²⁴ Argumentar el plantejament de l'hipòtesi que formula la presència de les connotacions de bellesa i sublim, procedents de les obres de Piferrer i Parcerisa, en les descripcions dels elements arquitectònics, la morfologia i tipologia de les narracions, entre d'altres. L'anàlisi i cerca no ha aportat resultats evidents en els

²²⁰ PATXOT Y FERRER, Ferran. *op. cit.*

²²¹ RIERA Y COMAS, Mariano. *op. cit.*

²²² CIRUJANO MARÍN, Paloma; ELORRIAGA PLANES, Teresa; PÉREZ GARZÓN, Juan-Sisinio. *op. cit.*, pàg. 60.

²²³ GHANIME I RODRÍGUEZ, Albert. «Historiografia romàntica». *Tendències de la historiografia catalana*. Antoni Simon (dir.). València: Publicacions de la Universitat de València, 2009, 345-350, pàg. 348.

²²⁴ PARCERISA, Francisco Javier; PIFERRER, Pablo. *Recuerdos y bellezas de España: obra destinada para dar a conocer sus monumentos, antigüedades, paisajes, etc. Principado de Cataluña, comprende las Provincias de Barcelona, Gerona, Tarragona y Lérida*. Barcelona: Impr. de Joaquín Verdaguer, 1839. Volumen I. ARIÑO COLÁS, José María. *Recuerdos y bellezas de España: ideología y estética*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico (C.S.I.C.). Exma. Diputación de Zaragoza, 2007, pàg. 363-436.

documents d'estudi tractats, cosa que no descarta la presència d'aquestes influències en els altres capítols de les dues obres.

Sobre això, el format del primer volum de *Recuerdos y bellezas de España* va tornar a influir, possiblement, les obres de Barraquer i Roviralta. S'estudia els monuments del principat de Catalunya i el desglossa amb les 4 províncies existents: Barcelona, Girona, Tarragona i Lleida. Aquest format fou una influència prou viable pel canonge, fet que li permeté esbossar i repartir els continguts dels seus treballs en aquest ordre. Però no deixa de ser una hipòtesi sobre la possible explicació del format i distribució de les dades. Val la pena posar en evidència la inicialització i incidència de polítiques liberals en el pensament d'autors conservadors, com és el cas de la repartició provincial, per estructurar el contingut de les seves obres.²²⁵

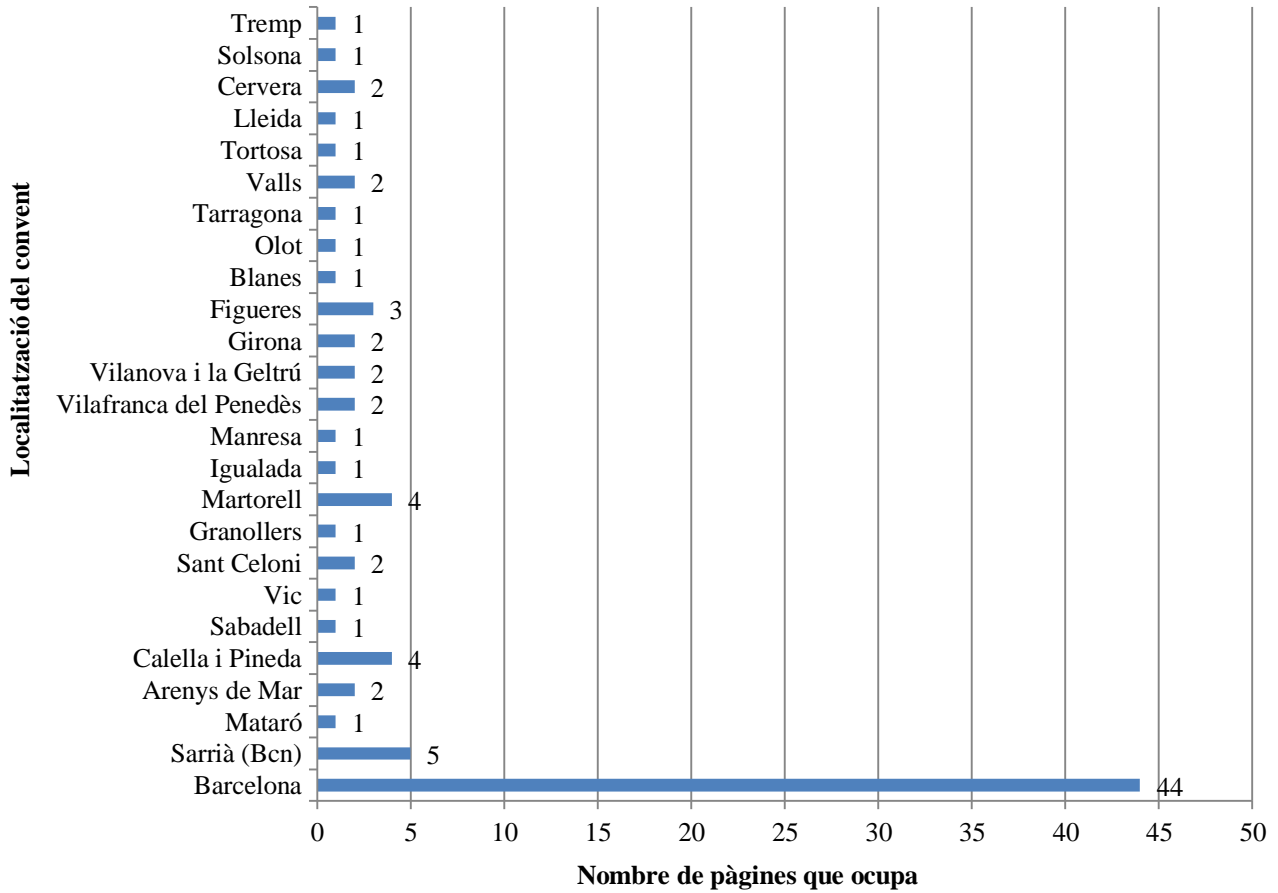
3.4 Tractament de la informació i fonts utilitzades

Si hom fa un cop d'ull als capítols destinats a l'estudi dels diversos ordes religiosos, pot observar una gran varietat en el nombre de pàgines d'aquests. En el cas dels caputxins, la variació en el nombre de pàgines per a descriure cada convent és molt evident. El capítol XV de *Las Casas de religiosos* disposa de 79 pàgines, en les quals es descriuen els 25 convents caputxins existents; d'aquestes 79 pàgines, 44 es dediquen exclusivament a la descripció del convent de Santa Madrona de Barcelona, i les 35 restants als 24 convents que falten.

També destaca el contingut que s'hi reflecteix, i sobretot el grau de detall a l'hora de descriure, per exemple en el cas del de Santa Madrona de Barcelona, les afectacions que tingué aquest edifici en el nou traçat de carrers de la ciutat. Per altra banda, les descripcions del convent de Sarrià de Barcelona, o el de Girona o Manresa, entre d'altres, són més generalistes i sobretot més reduïdes, veient-se minvades el nombre de pàgines per a cada. No només succeeix en el cas dels caputxins, sinó que es pot trobar el mateix exemple en els diversos capítols de *Las Casas de religiosos* o en *Los Religiosos en Cataluña*. A partir de la lectura, anàlisi, buidatge i tractament dels capítols dedicats a l'orde caputxí, s'han realitzat una sèrie de gràfics per a estudiar el nombre de pàgines que Barraquer destina a cada convent.

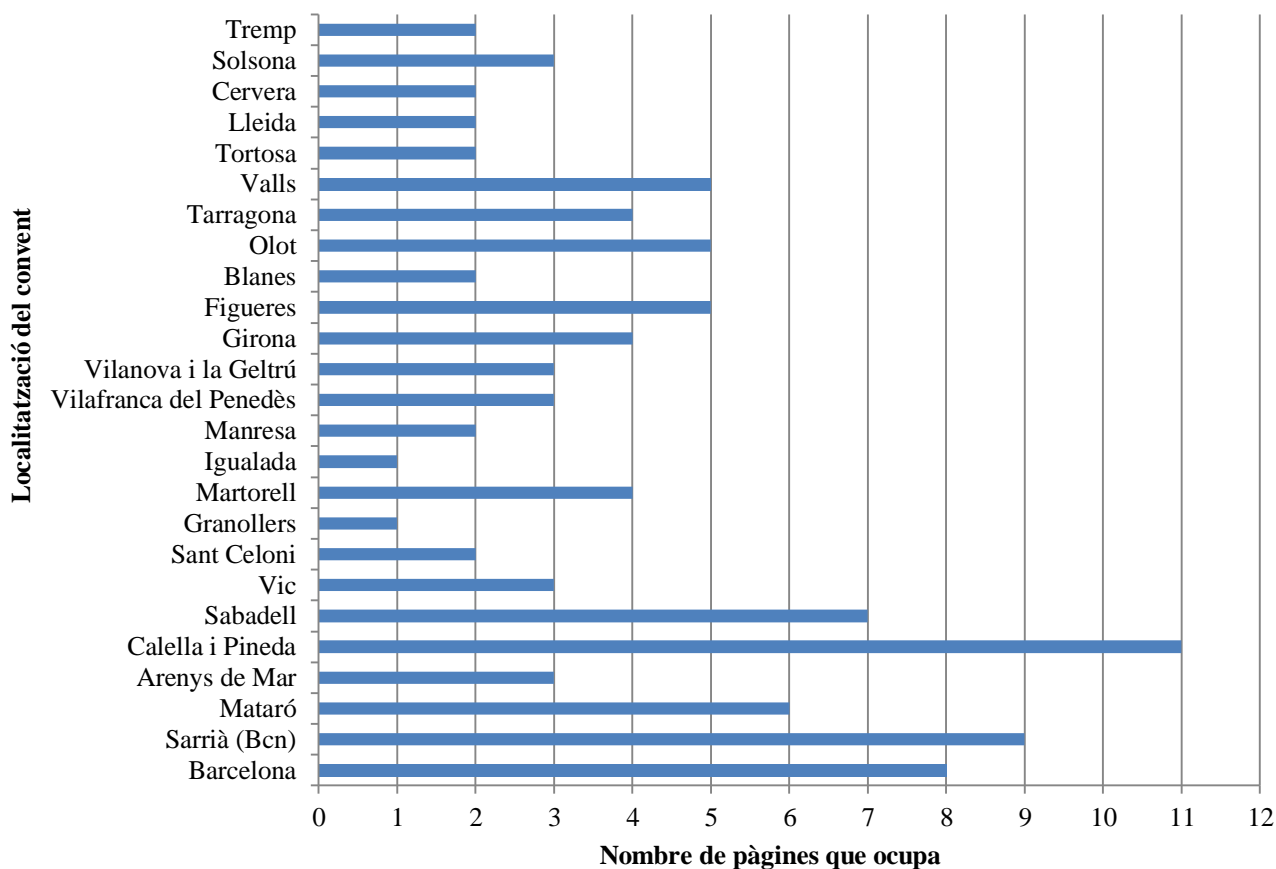
²²⁵ BURGUEÑO, Jesús. *La invención de las provincias*. Madrid: Libros de la Catarata, 2011.

Nombre de pàgines per a descriure cada convent caputxí

(Font: *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. II, cap. XV. Autor: Elaboració pròpia)

Nombre de pàgines per a descriure cada convent caputxí

(Font: *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, capítol XXVII. Autor: elaboració pròpia)

Les dades reflectides en els gràfics aporten moltíssima informació.²²⁶ Referent al primer, es pot comprovar la diferència de pàgines entre articles, essent una mostra ben clara de la disposició d'informació i de l'abast de la recerca. Pel què fa el segon gràfic, aquest reflecteix el nombre de pàgines dels articles pertanyents al capítol XXVII del quart volum de *Los Religiosos de Catalunya*, referent a l'afectació de les bullangues de 1835 i de la desamortització de Mendizábal de 1836 a les cases de religiosos. No ha estat possible realitzar gràfics dels dos capítols on s'analitzen els successos i afectacions de la Guerra del Francès (1808-1814) i del Trienni Liberal (1820-1823) per una simple

²²⁶ En els paràgrafs superiors s'ha esmentat que el capítol XV de *Las Casas de religiosos* té un total de 79 pàgines, però si hom es fixa en les dades reflectides en el primer gràfic, i es sumen les pàgines que hi diu, en sumen 87, variant-ne amb un total de 8 pàgines. No concorden. És per un motiu molt senzill. I és que per comptabilitzar quant ocupa cada article, és a dir, la descripció de cada convent, s'ha hagut de tenir en compte un valor mínim per comptar el nombre de pàgines, a causa del format de l'obra. Cal recordar que les pàgines són a doble columna, i hi ha descripcions que només ocupen una sola columna, un quart o tres pàgines i una columna, etc. És per això que s'ha arrodonit el nombre de les pàgines per a la construcció d'aquest gràfic.

qüestió, i és que l'autor, depenent de la informació que disposa de cada convent que estudia, dedica un article de menys d'una pàgina per a cada cenobi (fig. 3) o decideix ajuntar diversos convents en un sol article (fig. 4). En el cas dels caputxins, el volum de les explicacions varia quantiosament.

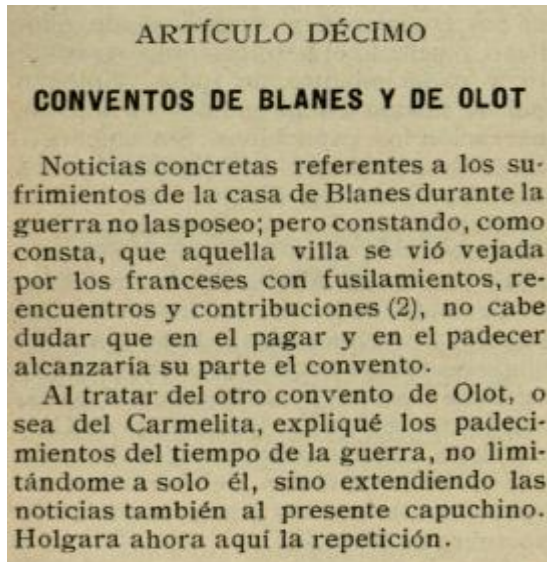

Fig. 3 i 4. Imatges dels articles pertanyents als capítols dedicats a l'estudi de les afectacions de la Guerra del Francès (*Los Religiosos en Cataluña...*, *op. cit.*, vol. I, llib. I, cap. XVI) a l'esquerre, i del Trienni Liberal (*Los Religiosos en Cataluña*, vol. I, llib. II, cap. XVII) a la dreta.

Aquests formats d'articles demostren la manca d'informació recopilada per part de l'autor a l'hora de redactar la història de les afectacions de cada convent. Si hagués seguit amb el mateix esquema de redacció que utilitza per a cada descripció, hagués realitzat un article per a cada convent, i el volum d'informació reflectit seria molt poc. És per això que Barraquer decideix unir els convents per a aconseguir articles més compactes i que emplenin més el document i el capítol. Així mateix, ressaltar l'abast de la seva recerca a escala geogràfica. Si es mira el primer gràfic, la informació que es reflecteix en el convent de Santa Madrona de Barcelona és major que altres convents, i de llarg. També es troba aquest cas en els capítols destinats a la Guerra del Francès i al Trienni Liberal, dedicant-hi 6 i 22 pàgines per a cada capítol, respectivament.

No només amb els caputxins, sinó que el nombre de pàgines que es dediquen als diversos convents i monestirs de diversos ordes de Barcelona és major que els d'altres localitats de Catalunya. Aquest aspecte denota una certa facilitat en l'accés a consultar la documentació i bibliografia guardada en els arxius de Barcelona, és a dir, la ciutat on

ell viu. A mesura que avança en l'estudi de les cases de religiosos, el seu radi d'actuació geogràfica augmenta a la vegada que disminueix –depenent del cas– la quantitat d'informació o documentació que utilitza i aconsegueix, i la descripció que realitza.

Les seves obres són un exemple de la considerable quantitat de monografies locals, llibres d'història de l'art, història, documentació manuscrita, fonts impreses, etc., que utilitza per a argumentar i sustentar les seves explicacions, i que a la vegada demostra ser una persona culta i coneixedora de les humanitats. Però quan Barraquer no disposa de suficient informació o de diverses fonts per a corroborar i comparar les dades que vol aportar, o quan vol donar a conèixer una característica en concret d'un edifici, es limita en tot moment a citar i copiar, literalment, el fragment d'una obra que ha consultat, com és el cas de la biblioteca del convent caputxí de Girona:

«Este convento contaba con 35 celdas, ocupadas por la comunidad que en 1835 constaba de 10 presbíteros, 17 coristas, y 7 legos, ó sea 34 frailes. El número, al parecer excesivo, de coristas se explica por la circunstancia de estar allí el curso de primer año de Teología. A pesar de esta circunstancia la casa carecía de biblioteca, ya que no pueden graduarse de tal algunos volúmenes que se guardaban en la ropería La guerra de la Independencia, el famoso sitio de la ciudad, y la siguiente entrada del enemigo explican el fenómeno. Entonces se perdió la anterior [biblioteca]. La cual mereció del continuador de Flórez las siguientes palabras: “En su biblioteca se hallan algunas obras curiosas, tanto impresas como manuscritas. Citaremos algunas. Dos son las impresas que merecen atención: la primera las obras de Lactancio que contiene los dos poemas del Fenix y de la Pascua, los cuales, según la más común opinión de los críticos, no son obras de Lactancio aunque se hallen en los impresos más antiguos, como es el de los padres capuchinos que salió á luz en el año de 1471 en Roma... La segunda obra impresa en 1481 es la que se titula *Fascicalus temporum*. Entre los manuscritos lleva la atención el titulado *líber scintillarum* del venerable Beda, que es del siglo xiii, y del xiv una Biblia muy bien conservada. Se halla otro manuscrito que es un opúsculo *de música cantuali, instrument ali et celesti...* Concluye este raro manuscrito con otro tratadito, que es *Ars pulsandi Sambutí et aliorum similibium instrumentorum inventa á Fulán Mauro regni Granatae*. En el mismo continuador de Flórez y en Villanueva hallará el curioso más detalladas noticias.»²²⁷

A vegades, ni es preocupa de redactar la història d'un convent i les seves característiques a partir de les seves paraules. Simplement recorre a la bibliografia que ha consultat, i procedeix a excusar-se citant fragments literals d'aquestes obres, perquè si ho escrigués ell, seria quelcom reiteratiu i aquesta no és la seva finalitat:

«Las noticias de este convento nos las da casi completas el autor de la *Guía del viajero en Manresa y Cardona*, de tal modo que parece que otra cosa no se propuso sino redactar el artículo de este mi pobre libro correspondiente al presente lugar. Dice así: “Ocupa esta iglesia y convento (*de capuchinos*) el solar de la antigua parroquia de San Bartolomé sita en el arrabal de Escodinas, y en el punto donde principia la calzada de Santa Clara, en el

²²⁷ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 404.

camino de herradura de Barcelona hacia el puente de Vilomara en el río Llobregat, que está á una legua SE. de la ciudad... Por esto dicha colina se llama *Puig de Sant Bartomeu*, y calle de San Bartolomé la que va desde las Escodinas al convento de capuchinos.”»²²⁸

Possiblement darrere aquests casos de citacions literals hi ha una tasca i una voluntat de recopilar documentació referent als convents i monestirs que estudia, o d'estalviar-se la feina de redactar amb les seves interpretacions i argumentacions la història de cada casa religiosa. Malgrat tot, Barraquer esmenta totes les referències i noms dels autors als quals cita, donant lloc a un ús reiteratiu de citacions literals. També aprofita les cròniques de Barcelona que consulta, fent referència l'obra del religiós Raimon Ferrer²²⁹, per iniciar el capítol de les afectacions de la Guerra del Francès als convents caputxins, reescriuint les paraules ja publicades:

«En las notas de junio de 1808 publica Ferrer la nueva de que el Padre capuchino que asistió a la primera acción del Bruch era el Padre Vicente María de Barcelona. En julio de 1808 ya estaba convertido en parque con carros de guerra y carromateros el huerto de capuchinos, actual Plaza Real. Y en tan triste destino continuaría probablemente durante todo el tiempo de la ocupación militar de Barcelona, ya que en enero de 1811 escribe aquel analista que parte del convento se halla ocupado por el ramo de carruajes del ejército, y que el capacísimo huerto, en otros tiempos tan fértil y vistoso, ha perdido uno y otro”»²³⁰

Cal destacar la presència, en el cas dels caputxins, de la plasmació dels mateixos continguts redactats en *Las Casas de religiosos* en alguns articles de *Los Religiosos en Cataluña* a l'hora de descriure els fets que afectaren els convents durant la primera meitat del s. XIX. Per exemple, s'ha pogut observar la presència d'aquest fet en el capítol de *Los Religiosos en Cataluña* destinat a l'explicació de les afectacions al convent caputxí de Figueres durant el 1835, on copia, literalment, la crònica que va redactar en l'article dedicat a aquest en *Las Casas de religiosos*:

«Lo notable de un semiserio hecho que me pasó en este convento cuando mi mentada visita, me impele a repetir aquí la relación que de él escribí en mi primera obra.»²³¹

Argumentant que seria inútil tornar a explicar amb altres paraules el que ja va tractar en altres capítols, simplement repeteix de nou l'article publicat a la primera obra en aquest article de la segona, justificant una millor comprensió dels fets amb la lectura de la seva crònica ja publicada. També hi ha casos de generalitzacions dels fets, utilitzant

²²⁸ *Ibidem.*, vol. II, pàg. 400.

²²⁹ FERRER, Raimundo. *Barcelona cautiva o sea diario exacto de lo ocurrido en la misma ciudad mientras la oprimieron los franceses. Barcelona 1815 a 1819*. Tomo II.

²³⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 339.

²³¹ *Ibidem.*, vol. IV, llib. III, pàg. 247-249.

referències creuades d'altres capítols de les seves obres per referir-se a fets que afectaren, per exemple, a diverses cases de religiosos d'una mateixa ciutat i que anteriorment ja ha explicat:

«Del tal escrito resulta muy claro que se trataba de suprimir uno de los dos conventos de Mataró, o el de Capuchinos o el de Carmelitas descalzos; que el primero tuvo siempre mayor número de religiosos que el segundo, llegando, según parece, a reunir algún día los veinte y cuatro ordenados prescritos por la ley para subsistir; y que había políticos que a pesar de esto, deseaban que la supresión cayese sobre el capuchino y no sobre el carmelita. ¿Y por qué? ¿Por qué no se empeñaban en la destrucción de los dos? Los documentos sobre tal punto callan, pero fácilmente conjeturara el motivo quien recuerde lo que del Prior del carmelita dejé escrito en mi obra anterior.»²³²

També es vol estalviar haver de repetir les característiques arquitectòniques dels convents caputxins, i com s'ha vist en els apartats superiors, es remet a altres capítols i parts de la seva obra a on estan plasmades les directrius artístiques:

«De donde queda verificado que también este convento con su iglesia copiaba exactamente en sus formas y dimensiones la norma de los de su Orden, y de aquí resulta comprobada la verdad de mi aserto de un artículo anterior según el cual todos los edificios capuchinos eran iguales.»²³³

A vegades comet descuits que possiblement no són intencionats, però hi ha la presència molt minsa, de manca de citacions quan copia o es refereix a documentació que insereix en les seves obres. De la mateixa manera es descuida a l'hora de narrar les afectacions que patiren alguns convents, com en el capítol destinat a explicar les afectacions de la Guerra del Francès en els convents caputxins, on hi ha un article conjunt on es narren els successos que patiren el convent de Mataró i d'Arenys de Mar. Inexplicablement, l'autor només narra les peripècies i fets que patiren la comunitat de religiosos escolapis de Mataró i els caputxins d'Arenys –amb menys èmfasi i presència documental i argumentativa–, com els esdeveniments històrics que afectaren ambdues ciutats, però limitant-se a esmentar poques vegades la situació dels caputxins:

²³² *Ibidem.* vol. I, llib. II, pàg. 1139. Cfr. BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 460-461. La cita a la que fa referència diu: «Algo peor suena al oído sesudo la siguiente carta que el mismo desatentado Padre Prior dirigió al general revolucionario Milans, publicada en el *Diario de Barcelona* del 19 de junio de 1822. Dice así: “Mi general = Su amigo de V. E. cuya conducta y decidida adhesión al sistema constitucional le es bien conocida, se ofrece gustoso á marchar con la columna de patriotas bajo el mando de V. E. para despreocupar con su predicación á los sencillos é incautos labradores de la seducción servil, y anunciar las ventajas que les acarrea la sabia Constitución que felizmente nos rije. Si V. E. se digna admitir mis ofrecimientos al paso que me proporcionará un nuevo medio para patentizar mi amor al sistema, tendré el honor de hacer este servicio á mi pobre patria arruinada por la maquinación y el fanatismo. =Dios guarde á V. E. muchos años. Mataró 15 de junio de 1822.=Fr. Tomas de Santa Teresa, prior.”»

²³³ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 402.

«He aquí como reseña esta agresión de los franceses el Padre Raimundo Ferrer: “Día 16 de junio de 1808. —En el saqueo que en este día sufrió Mataró de manos de la división de Lechi, los que más padecieron fueron los PP. Escolapios, en cuyas escuelas se acordó que se fabricaran las balas y cartuchos. Esto, y el saber igualmente los franceses que el Rector del mismo colegio (el P. Jaime Vada) era uno de los que nombró la Junta de Mataró... para que cooperase con sus luces al buen éxito de la defensa de la Ciudad, motivó a que dicho Colegio y su hermosa iglesia fuesen los dos lugares piadosos en donde se desahogó la rabia de la soldadesca. En aquella cometieron los mayores excesos contra las Imágenes de los Santos, y el mismo Santo de los Santos, el adorable Cuerpo del Señor, que arrojaron por tierra, y se halló después entre las plumas de las gallinas que mataron y cocieron dentro de la misma Iglesia, y aun entre los excrementos de la soldadesca.”»²³⁴

També hi ha situacions de ple desconeixement dels esdeveniments, visible en quantitat d'explicacions en els capítols dels caputxins però present en altres apartats de l'obra. Havent dut a terme una extensa i àrdua tasca d'investigació, Barraquer no troba informació de tot el que estudia i recorre a les generalitzacions i a les obvietats dels fets.²³⁵ Estableix relacions amb els esdeveniments que afectaren les ciutats i els altres convents o monestirs, i, quan desconeix el que va succeir, directament suposa, a la vegada que dóna per lògic, que els convents caputxins i els seus integrants sortiren perjudicats. El fragment que se citarà parla per si sol:

«Durante la guerra todos los frailes de Tortosa trabajaron ahincadamente en pro de la patria, ocupándose los capuchinos en la fabricación de cartuchos en el palacio episcopal. Pero llegó el para Tortosa nefasto 1810, y el francés la sitió. Entonces por decreto de la autoridad española de 23 de julio el convento capuchino y otros edificios, que se hallaban cerca de él, fueron arrasados para evitar que sirvieran de amparo a los ataques; del enemigo contra la fortificación de la ciudad. Ignoro lo que entonces hizo su comunidad; pero es natural conjeturar que, o en el mismo acto, o en la caída de la ciudad en manos del francés en 2 de enero de 1811, se disolvería. Ya dije que Suchet mostró enemiga contra los religiosos, y que en los puntos donde dominó exceptuada Barcelona, prohibió el hábito regular.»²³⁶

No només és desconeixement envers els esdeveniments, sinó és un límit en la recerca d'informació. Aquest també ve acompanyat de dubte per la veracitat dels fets, i, com es veurà a continuació, pel dia en què va tenir lloc l'acció. Davant aquesta situació, Barraquer torna a usar el «sentit comú» per a concretar la data dels fets, i poder argumentar la seva explicació:

«Pero he aquí que el mismo 29, ó el 30, o el 31, que no andan acordes los testigos, se pone fuego al convento capuchino, y todo arde. El Padre José María Granadell, vicario del

²³⁴ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 343-344.

²³⁵ «Así fué que los Capuchinos se retiraron a casas particulares de la ciudad; y no dudo que, merced a tanta benevolencia del pueblo y paz del hecho, sacarían de su convento cuantas alhajas, utensilios y muebles quisieron.» *Ibidem.*, vol. IV, llib. III, pàg. 265.

²³⁶ *Ibidem.*, vol. I, llib. I, pàg. 354.

convento capuchino de Granollers, me dijo que el 29 ó el 30 salió de este pueblo con dirección a Francia, y que el mismo día vio arder San Jerónimo de la Murta y el convento capuchino de Mataró. Un anciano mataronés me puso el incendio en el 31. Creo que la lógica se inclina en creer que fué el 30. Por tales datos parece que a la sazón estaban ya ausentes los revolucionarios de arriba, y sin embargo los ancianos cuentan que quienes pusieron el fuego fueron algunos guías y algunos exaltados de Mataró. De aquí tomé pie para pensar que entonces habría en Mataró, no los arriba mentados alistados para la compañía del partido, sino miqueletes de los que formaban uno de los batallones llamados *de Guías*. Y esta creencia se convierte en convicción al saber y ver, en los artículos posteriores, que en aquellos días un batallón de miqueletes procedentes de Mataró pasa por Arenys y por Calella.»²³⁷

Però aquest dubte a vegades el porta a qüestionar-se la veracitat i certesa de les fonts que ha consultat i utilitzat, per exemple, per escriure la fugida dels caputxins del convent de Calella:

«Por lo que toca al día de esta salida las palabras aquí últimamente copiadas, procedentes de un muy aplicado investigador de la historia de Calella, parecen pugnar con las del señor Martorell y las de otro anciano, que dicen que los frailes celebran en su convento la fiesta de la Virgen de los Angeles (día 2), mientras que las del investigador los supone fugitivos al tener noticia de la aproximación de unos miqueletes que llegaron a las once de la mañana de dicho dia. Creo que pueden perfectamente concordarse los dos textos. La fiesta de la Virgen de los Angeles, o mejor, la del Jubileo de la Porciúncula, a las que el pueblo mira como unidas, empieza por la tarde del día 1.º, y ya en ella confluyen con abundancia las gentes a los templos franciscanos. Así, pues, la visita del señor Martorell, su trabajo de piadoso amanuense y el canto de los gozos pudieron muy bien efectuarse el 1.º por la tarde, y la fuga de los religiosos aquella noche del 1.º al 2 ó por la mañana de este postrero. Concorde con esta explicación el hijo del hortelano me dijo: “Los religiosos no «abandonaron el convento hasta la noche que precedió á la Virgen de los Angeles, ó en el día de esta, pues recuerdo »bien que los frailes cantaron los gozos de la Virgen en la víspera de los Angeles, y así saldrían aquella noche ó el dia siguiente”».²³⁸

La tasca de raonament, posada en dubte del contingut i certesa de les fonts i la informació que rep i analitza, és relativa. Hi ha casos en els quals es creu el que li diuen o troba.²³⁹ No es limita a comparar-ho i/o corroborar-ho amb una altra font primària amb la finalitat de justificar-ho, sinó que simplement té fe cega envers la documentació i ho esmenta, esdevenint informació de plena confiança, com és el cas de la destrucció de l'església i altar del convent de caputxins de Calella:

«El Sr. Giol pone este hecho el dia 22 de junio, y como se basa en datos del archivo, merece fe ».²⁴⁰

²³⁷ *Ibidem.*, vol. IV, llib. III, pàg. 202.

²³⁸ *Ibidem.*, pàg. 209-210.

²³⁹ «Lo oí contar mil veces a los ancianos». BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. II, pàg. 365.

²⁴⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, *op. cit.*, vol. I, llib. I, pàg. 347.

No s'ha de dubtar en qualsevol moment de la tasca investigadora que fa Barraquer com a historiador. La tipologia de fonts que utilitza, de les quals es parlarà i s'analitzaran a continuació en els següents subapartats, i el tractament de la informació és quelcom a destacar en la construcció dels capítols. A vegades però s'ha vist que no sempre extreu i aconsegueix en la seva recerca el contingut que desitja. Destaquen possibles limitacions a l'hora d'obtenir dades, ressaltant el gran gruix d'explicacions sobre les cases de religiosos barcelonines envers les restants d'altres procedències geogràfiques. És la presència d'un «barcelonacentrisme» no intencionat, provocat pel seu abast en el camp de la recerca, fet que provoqui una variació considerable en el resultat de la construcció dels capítols.

Destacar el tractament i l'ús que realitza de la informació, com per exemple, la gran presència de citacions literals procedents de bibliografia o fonts primàries consultades, que utilitza a l'hora de descriure edificis o la història d'una ciutat, etc. També la utilització de referències creuades amb altres capítols de les seves obres per a fer esment de situacions que afectaren els diversos ordes religiosos d'una mateixa localitat, amb la finalitat d'estalviar-se la redacció d'un apartat amb les seves pròpies paraules. Al mateix temps, esmentar les generalitzacions i les suposicions que realitza Barraquer i Roviralta per a justificar l'existència d'uns esdeveniments davant el dubte o el desconeixement que té d'aquests.

A més a més, destacar que en últim lloc la indeterminació davant la certesa de la informació que ha obtingut, però també la poca voluntat o intenció de corroborar la seva veracitat, havent-hi casos de plena convicció davant la font d'informació malgrat que aquesta esdevingui d'una tercera persona i/o sigui falsa. A partir de l'anàlisi del tractament de la informació i del seu ús, es raonaran els diversos tipus de fonts d'informació que l'autor va utilitzar per a construir les seves dues obres.

3.4.1 Fonts orals

És important destacar la gran novetat en l'àmbit metodològic de l'ús de testimonis orals en la redacció d'una obra d'estil històric. Esmentat en els paràgrafs dels objectius de l'autor, la seva obra és fruit de les seves inquietuds per escriure la «vertadera» història dels fets que afectaren i provocaren la destrucció de les cases de religiosos a Catalunya. Amb aquesta iniciativa i voluntat documental, Barraquer no només parteix de la veracitat extreta dels documents que consulta –bibliografia, premsa, fotografies, etc.–, sinó que parteix de les vivències, les experiències i els relats de totes aquelles persones que van ser testimonis o coneixedors dels «terribles» esdeveniments que afectaren el patrimoni religiós durant la primera meitat del s. XIX. La possible informació que ell extregui a partir de l'entrevista serà font de coneixement i tindrà el mateix valor documental, com es podrà veure a continuació, per a redactar i conèixer la història o característiques d'un edifici religiós.²⁴¹ Afirmà, per exemple que

«convenía ante todo recoger aquellos datos que por momentos se escurrían de entre los hombres por estar guardados únicamente en la memoria de ancianos testigos; y así acudí á interrogar á los viejos que intervinieron en las cosas y en los hechos, ya fueran religiosos, ya sus enemigos, ó ya simples expectadores.»²⁴²

En primer lloc, l'autor demostra en el pròleg la seva voluntat de recopilar i conèixer totes aquelles experiències i coneixements que estaven «guardados en la memòria de ancianos testigos». En segon lloc, i com a conseqüent, destacar la importància i rellevància que li dóna al testimoniatge de les persones que van viure els múltiples esdeveniments, com a gran font d'informació.²⁴³ Valorar la possible influència del mètode social Le Play i les seves tècniques d'observació directa o empírica, l'entrevista i l'observació, que permetin recollir tota la informació possible.²⁴⁴ En aquest fragment destaca la precisió formal de la informació oral, i, sobretot, el gran valor que tenen els continguts que es transmeten, gràcies a la presència física del subjecte que s'entrevista,

²⁴¹ Pel què fa al valor documental d'una font oral i el seu tractament, en parla VILANOVA, Mercè. «La història oral: qüestions metodològiques». *Col·loqui sobre «les fonts orals»: Monestir de la Real (Sant Bernat), Palma, 12-15 d'abril de 1984*. Palma: Servei de Publicacions de la UIB, 1992, 21-25.

²⁴² BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 4.

²⁴³ Referent a la rellevància del testimoniatge del subjecte com a font de coneixement i informació, vegeu VILANOVA, Mercè. «Història i fonts orals». *Col·loqui sobre «les fonts orals»: Monestir de la Real (Sant Bernat), Palma, 12-15 d'abril de 1984*. Palma: Servei de Publicacions de la UIB, 1992, 131-137.

²⁴⁴ *Supra.*, pàg. 57. TAYLOR, S. J.; BOGDAN, R. *op. cit.*

dotant de valor documental la seva presència.²⁴⁵ En el mateix pròleg també desglossa la metodologia a l'hora de treballar les fonts orals²⁴⁶, amb la finalitat d'extreure'n la quantitat d'informació més gran possible. A més, l'autor parteix de l'entrevista com l'eina més eficient per a poder entaular una conversació amb el subjecte, i poder conèixer el seu testimoni i els fets que va viure o coneix:

«Para los datos orales audazmente me presentaba á los ancianos, y si eran exclaustrosados ó seglares antiliberales, les exponía franca y abiertamente mi fin y objeto; y luego les pedía se sirvieran explicarme cuantas noticias, ya de ciencia propia, ya de oídas recordaran respecto de las cosas y de los hechos, distinguiendo, empero, entre las vistas y las sólo oídas contar. Si por el contrario formaban en el bando liberal, ó quizá pertenecían al número de los autores ó factores del crimen, me introducía diciendo les (y era pura exactitud) que en mi obra deseaba decir sola la verdad, y que por esta razón quería oír á las dos partes.»²⁴⁷

Com es pot observar en la cita, l'autor estableix una dicotomia a l'hora de tractar els informants que vol entrevistar. D'una banda, distingeix a aquells religiosos que eren exclaustrats i antiliberals, i seguidament els hi exposà la seva finalitat i objecte de treball, especificant les seves experiències de les històries que els hi ha arribat per terceres persones. Per l'altra, si els informants eren liberals o autors dels diversos actes que es van cometre, directament argumenta que vol explicar la «veritat dels fets», recorrent doncs als postulats de la «mentida liberal» i tot el que comporta. Malgrat aquestes dues situacions, Barraquer vol esdevenir objectiu, escoltant les dues versions existents dels fets que van ocórrer.

«[...] Que en mi obra deseaba decir sola la verdad, y que por esta razón quería oír á las dos partes.». Aquesta frase explica, a part de la intencionalitat i particular subjectivitat de l'autor, ressenyada en els anteriors capítols, com Barraquer preveu haver d'escoltar múltiples versions dels fets, des de la dels «bons» i la dels «dolents», és a dir, la dels religiosos i la dels liberals, respectivament:

«Y debo confesarlo; en estos casos sufrí no poco, pues para no secar en su mismo origen aquellas preciosas fuentes, tenía yo que callar ante los crasos errores y aviesos sentimientos. Nunca aprobé el mal, pero repetidas veces callé el bien y la impugnación de aquél. La escena entonces adquiriría un carácter repugnante, pero considerábame en esta ocasión como

²⁴⁵ Sobre els continguts que es transmeten en una relació oral, en dóna detalls PRINS, Gwyn. «Història oral». *El repte de les fonts orals*. Mercedes Vilanova, Lluís Úbeda (ed.). Barcelona: Memorial Democràtic, 2006, 27-54, pàg. X.

²⁴⁶ *Supra.*, apartat 3.3

²⁴⁷ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 4.

médico en el acto de una autopsia, quien para hallar el origen del mal corta y revuelve lo limpio y lo sucio, y aún muy sucio; y hacía rostro á la repugnancia.»²⁴⁸

Durant les diverses entrevistes que féu, Barraquer demostra la seva arbitrariedad en la recopilació de les opinions i arguments que li donaren els entrevistats, i que alguns anaven en contra dels seus ideals. Classificant-los i titllant-los de repugnants, demostra el seu dramatisme i exageració, però també rebuig, cap a unes explicacions que van en contra dels seus ideals polítics i del seu pensament.

Seguint les paraules de Barraquer, hagué d'actuar com un metge a l'hora de realitzar una intervenció quirúrgica, tallant tot el que ell creia que era dolent per escoltar i apuntar, volent sentir només la veritat. Davant aquests arguments, es poden observar els postulats de la seva història militant carregada d'ideologia antiliberal, que permet concloure i observar com és víctima dels seus propis errors a l'hora de voler ser objectiu quan analitza les fonts documentals. Quan hom tracta una font de caràcter oral, l'investigador no ha de posicionar-se ni tampoc jutjar-la, simplement l'ha d'analitzar científicament i amb un postulat objectiu²⁴⁹:

«Las personas interrogadas llegan á centenares, y me complazco en darles desde estas páginas las más sinceras gracias, pues todas, salvo muy contadas excepciones, todas tuvieron la bondad de escucharme y largamente responderme, y darme sus datos.»²⁵⁰

Dóna les gràcies a totes aquelles persones que, sense especificar-ne la quantitat –centenars–, foren entrevistades i, a excepció d'algunes, sense especificar motius, no volgueren respondre les seves preguntes. Aquesta imprecisió a l'hora de comptabilitzar i especificar la quantitat de persones que entrevistà, podria considerar-se un error metodològic davant la minuciositat amb la qual es defineix el mateix Barraquer. Hi ha

²⁴⁸ *Ibidem.*, pàg. 4-5.

²⁴⁹ BERG, Magnus. «L'entrevista com a mètode de producció de coneixements». *El repte de les fonts orals*. Mercedes Vilanova, Lluís Úbeda (ed.). Barcelona: Memorial Democràtic, 2006, 81-87.

²⁵⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 5. *Cfr.*, *Ibidem.*, pàg. 8-9. «Así acudí para datos lo mismo á los frailes víctimas del crimen que á los asesinos y fautores, lo mismo á los reaccionarios y católicos que á los revolucionarios, al propio tiempo que no olvidaba á los simples testigos indiferentes, fueran varones, fueran hembras. A todos acudí, á todos interrogué, á todos escuché, á todos cito en mi trabajo. Además, al presentarme ante ellos para interrogarles, les prevenía que intentaba yo dar al público sus noticias, con lo que les avisaba de la importancia del acto. Luego toda relación oral de alguna importancia ha sido, como escribí arriba, ratificada por su autor. Nunca en ellos me contenté con el dicho de un momento. En una sola conversación puede el testigo precipitarse, entusiasmarse, dejarse arrastrar de su pasión. A evitarlo ó á corregir los efectos de estas fuentes de errores, venía la ratificación, en la que leía yo el relato al testigo, y éste hacía las correcciones que gustaba. Otras veces, si el testigo se hallaba fuera de mi ciudad, le mandaba la relación suplicándole que pausadamente la leyera y corrigiera. Antes de escribir en esta mi pobre historia el relato de un hecho, leo las relaciones que tratan de él, las confronto, comparo y peso, y después formo el juicio que estimo más verosímil.»

situacions en les quals especifica la metodologia, dades i informació que ha utilitzat i ha plasmat, però dependent dels casos es limita, dependent dels casos, a donar pocs detalls i a generalitzar els continguts:

«Otro sacrificio, no pequeño, me costaba la pesquisa de los datos orales, y era la pérdida de largo tiempo y los multiplicadísimos viajes. Ante todo tenía que averiguar el paradero de las personas, y luego estudiar cuál fuera la hora propicia en que las ocupaciones, ó el mal humor, ó el sueño, ó quizá el capricho, no obligaran al testigo á ser corto en su relato, ó á despedirme sin oirme. En segundo lugar sucedía que no siempre acertaba la ocasión, y veíame obligado á repetir una y dos y tres veces la visita. En muchas ocasiones, aún aprovechada la primera visita, la repetía para ver si el testigo contaba los mismos conceptos, y si concordaba consigo mismo afirmando lo de antes. ¡Cuántas y cuántas idas y venidas inútiles tales pesquisas me costaron!»²⁵¹

Barraquer fou conscient en tot moment de les dificultats que li comportaria i comportà utilitzar fonts orals. A vegades, entrevistar a persones i recopilar la informació que aporten no és una tasca fàcil. El mateix li va passar a Barraquer. I és que no fou conscient de la magnitud del radi d'acció que havia de cobrir a l'hora de visitar als seus informants. Hagué de realitzar diversos viatges per a visitar-los en les poblacions o llocs on vivien. A més, hagué de sumar-hi la disponibilitat dels informants, fet que a vegades produïa la visita del mateix indret diversos cops en un termini molt curt de temps, a causa de les característiques de les professions, assistència o altres motius que argumentaven, com «el mal humor, ó el sueño, ó quizá el capricho», però que no impedié a Barraquer escoltar els seus relats. Però no era problema, i és que visitar múltiples vegades als subjectes entrevistats li permetia revisar els continguts anotats amb el testimoni, amb la finalitat de concretar la informació extreta, havent-hi casos en els quals perdé el temps i hagué de canviar més d'una relació:

«En el acto de la relación, provisto yo de abundantes cuartillas de papel y, no de uno, sino de varios lápices, rápidamente apuntaba cuanto se me decía, ejercicio en que la prolongada práctica de cuando estudiante me dio gran velocidad. Al llegar á mi casa dedicaba el primer rato libre á trasladar con tinta y por lo largo al papel la relación, la que solía extenderse á multiplicadísimas páginas. Después volvía al testigo, y pausamente le leía lo escrito, suplicándole se sirviera advertirme las inexactitudes; con lo que lograba la ratificación, la corrección, y muchísimas veces la ampliación de lo primitivamente narrado.»²⁵²

Explica les tècniques de recopilació d'informació, usant només paper i llapis, i presumint de la seva rapidesa a l'hora de prendre notes, fet que li permet agafar-ho tot sense complicacions gràcies a la seva etapa com a estudiant. Posteriorment les passa a

²⁵¹ *Ibidem.*, vol. I, pàg. 5.

²⁵² *Ibidem.*, ídem.

net, i després les corrobora amb el testimoni entrevistat per a assegurar-se que tot el que ha anotat en les relacions és el que ell ha apuntat, i havent-hi casos d'ampliació dels continguts en les darreres revisions.

Barraquer, possiblement des d'una visió «barcelonacentrista», es queixa de la llunyania de molts pobles i ciutats que ha de visitar, estant lluny de la ciutat on viu, Barcelona. Especifica poc sobre el transport que utilitza, però en alguns articles esmenta que utilitzà algunes diligències per anar cap al sud de Catalunya a visitar els diversos convents i monestirs que encara hi restaven o les ruïnes que quedaven dempeus. Una altra dada molt important que ofereix les seves obres, en el fragment superior citat, és la pràctica que realitza de treball de camp:

«La dificultad crecía de punto cuando se trataba de moradores del campo ó de ciudades lejanas. Para hablarles emprendía el viaje á su residencia, dondequiera que ésta se hallara; por cuya razón, y la de visitar los edificios de los conventos, he recorrido en todas direcciones el Principado. Desde Castellón de Ampurias, Perelada y Puigcerdà, que confinan con Francia, hasta Tortosa, Uldecona y Escarpe, aledaños de Valencia y del Maestrazgo; desde toda la playa del Mediterráneo, hasta Lérida y Seo de Urgel, próximos á Aragón, todo lo he cruzado. Y no pocos de los pueblos, villas y ciudades los he visitado, no una vez, sino muchas, de algunas hasta perder la memoria del número, tales como Gerona y Manresa.»²⁵³

A part d'anar a les localitats, visita les ciutats i els seus edificis, donant fe que inspeccionà les diverses cases de religiosos existents o desaparegudes, per poder narrar quin és el seu estat. També dóna crèdit, tot i que tampoc ho quantifica, de les moltes vegades –arribant-les a oblidar– que ha hagut de visitar ciutats com Girona i Manresa, per a poder estudiar el seu patrimoni religiós:

«Cuando en 5 de septiembre de 1896 visité este convento [Blanes], hállele convertido en un montón de ruinas, entre espontánea vegetación y sabandijas. Sólo se conservaban las paredes maestras, sin un techo, exceptuados los de dos exiguas viviendas, que estaban ocupadas por mendigos, cuyos polluelos y miserables flores poblaban la iglesia y el claustro.»²⁵⁴

Hagué de mantenir correspondència per carta amb alguns informants per causes desconegudes, per poder conèixer i corroborar, posteriorment, els fets que presenciaren o conegueren. Barraquer argumenta que és una tasca carregosa i a la vegada complicada, a causa de la complexitat d'haver d'enviar i rebre la informació, essent quelcom impersonal. És per això que prefereix les fonts orals a l'hora d'extreure dades

²⁵³ *Ibidem.*, *ídem*.

²⁵⁴ *Ibidem.*, vol. II, pàg. 408.

gràcies a la facilitat d'interactuar amb l'interlocutor, establint-hi una conversació i fent més fàcil obtenir informació²⁵⁵:

«Algunos de los relatos, bien que muy pocos, si su número se compara con los orales, los pedí y recibí por carta, sistema que si exige menores dispendios y penalidades, en cambio reditúa muy menores réditos que la conversación hablada, en la que el que inquiera hace mil preguntas, pide aclaraciones y ampliaciones, y el interrogado más fácilmente comprende á su interlocutor y se explica y explana. Además, muchas noticias se sueltan en una conversación que no se estampan en un escrito, que no se ha olvidado aun aquel antiguo refrán que recuerda que *scripta manent* al paso que *verba volant*. Por otra parte, una carta, si halla de mal talante á quien va dirigida, se deja sin contestación, mientras que en una visita el que inquiera templa las condiciones recias y caracteres rehacios, y al fin arranca lo que desea».²⁵⁶

Gràcies a aquesta eina, es poden extreure més informacions de forma oral que no pas a l'hora de plasmar-ho en un document, a causa de la facilitat de l'entrevistador per extreure el que li interessa. Seguint les paraules de Philippe Joutard, «lo no dicho jamás se escribe».²⁵⁷ Les relacions de les persones que entrevista li aporten informació que l'ajuden a redactar les descripcions de les cases de religiosos de les localitats que visita, com les característiques de la comunitat que hi habitava, l'arquitectura del claustre, els llibres que hi havia a la biblioteca, les peces que conformaven el retaule de l'església, etc.

Els testimoniats també permeten conèixer, des d'una perspectiva sociològica, la diversitat de persones que el canonge Barraquer entrevistà a cada ciutat que visità. En les notes a peu de pàgina, especifica el nom i l'ocupació i/o professió de cada individu que entrevista, permetent elaborar una relació de caràcter socioprofessional. Cal destacar la diversitat ocupacional dels subjectes entrevistats, havent un gran ventall de categories com antics frares exclaustrats, habitants de les ciutats que visita, antics treballadors dels convents, erudits locals i autoritats, etc. Aquesta mostra de població permet conèixer els diversos estrats de població existent a la Catalunya de finals del s. XIX (annex 1).

En el cas dels capítols destinats a l'estudi dels convents caputxins, les categories socioprofessionals dels informants són molt diverses. En primer lloc destaquen les

²⁵⁵ Per conèixer els beneficis d'utilitzar l'entrevista com a mitjà per extreure informació, vegeu HAMMER, Dean; WILDAUSKY, Aaron. «L'entrevista semiestructurada de final obert. Aproximació a una guia operativa». *El repte de les fonts orals*. Mercedes Vilanova, Lluís Úbeda (ed.). Barcelona: Memorial Democràtic, 2006, 89-138.

²⁵⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 5.

²⁵⁷ JOUTARD, Philippe. *Esas voces que nos llegan del pasado*. México: Fondo de Cultura Económica, 1986, pàg. 256.

entrevistes a frares exclaustrats i també a frares que continuen en actiu com el personal que treballava i assistia als religiosos en els seus cenobis, veïns que vivien a prop del convent, habitants de la ciutat, preveres i beneficiats de les esglésies que visita, així com personalitats tan importants com l'alcalde de Tortosa, o amics seus com Celestí Ribera o Fèlix Sardà i Salvany:

«Relación del P. José Codinach, carmelita. Olot 22 de agosto de 1883.»²⁵⁸

També utilitza el testimoni dels frares caputxins per a construir la història de l'orde, i conèixer, a més, les afectacions i totes les tribulacions que patiren els integrants de les diverses comunitats. Molts frares caputxins, davant el perill imminent de les represàlies liberals i aprofitant les lleis de l'exclaustració, decidiren iniciar la seva fugida cap a França i Itàlia, com ho feu el frare del convent caputxí de Sabadell, el pare Gabriel Maideu²⁵⁹, i com des de França partiren expedicions a arreu del món per a fundar missions, com a Mesopotàmia, però també a territoris de Sud-Amèrica²⁶⁰ o, en última instància, s'enrolaren a les partides carlines que hi havia a la Catalunya interior, com feren alguns frares caputxins del convent de Girona, mentre que altres es quedaren al cenobi:

²⁵⁸ *Ibidem.*, vol. II, pàg. 409.

²⁵⁹ «“[...] El día 2 por la mañanita un alguacil nos acompañó hasta la frontera, y seguimos puntualmente las instrucciones del buen Gobernador, quien nos había aconsejado que si al partir oíamos gritos hostiles de los atolondrados que no les hiciéramos caso”. Tan cristiano y cuerdo Gobernador no era otro que el “benemérito y honradísimo Coronel don Francisco Bonet”. Y continúa el fraile: “En Er encontramos á dos franciscanos y á dos otros capuchinos, el Padre Querubín de Barcelona y el Padre Agustín de Vich. Nosotros los tres compañeros salidos de Sabadell en Er gastamos en total 22 ‘cuartos’ (65 céntimos) y quedamos sin uno, de modo que desde la frontera española á Italia vivimos pidiendo limosna, para la que nos dirigimos especialmente á los párrocos, en cuya casa pernoctábamos y comíamos; y aunque todos los párrocos, menos uno, nos trataron bien, el viaje resultó pesado y miserable”». BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 221.

²⁶⁰ «“Después de la destroza de 1835 muchos de los religiosos exclaustrados se desparramaron por el extranjero, y principalmente por América. Algunos Capuchinos, casi todos catalanes, en 1841 fundaron en la Mesopotamia tres hospicios, en Orfa, Dearberhir y Mardín. Otros, en número de treinta, por mandato del Papa Gregorio XVI al Comisario General de los Capuchinos de España, que era el Reverendísimo Padre Fermín de Alcaraz, se reunieron en los puertos de Burdeos y Marsella para embarcarse para Venezuela. Salió de Burdeos, el 26 de Mayo de 1842, la primera expedición, seguida de otras y otras, en términos que al año siguiente eran ya 60 los Capuchinos españoles que en la mentada república, y con el beneplácito de su gobierno, se dedicaban a todo linaje de trabajos apostólicos. Desde Venezuela se extendieron los Capuchinos á Nueva Granada, California, Perú y otros puntos de las Américas. Los Padres Joaquín de Valls y José María de Mondragón pasan en 1844 á Guatemala, y durante seis años, solos, evangelizan aquel país.”» *Ibidem.*, pàg. 270-271. Valentí Serra de Manresa aprofita aquestes cròniques per a parlar de la tasca missionera que tingueren els caputxins a Amèrica durant el s. XIX. SERRA DE MANRESA, Valentí. *Tres segles de vida missionera: la projecció pasotral «ad gentes» dels framenors caputxins de Catalunya (1680-1989)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2006, pàg. 171-232; *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustracions i restauració (1814-1900)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 1998, pàg. 221-247.

«Creciendo el peligro, y alarmada ya la Comunidad con las noticias de los bárbaros atropellos de Barcelona, ésta proyectó acogerse al campo carlista, El Padre Zenón de Arenys, Fr. Buenaventura de Mataró, Fr. Vicente de Sarria, y Fr. Narciso de Samprivat, negociaron el asunto con los carlistas, y el jefe de éstos, Saura, bajó dos o tres veces hasta la Barca para recibir a los Capuchinos. Fijóse el día, hora y modo, a saber, el 2 de agosto a las dos de la tarde, fingiendo que los frailes iban, según costumbre, al Ter a bañarse. Ignoro por qué aquel día no pudo la fuga realizarse; y el 3 el General de Gerona ya tuvo noticia del proyecto. Llamó a los frailes y les dijo: “Sé que existe el proyecto de irse á los carlistas, y la fortuna está en que no se haya realizado, porque de efectuarse hubiera tenido que salir la caballería, y podían entonces morir muchos. Es-ten VV. tranquilos, que donde muera uno de VV. moriré yo”. Los cuatro que habían negociado la fuga se temieron descubiertos, y así en inminente peligro de la cárcel y la vida; y efectuaron la proyectada fuga. El resto de la Comunidad quedóse bajo la palabra del General, el cual la cumplió fielmente vigilando y poniendo centinelas y guardando los conventos según ya queda explicado en los arriba mentados artículos referentes a otros cenobios.»²⁶¹

Al mateix temps té en compte les aportacions de persones alienes, és a dir, de subjectes que no van ser testimonis dels fets que van ocórrer i van afectar el patrimoni religiós, però que possiblement són coneixedors d'informació referent als convents i monestirs de les localitats. També utilitza les relacions de subjectes que són familiars o amics de persones van ser testimonis o van participar en els actes de 1835.²⁶² A vegades aquests informants sí que donen el nom, de vegades esdevenen anònims o, en pocs casos, Barraquer s'oblidà d'apuntar-se el nom. A més a més, destacar el fet que rebé dades d'informadors seus, com és el cas dels historiadors Francesc Carreras Candi i Joaquim Miret i Sans, referents a la visita del convent de Tremp.²⁶³

En resum, s'ha pogut comprovar la importància de les fonts orals en les obres del canonge Barraquer i Roviralta per a construir i poder argumentar les característiques arquitectòniques o l'interior d'un convent, com la història d'aquest i les afectacions que patí, etc., a partir de les relacions extretes dels testimonis que entrevistà. Amb l'ús pioner de la història oral, l'autor justifica la seva presència com una eina més per a poder construir la història d'un objecte d'estudi, essent com diu Paul Thompson, un «chemin vers la verité»²⁶⁴ i afegint el testimoniatge dels subjectes com un element

²⁶¹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 242.

²⁶² «Relación del biznieto de D. Pablo Mestres, D. Antonio Guasch y Estalella. Barcelona 6 de noviembre de 1889.» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 235.

²⁶³ «Noticias que me proporcionaron los eruditos escritores y amigos míos D. Francisco Carreras y Candi y D. Joaquín Miret y Sans, quienes por encargo mío visitaron este convento en mayo de 1897.» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 415.

²⁶⁴ THOMPSON, Paul. «Historiens et historie oral». *Col·loqui sobre «les fonts orals»: Monestir de la Real (Sant Bernat), Palma, 12-15 d'abril de 1984*. Palma: Servei de Publicacions de la UIB, 1992, 13-20.

contemporani dels fets que s'analitzen i que assegura la vivència d'aquests, dotant-lo de qualitat científica per al seu ús.²⁶⁵

3.4.2 Documentació d'arxiu

Seguint les paraules de l'autor, «a las relaciones orales siguió el estudio de los archivos.»²⁶⁶. Barraquer també utilitza i centra part de la seva recerca documental en els arxius. En el pròleg, desglossa el llistat d'arxius que visità –9 en total, sense comptar els citats en els capítols dels caputxins– i la tipologia de documentació que consultà, reflectint un procés complet i dens en la construcció de la seva obra, per tal d'obtenir tota la informació possible sobre l'objecte d'estudi que tracta i, sobretot, demostrant ser una persona coneixedora de les fonts que investiga.

La descripció del llistat d'arxius consultats comença amb el de la Capitanía General de Catalunya, que queda reflectit en els capítols esmentats sobre l'estudi de l'orde caputxí, concretament un lligall extens conformat per diversos paquets de nom «*Quema de los conventos*». En aquest cas, Barraquer l'utilitza diverses vegades per a redactar els efectes de la revolució de 1835 en els convents de Blanes, Tarragona o Tremp, entre d'altres, citant-lo diverses vegades en les notes a peu de pàgina²⁶⁷:

«Previos los permisos del jefe competente, examiné un abultado legajo de el de la Capitanía General de Cataluña, titulado: “*Expedientes de las ocurrencias desde el 23 de julio hasta el Real decreto de amnistía de 25 de septiembre de 1835*”, y de él saqué numerosos documentos.»²⁶⁸

Referent a l'Arxiu Municipal de Barcelona, a part d'agrair l'ajut dels arxivers, ressalta la lectura dels llibres d'actes i d'acords, per a conèixer el paper que tingué l'Ajuntament de Barcelona, per a tractar durant la Guerra del Francès i el Trienni Liberal, la venda dels convents de caputxins i les seves propietats per a construir nous espais a la ciutat, entre d'altres. Però els llibres d'acords, com les diverses relacions que redactà l'ajuntament, permeten saber les processons que es realitzaven des de Santa Madrona i per diversos espais de Barcelona els dies de Corpus i quan no plovia, la voluntat de reconstruir el convent de nou a la Rambla, o la tasca que dugueren a terme la comunitat

²⁶⁵ VOLDMAN, Danièle. «La importància del verb». *El repte de les fonts orals*. Mercedes Vilanova, Lluís Úbeda (ed.). Barcelona: Memorial Democràtic, 2006, 19-25.

²⁶⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 5.

²⁶⁷ «Legajo *Quema de los conventos...*, paquete 7º, documento 8.» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 199.

²⁶⁸ *Ibidem.*, vol. I, llib. I, pàg. 5-6.

caputxina el 1811 quan ajudaren a combatre un brot de pesta, entre altres successos de la ciutat²⁶⁹:

«Durante años enteros empleé en el Archivo Municipal de Barcelona los ratos libres del día. Registré allí varios tomos de actas, ó *acuerdos*, de las sesiones del Ayuntamiento y otros de expedientes, documentos de los cuales las noticias y la luz sobre los acontecimientos de aquellos tiempos brotan con la abundancia de un raudal. Favorecióronme mucho en este estudio los buenos servicios y extremada bondad del primer jefe del Archivo, ahora difunto, Sr. D. Luis Gaspar, y del entonces oficial D. Alfonso Damians.»²⁷⁰

Una informació a destacar i de la qual aporta molta informació sobre la procedència i destinació de molta de la documentació pertanyent als convents i monestirs catalans, sobretot de la zona de Barcelona, fou la Biblioteca Provincial-Universitària. Barraquer no especifica en el pròleg quin tipus de fons consulta –només «papeles y pergaminos», positivisme en estat pur–, però en les diverses pàgines dels capítols destinats a l'estudi de l'orde caputxí, consulta, entre altres tipus de fonts i fons²⁷¹, documentació relacionada amb l'autenticitat de les peces que es veneren a l'església del convent del Desert de Sarrià.²⁷² Barraquer consulta i utilitza en cada article dels capítols destinats als caputxins, un document manuscrit que li serveix per a poder traçar una cronologia i escriure la història de l'orde caputxí i de les seves comunitats a Catalunya, des dels orígens fins a la seva desaparició, el *Llibre dels óbits dels religiosos caputxins de esta provincia de Cathalunya*:

«Después todos los papeles y pergaminos, clasificados unos y catalogados, y á la sazón sin clasificar ni catalogar otros, de la sala de manuscritos de la Biblioteca Provincial-Universitaria, todos, digo, pasaron por ante mis ojos, gracias á la exquisita bondad del primer jefe de entonces, el distinguido literato D. Mariano Aguiló, pero sobre todo de su hermano el obsequiosísimo D. Plácido.»²⁷³

Posteriorment, centrà la seva recerca en el fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), concretament en la sala destinada als diversos fons creats per a estudiar la

²⁶⁹ «Este memorial se lee en el libro de *Acuerdos del año 1824*. Folio 122. Sesión del Ayuntamiento de 24 de febrero. Archivo municipal de Barcelona.» *Ibidem.*, vol. I, llib II, pàg. 344.

²⁷⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 5.

²⁷¹ «“*Cesa lo llibre del Sindich Venceslao Lasoli desde lo día 12 de Agost de 1835 en que se pasaren comptes; de lo que certifico com a Guardiá dels PP. Caputxins del Convent de Sarriá en lo mateix dia any —Fr. Geroni de Barcelona Guardiá.*” Biblioteca provincial-universitaria. —Sala de manuscritos. —Armario VI. —Un volumen encuadernado.» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 192.

²⁷² «Auténticas pertenecientes á las reliquias del altar de S. Félix y altar de S. Fausto de esta iglesia de Capuchinos de Sarria». BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 384.

²⁷³ *Ibidem.*, vol. I, pàg. 5.

desamortització eclesiàstica, a on anaren a parar gran part de la documentació pertanyent a les cases de religiosos de Catalunya.²⁷⁴ Referent als caputxins, consultà el «*Libro de las resoluciones del Sagrado Definitório de la Congregación Benedictina Claustal Tarraconense y Cesaraugustana*» per a conèixer les afectacions de la desamortització proclamada per les Corts de Cadis el 1814, en els convents de Mataró i Figueres. Destacar els agraïments a la figura de Francesc Bofarull i Sans, director de l'ACA i reconegut historiador català de finals del s. XIX i principis del XX²⁷⁵:

«Mas tarde empleé meses y más meses en registrar los manuscritos procedentes de monasterios y conventos, custodiados aquéllos en la sala de *Monacales* del Real Archivo de la Corona de Aragón, donde mucho me favoreció la benevolencia del primer jefe Sr. D. Francisco de Bofarull y Sans, y la de sus bondadosos dependientes.»²⁷⁶

En l'Arxiu d'Hisenda, Barraquer pogué accedir a consultar un voluptuós i abundant lligall, «*Legajo 1835. Monasterios y Conventos*», que li permeté conèixer i aprofundir les característiques de les subhastes d'objectes pertanyents als convents caputxins, i seguidament, plasmar les dades d'aquests documents en els continguts de les seves obres, com realitzar càlculs aritmètics per conèixer el cost total de les compres²⁷⁷:

«No les fué en zaga el señor Archivero de Hacienda, D. Carlos Palomares, quien con inusitada bondad me abrió las puertas de su archivo, y por mucho tiempo me toleró en un lado de su propia mesa-despacho mientras registraba yo los números manuscritos de conventos, que por razón de la llamada desamortización pararon en las oficinas de Hacienda.»²⁷⁸

²⁷⁴ Per a conèixer la història de la procedència i recepció de l'actual fons «Monacales», en parlen MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest. «Archivo de la Corona de Aragón. Reformas en el edificio e instalaciones y nuevos ingresos documentales». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* 17 (1944): 225-238. CONDE Y DELGADO DE MOLINA, Rafael. «Fondos monásticos dispersos del Archivo de la Corona de Aragón». *Memoria ecclesiae*, 6 (1995): 147-156. TORRA PÉREZ, Alberto. «Fondos documentales monásticos en el Archivo de la Corona de Aragón». *Ibidem.*, 121-146.

²⁷⁵ DHAC. *Diccionari d'historiadors de l'art català, valencià i balear*.

²⁷⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 6.

²⁷⁷ «La Amortización vendió los objetos de uso profano, pues en el Cuaderno de sus Cuentas y artículo referente a este Convento leí: "1835 —Pablo Lletjós.— Por «producto de la venta de muebles y efectos de este convento, adeudó 7,888 reales, que los pagó." Lletjós era el corredor que efectuaba las subastas.» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 193.

²⁷⁸ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 6.

A l'Arxiu Notarial també realitzà la mateixa tasca que executà en l'Arxiu d'Hisenda, on consultà protocols i múltiples escriptures de venda de les possessions dels convents caputxins, permetent conèixer les característiques dels béns de les comunitats, i poder realitzar càlculs aritmètics a partir de les dades extretes de les seves vendes²⁷⁹:

«En el Archivo Notarial su jefe el señor D. Jaime Alegret me permitió pasar también muchos meses examinando los protocolos del notario de Hacienda, ó sea de la desamortización, donde se reseñan numerosos conventos, las más de sus fincas y. derechos, y esto con la, para mi intento, preciosa expresión de las circunstancias de ellos. Coadyuvó mucho á las benevolencias del primer jefe el segundo, mi estimado y antiguo amigo D. Ignacio Tuñí.»²⁸⁰

Seguint el llistat d'arxius que visità i dels quals consultà el seu fons, destaca l'Arxiu Episcopal per l'ús del *Registrum Comune*, és a dir, del document on consten els decrets proclamats pel bisbe de la diòcesi. En aquest cas, Barraquer l'utilitza per a conèixer l'estat de les relíquies religioses i artístiques dels convents barcelonins, ja sigui per parlar del trasllat dels objectes religiosos del convent de Santa Madrona a la catedral de Barcelona²⁸¹, o per altra banda, de l'estat de l'església del convent del Desert de Sarrià.²⁸² Relacionat amb aquest, Barraquer consultà el fons de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, en el que consultà la *Correspondencia del oficio (1812-1830)* del canonge, governador de la mitra i vicari general Pere Josep Avellà i Navarro, que utilitzà per a conèixer el context històric i les relacions entre l'Església i l'Ajuntament a Barcelona:

²⁷⁹ «El tristemente célebre don Mariano Borrell, por escritura ante el notario Clavillart, de 16 de abril de 1846, compró al Estado “un pedaso de terreno que fué parte del derruido edificio convento de «capuchinos de la Villa de Vilafranca del Panadés y de una noria con su correspondiente alberca para riego de éste, cuyo terreno consta de 2 jornales menos cuarto, que linda... por cierto con el nuevo cementerio”». BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 237.

²⁸⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 6.

²⁸¹ «En 1822 y 1823 se derribó, como se dijo arriba, este templo y convento. Las reliquias fueron trasladadas á la Catedral, y de su traslación se levantó acta. Las palabras copiadas son de esta acta, la que se lee en *Regís.™ Comuns*. Folio 108 del año 1822. Archivo Episcopal de Barcelona.» *Ibidem.*, vol. II, pàg. 355.

²⁸² «La autoridad eclesiástica el primer día de agosto pasó una orden al Párroco de Sarria para que acudiese al convento y se incorporase de sus vasos sagrados e indumentos. He aquí los términos de la contestación del Párroco al Secretario de Cámara: “Parroquia de Sarriá =3 Agosto de 1835= El día 1.º de los corrientes, luego de recibido el Oficio de V. de la misma fecha, en que se sirve disponer de Orden de los Sres. Gobernadores de la Diócesis por S. E. lima, pasé á recoger los vasos sagrados y ornamentos pertenecientes al culto, de los conventos en donde no haya Religiosos; me trasladé personalmente al de Capuchinos y no encontré otra cosa que un libro titulado =Ordinario ó Ritual de Barcelona= impreso en 1820. Lo que pongo en conocimiento de V. para que se sirva elevarlo al de los Sres. Gobernadores de la Diócesi. Dios güe. á V. m.ª a.ª =Sarria 3 de Agosto de 1835= D.ª. Joaquin Morist P.ª Cura Párroco = Sor. Secret.ª de Cámara de la Diócesi de Barcelona”». BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 198.

«No olvidé el Archivo Episcopal ni me olvidó su buen archivero, mi amigo, señor D. José de Peray; así como no omití ver los documentos que por milagro quedaron en manos de los religiosos, siempre pocos y truncados.»²⁸³

Per a complementar tota la informació reflectida en les seves obres, l'autor creu convenient acompanyar les explicacions d'imatges, plànols i altres fonts gràfiques per a amenitzar tot el contingut mostrat, perquè sinó resultaria quelcom «manco y obscuro». És per això que retorna als fons guardats a l'Arxiu Municipal de Barcelona, però també utilitzà els continguts guardats en l'arxiu de la Comandància General d'Enginyers Militars de Catalunya, a més de la seu present a Barcelona. A part de lloar la benevolència dels militars i personal que hi treballa, destaca la presència, ajut i intermediació en les tasques de consulta, d'un familiar del canonge Barraquer, en la Comandància General d'Enginyers Militars de Catalunya, el coronel Joaquim Barraquer i de Puig. En aquest arxiu, com es veurà i s'explicarà en el subsegüent subapartat, l'autor extragué i plasmà diversos plànols de l'urbanisme de Barcelona en les seves obres:

«Más tarde, comprendiendo que mi trabajo resultaría manco y obscuro si se limitaba á solas descripciones y relaciones escritas, y así que debían acompañar á éstas las gráficas, acudí para planos nuevamente al Archivo Municipal de Barcelona, donde se me facilitó cuanto pedí y cuanto los arriba mentados jefe y empleados de él atinaron á encontrar. Igual benévolo comportamiento hallé en el archivo de la Comandancia General de Ingenieros militares de Cataluña y el de la plaza de Barcelona. Previo permiso del Capitán General, permiso que se concedió con sólo pedirlo por memorial, los generales de ingenieros, y especialmente el Sr. D. Eduardo Denís, me mostraron cuanto necesité, ayudándome mucho en ello el secretario de la Comandancia General, mi querido amigo, el entonces teniente coronel D. Ramón de Ros y de Cárcer. A la sazón regía en ingenieros la plaza mi estimado primo el coronel don Joaquín Barraquer y de Puig, quien, previa la exhibición del indicado permiso del Capitán General, quiso, con urbanidad extremada, servirme; y así llamó á un oficial subordinado suyo, y entregándole las llaves del archivo, le mandó ponerse á mis órdenes.»²⁸⁴

Igualment mostra la recerca en l'Arxiu Capitular de Barcelona per a consultar les *Actas* i *Resoluciones Capitulares*, que les utilitzà per a recercar els fets que afectaren als convents caputxins de Barcelona durant la Guerra del Francès, especificant gràcies a aquesta, el trasllat de les relíquies de Santa Madrona al convent caputxí de la mateixa ciutat, que havien estat traslladades a la seu capitular per a una major protecció durant els bombardeigs francesos.²⁸⁵ En fa referència per a explicar el trasllat dels cossos dels

²⁸³ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 6.

²⁸⁴ *Ibidem, ídem.*

²⁸⁵ «Otro acuerdo capitular nos certifica de que este expediente de identificación de las reliquias de Santa Madrona tuvo feliz resultado, y del día de la traslación de ellas a su convento. Dice así: Sesión del 17 de

frares Miquel de Sarrià i Hermenegild de Barcelona, enterrats al convent de Santa Madrona, a l'interior de la catedral, a causa de la mala gestió de l'Ajuntament Constitucional de Barcelona amb el tracte cap al convent caputxí de la ciutat.²⁸⁶

No només es centra en arxius de Barcelona, tot i que només especifica bàsicament aquests en el seu pròleg, sinó que al llarg dels capítols esmenta en les notes a peu de pàgina, la diversitat d'arxius que consulta d'altres zones de Catalunya, com l'Arxiu Municipal de Calella, o l'Arxiu d'Hisenda de Tarragona, entre altres, per a conèixer, la seva història i les peces que se subhastaren durant la desamortització de 1836.²⁸⁷ De la mateixa forma també utilitza, tot i que no ho esmenta amb tant èmfasi, arxius privats, com és el cas del de la Casa Teixidor de Pineda i Calella²⁸⁸:

abril de 1815. El Señor Presidente propone que el Ayuntamiento desea que V. S. devuelva a los Capuchinos, mejor »a la iglesia de éstos, las reliquias de «Santa Madrona que están en esta Catedral y pide determine V. S. como se hará esta función.» El Capítulo “resuelve que el Señor Antiquior comunique al Ayuntamiento que el miércoles (*día 19*) por la mañana se devolverán las reliquias, haciendo la función como de costumbre, y no variando la entrada al coro a Horas. Y que el Señor Vicario General de V. S. lo avise al Ilustrísimo por si gusta asistir al acto”. Archivo Catedral de Barcelona. Tomo titulado *Resoluciones capitulares desde 12 juny de 1814 fins a 2 maig de 1817.*» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 342.

²⁸⁶ «“Dia 20 de Diciembre de 1822. –Parlamento habiclo en la sacristía despues de completas.-Presidente Altube. El Sr. Pou hace presente que habiendose hallado en el convento de Capuchinos los cadaveres del Padre Miguel de Sarria y Hermenegildo de Barcelona, religiosos que mutieron en opinion de Santos, desea el Ayuntamiento que se depositen en lugar apropósito; y por este motivo dicho Sr. Pou pide que, interin la Junta de Sanidad da el corres pondiente permiso, V. S., permita sean traídos a esta iglesia y se coloquen en el lugar que V. S. (*el cabildo*) destine. Resolucion.–Que se traigan y coloquen detras del altar de los Santos Médicos, recogiénose las llaves de la portezuela de la sacristia” Archivo Catedral de Barcelona. – *Actas capitulares desde 1.º de Maig de 1821 fins a 28 Desembre de 1828* .–En este dia. –Sin foliar.”» *Ibidem.*, vol. I, llib. II, pàg. 1127.

²⁸⁷ «He visto la “Relación de los bienes muebles pertenecientes al suprimido convento de Capuchinos de la presente ciudad (*de Tortosa*), que yo Dom.º Tomás, corredor Público de la misma, he vendido en pública subasta en la Almoneda de los mismos ejecutada en el día »de la fecha (*la copia va sin fecha*) á presencia del S.º Com.º Sub.º de Arbitrios de Amortiz.ºn de la referida ciudad, cuyo pormenor es como sigue”. Del que hago gracia al lector porque no contiene más que enseres de menudísima importancia. El total precio producido por su venta sumó 418 reales 10 maravedises. Archivo de Hacienda de Tarragona.» *Ibidem.*, vol. IV, llib. III, pàg. 261.

²⁸⁸ «La tradicional piedad, hoy aun muy viva, de la casa solariega de Teixidor, sita á unos doscientos pasos del convento, y la de José Comes, obviaron en gran parte la dificultad para la construcción del cenobio. Ante el notario de Calella Don Juan Cortada, en 2 de febrero de 1700, Francisco de Asís Teixidor, del vecindario de Manola, parroquia y villa de Pineda, término de Montpalau, cede y da á los síndicos de los capuchinos los honorables Miguel Rabassa y Maciá, jurado primero de Calella, y á José Feliu, jurado primero de Pineda, en presencia del Padre Provincial y otros capuchinos, “*tot aquell tros de terra llaurador situat entre las dos parroquias de Pineda y Calella, y prop lo lloch dit lo vierany Den Moré, sota lo canil real... de tinensa lo que dona de ampiaríia desde la feixa de Joseph Thomás Comes y Cassós que serveix per dit convent, entrant en dins de dit camp de terra envers la part de ponent vint y dos canes, y de llargària desde la mota del Camí real estenent se per avall envers la mar sexanta dos canes... y afronta á sol hixent lo que dona ab la feixa de terra de dit Comes donada per la fabrica de dit convent*”, á S. y O. con tierras del donador, y á N. con la carretera. Archivo de casa Teixidor de Pineda y Calella. Es la escritura de donación.» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de Religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 389.

«Evidentemente Dios me abría todas las puertas y me explanaba los caminos de todos los archivos y oficinas. En todos hallaba el mismo favor. Sólo en dos no pude penetrar, á saber: el notarial de Lérida, donde, estando ausente el primer archivero, su suplente me dijo no poder autorizarme para efectuar el estudio de las escrituras, y el de Administración Militar de Barcelona, donde se me negó el permiso. Omito añadir que á mi sabor me fué lícito registrar los archivos eclesiásticos de mi diócesis.»²⁸⁹

Una altra vegada Barraquer utilitza el seu discurs providencialista per a justificar la seva tasca d'investigació, però es trobà amb dues situacions en les quals la Gràcia Divina no estava del seu costat, i fou la negativa que obtingué en voler consultar els fons de l'Arxiu Notarial de Lleida i l'Arxiu de l'Administració Militar de Barcelona. A canvi, però, tingué carta blanca a l'hora de visitar els arxius dels diversos eclesiàstics de la seva diòcesi, la de Barcelona.

Aquesta dissecció dels arxius que visità té la seva demostració pràctica en el corpus de les seves dues obres. Barraquer parteix de tots els documents que consulta, i estableix una total fiabilitat dels continguts d'aquests com a vertaders i font principal d'informació, conjuntament com es veurà a continuació amb les fonts bibliogràfiques. No escatima arguments ni esforços per a justificar les dades que n'extreu de l'anàlisi de la documentació d'arxiu, sinó que simplement se la creu, demostrant una confiança cega –una altra vegada– envers el valor de la documentació i la seva informació; mostra característica de la metodologia positivista i de la seva candidesa analítica.

²⁸⁹ *Ibidem.*, vol. I, pàg. 6. «Supe que el concejal de 1835, hombre cristiano, D. Tomás Illa y Balaguer, persona curiosísima, de recta conciencia, diariamente apuntó, durante su vida, la relación de los acontecimientos de aquel día. Inmediatamente corrí en busca de personas relacionadas con sus herederos, y al fin logré hallar una. Acompañado de ella, visité al hijo de Illa. Hállame con un pobre apoplético que habitaba un pisito de la calle de la Fruta. Pedíle los cuadernos de su padre. Léilos, y tomé notas del tiempo de los constitucionales del 1820 al 23; pero al llegar al año del crimen, los cuadernos faltaban. “¡Cómo!, dije al hijo, ¿dónde están los demás? —No tengo más, me contestó; los que faltan serían unos que fueron quemados porque dijeron que podían comprometer.” ¡Virgen santa!...» *Ibidem.*, pàg. 7-8.

3.4.3 Fonts bibliogràfiques

Seguit de les relacions dels testimonis i subjectes que entrevistà, i acompanyat de les referències i documents extrets de la seva recerca en arxius, Barraquer utilitzà fonts bibliogràfiques per a construir i complementar amb els continguts de les fonts anteriors, les anàlisis i la història de les cases de religiosos:

«A los periódicos siguieron los autores impresos, bien que su examen completo lo dejé para el momento de la redacción de cada capítulo y artículo, ocasión en la que se estudia por todos sus lados el punto en él tratado.»²⁹⁰

L'autor especifica l'ús de la diversa bibliografia que ha consultat i utilitzat en la redacció dels capítols de les seves obres per poder aprofundir i ampliar els continguts que es tracten. Utilitzant de nou la falsa modèstia que el caracteritza, a part de mostrar la manca de professionalitat i d'objectivitat davant la font documental que ha de treballar, i que a vegades el posa en evidència, cita els noms i cognoms d'autors diversos que ha llegit, fet que li permet demostrar la varietat ideològica d'aquests:

«De los libros he leído y estudiado cuantos tuve á mano que trataron mi tema ó parte de él, cualquiera que fuera su criterio, sentir y deseos. Desfilaron por ante mis ojos todos, desde D. Vicente de la Fuente, sinceramente católico, hasta el liberal D. Modesto de la Fuente, el perverso don Joaquín del Castillo y Mayone, y el revolucionario, que intervino en los hechos políticos de aquellos años, D. Francisco Raull. Y á la verdad leí muchos más de los hostiles que de los afectos á los frailes, porque, según arriba dije, todos los autores de aquellos tiempos, ó directa ó indirectamente, comulgaban en las logias masónicas.»²⁹¹

Barraquer torna a fer ús del seu afany per a classificar als autors que ha llegit segons les seves conviccions polítiques²⁹², destacant la figura de l'historiador de l'Església Vicente de la Fuente²⁹³, neocatòlic i conservador; l'escriptor liberal i romàntic Joaquín del Castillo²⁹⁴, el polític liberal Modesto de la Fuente²⁹⁵, o l'alcalde constitucional de Barcelona el 1820, Francesc Raüll²⁹⁶. Partint des d'una perspectiva objectiva i científica, l'autor esmenta que llegí «muchos más de los hostiles que de los afectos á los frailes», amb la finalitat de voler conèixer la totalitat de bibliografia existent, malgrat

²⁹⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. I, pàg. 7.

²⁹¹ *Ibidem.*, pàg. 9.

²⁹² La ideologia de cadascun dels autors que s'esmentaran a continuació surt detallada i explicada a *Diccionario Akal de historiadores españoles contemporáneos (1840-1980)*. Madrid: Akal, 2002.

²⁹³ DE LA FUENTE, Vicente. op. cit.

²⁹⁴ DEL CASTILLO, Joaquín. *La Ciudadela inquisitorial de Barcelona, o, Las victimas inmoladas en las aras del atroz despotismo del Conde de España*. Barcelona: Libr. Nacional de M. Saurí, 1835. *Espinas sembradas por la dictadura político-militar en Cataluña, ó, Los veinte meses*. Barcelona: J. Taul, 1839.

²⁹⁵ DE LA FUENTE, Modesto. *Historia general de España desde los tiempos primitivos hasta la muerte de Fernando VII*. Barcelona: Montaner y Simon, 1887-1890. 25 vols.

²⁹⁶ RAÜLL, Francesc. op. cit.

que tendeixi a recaure una altra vegada en establir una dicotomia de caràcter maniqueu sobre la bibliografia que llegeix i analitza.

En els capítols destinats a l'orde caputxí, s'ha pogut comprovar l'ús de bibliografia de diverses temàtiques i àrees de coneixement. Aquest és un factor representant de la gran tasca laboriosa del canonge Barraquer, fet que permet reconèixer el seu abast i coneixement de referències sobre els temes que estudia. Per a tractar les fonts que l'autor consultà i esmenta en els diversos articles, s'ha creat una divisió de 9 grups, seguint els criteris de classificació segons la temàtica a la qual fan referència. Això permet analitzar la tipologia de referències utilitzades i esmentades, i la disciplina a la qual pertanyen, ajudant a configurar una relació sobre la diversitat de fonts documentals, pel què fa a la bibliografia utilitzada.

Abans d'entrar a conèixer les 9 divisions creades i la bibliografia que s'hi emmarca, és necessari saber que en els annexos (annex 2) hi ha un llistat complet amb tots els títols citats i esmentats per l'autor tant en el cos del text com en les notes a peu de pàgina, referents, sobretot, als capítols de l'orde caputxí, i als pròlegs i introduccions d'ambdues obres. Hom podrà veure en les explicacions referents a cada divisió temàtica, la presència i esment de títols presents en aquest llistat. Aquests serviran per a conèixer, a tall d'exemple, la tipologia de referències presents en l'estudi de cada convent, i també per a il·lustrar les característiques d'aquestes i destacar la seva rellevància en la disciplina a la qual pertanyen.

Retornant a la classificació que s'ha establert, les temàtiques són «Història d'Espanya i de Catalunya», «Teologia i Història eclesiàstica», «Tractats polítics i filosòfics», «Història de l'art», «Història local», «Guies de viatge», «Documents d'entitats», «Novel·les» i «Memòries i documentació de personalitats». A escala pràctica, aquesta catalogació ha permès investigar la particularitat dels títols esmentats, i sobretot veure l'abast del coneixement de l'autor a l'hora d'utilitzar les fonts documentals i escollir quines són les més adequades per a redactar els continguts dels diversos articles.

En la primera classificació creada, «Història d'Espanya i de Catalunya», Barraquer utilitza obres d'autors tan diversos i anteriorment esmentats com la *Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista* del liberal progressista Antonio Piralá²⁹⁷; *La estafeta de Palacio. (Historia del reinado de Isabel II). Cartas trascendentales*

²⁹⁷ PIRALÁ, Antonio. *op. cit.*

dirigides al Rey Amadeo, del periodista Ildefonso Bermejo²⁹⁸; *Historia de los heterodoxos españoles*, del filòleg Marcelino Menéndez Pelayo²⁹⁹ o, per altra banda, la *Historia critica de la guerra de la Independencia en Cataluña* o *La Mancha del Siglo* de l'historiador romàntic Antoni de Bofarull; i les *Memorias para la historia de la última guerra civil de España* de Josep Marquet i Roca³⁰⁰, entre d'altres, per a conèixer els diversos esdeveniments que succeïren durant la primera meitat del s. XIX i que afectaren el patrimoni religiós, com per a redactar els apartats pertanyents al context històric necessari.

En el cas de les obres pertanyents al camp de la «Teologia i Història eclesiàstica», Barraquer cita l'obra d'Enrique G. Wouters, *Historiae ecclesiasticae compendium Lovani*³⁰¹, per a redactar, en les primeres pàgines del capítol dedicat a l'orde caputxí de *Las Casas de religiosos*, la història de la congregació des de la seva creació fins l'arribada a Espanya. També ressaltar la presència de l'obra del frare Francisco Aragonés, *Los frailes franciscos de Cataluña*³⁰², per a parlar de la història dels caputxins a Catalunya, o l'ús de l'*Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa*, redactat pel canonge d'aquesta, Ramon O'Callaghan³⁰³, per a conèixer la història de la ciutat durant la primera meitat del s. XIX i les afectacions que patí l'església i el convent caputxí durant la desamortització de Mendizábal. Per últim, l'ús de l'obra de l'historiador francès Jacques Créteineau-Joly, *La Iglesia Romana y la Revolución*, per a conèixer la lluita de l'Església catòlica contra les revolucions liberals a Europa.³⁰⁴

Destacar l'ús de dues obres rellevants de la historiografia eclesiàstica il·lustrada de finals del s. XVIII i principis del s. XIX com són, en primer lloc, el *Viaje literario a las iglesias de España*, de l'historiador dominic Jaime de Villanueva³⁰⁵, i els diversos volums de l'*España sagrada. Teatro geográfico-histórico de la Iglesia de España*,

²⁹⁸ BERMEJO, Ildefonso. *op. cit.*

²⁹⁹ MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino. *op. cit.*

³⁰⁰ MARQUET Y ROCA, Josep. *Memorias para la historia de la última guerra civil de España. Contiene los principales sucesos de Cataluña, desde que se levantaron los primeros Realistas hasta el fin de dicha guerra.* Barcelona: en la Imprenta de Brusi, 1826. 2 vols.

³⁰¹ WOUTERS, Enrique G. *Historiae ecclesiasticae compendium.* Lovani: Van Linthout et socii, 1872.

³⁰² ARAGONÉS, Francisco. *Frayles Franciscos de Cataluña, su historia de veinte años...* Barcelona: J. Rubió, 1833. 2 Vols. (Edició consultada de 1891).

³⁰³ O'CALLAGHAN, Ramón. *Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa.* Tortosa: Imp. Católica de G. Llasat, 1893.

³⁰⁴ CRÉTINEAU-JOLY, Jacques Augustin Marie. *La Iglesia Romana y la Revolución.* Barcelona: Sociedad Tipográfica Editorial La Maravilla, 1867. 3ª edició, 2 vols.

³⁰⁵ VILLANUEVA, Jaime. *Viaje literario a las Iglesias de España. Tomo XIV. Viage á Gerona. Tomo XVI. Viage a Lérida. Tomo XVII. Viage a Lérida y Barcelona.* Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia, 1850-1852.

iniciada per l'historiador agustí Enrique Flórez, i continuada posteriorment pel també historiador agustí José de la Canal³⁰⁶. Barraquer utilitza aquestes dues obres referents de la història eclesiàstica espanyola per a escriure la història i les característiques artístiques o peculiaritats del convent de Sant Antoni de Pàdua de Girona.

Complementaris a aquests títols s'hi ha de sumar referències de «Tractats polítics i filosòfics», tals com les obres del sacerdot jesuïta francès, Augustin *abbé* Barruel³⁰⁷, *Memorias para servir a la historia del jacobinismo* i *Compendio de las memorias, para servir á la historia del Jacobinismo*, les quals Barraquer utilitza, conjuntament, amb les *Cartas críticas* del dominic Francisco Alvarado³⁰⁸, conegut com el «filosofo rancio».³⁰⁹ Ambdós serveixen a l'autor, sumant-hi a més l'obra de Menéndez Pelayo, per a argumentar, defensar i justificar, en la introducció de *Los Religiosos en Cataluña*, el seu pensament antiliberal i reaccionari, i els motius que provocaren la proliferació del liberalisme a principis del s. XIX.³¹⁰

Seguidament hi ha tota una sèrie de bibliografia pertanyent a la categoria d'«Història de l'art», tant genèrica com referent a l'àmbit local. És necessari ressaltar el gran ús que fa Barraquer, per exemple, del *Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las Bellas Artes en España* de l'historiador i crític d'art, Juan Agustín Ceán Bermúdez³¹¹, per a conèixer l'autoria dels olis del retaule de l'església del convent de caputxins de Barcelona.³¹² Destacar l'ús del cèlebre llibre *Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña*, del religiós dominic Narcís Camós³¹³, on descriu les capelles dels santuaris marians que hi ha a Catalunya. Complementa les explicacions utilitzant bibliografia de caràcter local i provincial, però de temàtica artística, com el *Nomenclator histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la*

³⁰⁶ DE LA CANAL, José. *España sagrada. Tomo XLV. En que se concluye lo perteneciente a la santa iglesia de Gerona, colegiadas, monasterios y conventos de la Ciudad*. Madrid: J. del Collado, 1832.

³⁰⁷ BARRUEL, Abbé. *op. cit.*

³⁰⁸ ALVARADO, Francisco. *op. cit.*

³⁰⁹ *Supra.*, apartat 3.1.2.

³¹⁰ Un autor esmentat al llarg dels subapartats referents a la ideologia de Barraquer i al pensament reaccionari conservador, i que defineix les característiques d'aquest és HERRERO, Javier. *op. cit.*

³¹¹ CEÁN BERMÚDEZ, Juan Agustín. *Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las Bellas Artes en España*. Madrid: 1800. 6 vols.

³¹² «En la gran pieza como antesala de la puerta lateral de San Agustín pueden hoy verse dos lienzos al óleo grandes, que tiene uno á San Antonio de Padua y otro á San Lorenzo de Brindis. El primero mide 2'10 metros de longitud por 1'50 de anchura, y no dudo que Ceán Bermúdez, al dar cuenta de un San Antonio del convento de capuchinos de Barcelona, obra de Antonio Viladomat, se refiere al presente.» BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. II, pàg. 354.

³¹³ CAMÓS, P. Narciso. *Jardín de María: plantado en el Principado de Cataluña*. Girona: Joseph Bro, 1772.

provincia de Gerona, de l'historiador olotí Francesc Monsalvatge³¹⁴, o la descripció de *La Sagrada imagen del Santo Cristo de Igualada*, de Joan Padró i Serrals³¹⁵.

Per a complementar els continguts aportats amb els llibres de temàtica d'història de l'art, tant genèrics com locals, Barraquer utilitza títols d'«Història local», amb la finalitat de corroborar i/o ampliar la història dels edificis o dels successos que ocorregueren. Entre la gran quantitat de bibliografia citada de caràcter local, destaquen referències com *Barcelona Cautiva*, del vicari de l'església de Sant Just i Pastor, Raimon Ferrer³¹⁶, que serví a Barraquer per a escriure les afectacions que patiren els caputxins de Barcelona i Sarrià durant l'ocupació napoleònica. Esmentar títols com els del frare caputxí Josep Antoni Garí i Siu mell, *Descripción é historia de la villa de Villanueva y Geltrú*³¹⁷, o el del sacerdot i historiador Agustí Coy i Cotonat, *Vilafranca del Penedès: su historia y monumentos*³¹⁸, per a conèixer la història i característiques artístiques del convent caputxí de Vilanova i la Geltrú i Vilafranca del Penedès, respectivament.

Estrictament lligades a les referències d'història de l'art i història local, destaca l'ús de títols pertanyents a la categoria de les «Guies de viatge».³¹⁹ Barraquer les utilitza com a font per extreure més informació de l'objecte que estudia, com per a complementar les explicacions i/o continguts d'un convent caputxí. Destaca l'ús de la *Guia histórico descriptiva de la ciudad de Cervera* de Faust de Dalmaesses i de Massot³²⁰, i la *Guia del viajero en Manresa y Cardona*, de Gaietà Cornet i Mas³²¹. Afegir l'ús d'una guia *Cicerone* quan Barraquer visità el convent caputxí de Figueres, de la qual no n'esmenta

³¹⁴ MONSALVATJE Y FOSSAS, Francisco. *Nomenclator histórico de las Iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la Provincia de Gerona*. Olot: Impr. y Libr. Sucesores de J. Bonet, 1908-1910. 3 vols.

³¹⁵ PADRÓ I SERRALS, Joan. *La Sagrada imagen del Santo Cristo de Igualad: historia del origen de su veneración y prodigios*. Igualada: Imprenta de Joaquín Jover y Serra, 1852.

³¹⁶ FERRER, Raimundo. *op.cit*.

³¹⁷ GARÍ I SIUMELL, P. José Antonio. *Descripción é historia de la villa de Villanueva y Geltrú, desde su fundacion hasta nuestros dias*. Vilanova i la Geltrú: Impr. y libr. de L. Creus, 1860.

³¹⁸ COY I COTONAT, Agustín. *Vilafranca del Penedès: su historia y monumentos*. Barcelona: Imp. de Francisco Altés y Alabart, 1909.

³¹⁹ SERRANO, Maria del Mar. *Las Guías urbanas y los libros de viaje en la España del siglo XIX. Repertorio bibliográfico y análisis de su estructura y contenido. (Viajes de papel)*. Barcelona: Publicaciones de la Universidad de Barcelona, 1993.

³²⁰ DE DALMASES Y DE MASSOT, Fausto. *Guia histórica-descriptiva de la ciudad de Cervera*. Cervera: Imprenta de José Antonio Valentí, 1890.

³²¹ CORNET Y MAS, Cayetano. *Guía del viajero en Manresa y Cardona: descripción de todo lo notable en ambas poblaciones*. Barcelona: Imprenta de Vicente Magriñá, 1860.

cap altra informació o referència a peu de pàgina, i de la que tampoc se'n ha trobat dades.³²²

Així mateix hi ha un ús de «Documents d'entitats», tot i que la seva presència és menor en relació a les altres categories presents. Amb l'ús d'aquesta classificació es vol fer referència a publicacions i documentació pertanyent a organismes associatius, com és el cas del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*³²³ o l'*Anuari de la Associació d'Excursions Catalana*³²⁴, en el qual hi ha un article de José Cortils i Vieta sobre la història del convent caputxí de Blanes, en el que tracta, a més, la relació que tingué la població de la mateixa ciutat amb les tropes napoleòniques.

En el camp de les «Novel·les», destaca la presència d'una obra que influencià molt a Barraquer, *Las Ruinas de mi convento* i la seva segona obra, *Mi claustro*, de l'escriptor i historiador romàntic Ferran Patxot i Riera³²⁵, basada en les exclaustracions que hi hagueren a Barcelona durant el 1835. El canonge esmenta que fou dels primers llibres que es posicionà a favor de les cases de religiosos i dels afectats, malgrat que donés noms falsos dels implicats en aquests fets:

«Uno de los primeros libros que en favor de los conventos apareció fué Las Ruinas de mi convento, relato histórico-novelesco del crimen de Barcelona; novela de valor artístico y literario de primer orden, pero en la que trasuda la timidez de su autor al presentar el hecho mezclado con la parte novelesca, y por lo mismo trocados por nombres falsos los verdaderos de los actores de la sacrilega tragedia.»³²⁶

Per últim, esmentar l'ús de «Memòries i documentació de personalitats» que serviren a Barraquer per acabar de contextualitzar els fets, i a la vegada, comprendre el punt de vista i l'opinió dels subjectes envers els successos que ell estudia. Destaquen les *Memorias documentadas del Teniente General Don Manuel Llauder*³²⁷, militar liberal i capità general de Catalunya que combatí les insurreccions carlines al principat; i les *Memorias del año 1823* de l'industrial i polític barceloní, Tomàs Illa i Balaguer.³²⁸

³²² «Añadía mi *cicerone* que las vecinas construcciones posteriores habían con sus cimientos interceptado la mina, mientras por otro lado las filtraciones la habían en parte inundado.» *Ibidem.*, pàg. 406.

³²³ *Butlletí del Centre excursionista de Catalunya*. Gener de 1900, vol. 10, n° 61.

³²⁴ *Anuari de la Associació d'excursions catalana*. Vol. II, 1880.

³²⁵ PATXOT I FERRER, Ferran. *Las ruinas de mi convento. op. cit. Mi claustro*. Barcelona: Impr. de Cervantes, 1851.

³²⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 3.

³²⁷ LLAUDER, Manuel. *Memorias documentadas del Teniente General Don Manuel Llauder, Marques del Valle de Rivas...* Madrid: Imprenta de Ignacio Boix, 1844.

³²⁸ ILLA Y BALAGUER, Tomás. *Memorias del año 1823*. s.n.

En definitiva, s'ha de ressaltar el seu esforç en la recerca de fonts bibliogràfiques per a construir i complementar la història i les explicacions de cada casa de religiosos que estudia, essent motiu de professionalitat. La creació de 9 classificacions i les característiques de cada temàtica, demostra el creixement de la historiografia que hi hagué a finals del s. XIX, apareixent publicacions com les monografies de caràcter local, col·leccions d'història eclesiàstica, d'història d'Espanya o de Catalunya, memòries de personalitats, documents d'entitats excursionistes, etc., impulsades per les tendències positivistes de finals de segle, pels corrents culturals i nacionals de la Renaixença i el noucentisme català, o per motius religiosos.³²⁹ El seu resultat i l'anàlisi consegüent són una mostra de la diversitat de temàtiques que l'autor tractà, i reflecteixen el gran coneixement adquirit que té, com l'abast de la seva tasca com a investigador.

3.4.4. Fonts impreses: premsa i fulletons

Analitzat l'ús de les fonts orals, bibliogràfiques i d'arxiu, pertoca prosseguir amb una altra tipologia de documentació esmentada i usada per Barraquer; les fonts impreses, referint-se a la premsa i als fulletons informatius:

«Apurada la pesquisa de datos orales y manuscritos, dediqué mi atención á los periódicos antiguos, examinando el Diario de Barcelona, del período constitucional, y todos los diarios de la misma ciudad, desde 1834 hasta 1837, cuyas colecciones hallé principalmente en el Archivo Municipal de Barcelona.»³³⁰

Com bé indica l'autor, posterior a l'anàlisi i tractament de les relacions dels testimonis orals que entrevistà, és el moment de continuar amb l'estudi de les fonts periodístiques. Gràcies a aquestes podrà extreure la informació necessària per a conèixer el context històric que treballa, i complementar amb les cròniques aconseguides, els continguts o explicacions de les cases de religiosos. Barraquer incideix, com es pot veure en la cita, en l'ús del *Diario de Barcelona* i d'altres fonts periodístiques de la ciutat, des del

³²⁹ Referent a la proliferació de la historiografia a finals del s. XIX i principis del XX, vegeu els diversos articles de PUIGVERT, Joaquim M. «El paper de la història local, de la Renaixença a la Guerra Civil». *Identitat local i gestió de la memòria. Actes del VII Congrés d'història local de Catalunya*. Barcelona: L'Avenç, 2004, 41-60. «Historiografia eclesiàstica a la Catalunya noucentista». *Fortià Solà: estudis*. Torelló: Associació d'Estudis Torellonencs, 1997, 9-19. «Historiografia eclesiàstica i catalanisme a la Catalunya de la Restauració». *op.cit.* Per contextualitzar la historiografia local i eclesiàstica des de la perspectiva de la història social i política, és de gran utilitat l'obra de CAO COSTOYA, David. *Societat i sociabilitat. El Cercle Literari i els inicis de l'associacionisme recreatiu, cultural i polític a Vic (1848-1902)*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2015.

³³⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. I, pàg. 6-7.

període constitucional i de 1834 a 1837, presents a l'Arxiu Municipal de Barcelona. Aquesta és una altra mostra del «barcelonacentrisme» indirecte –majoritàriament– de l'autor a l'hora de tractar i esmentar la informació utilitzada.

En els capítols destinats a l'estudi de l'orde caputxí i a les seves cases de religiosos, s'ha pogut observar l'existència de fonts periodístiques de caràcter local, com l'anteriorment citat *Diario de Barcelona*, que es caracteritzava per ser un diari on es limitaven a aparèixer anuncis oficials de les autoritats, avisos i notícies de la ciutat, fet que serví a Barraquer per a conèixer totes les afectacions que patí el patrimoni religiós durant el Trienni Liberal i les bullangues dels anys 30 del s. XIX.³³¹ Citar diaris locals d'altres procedències locals, com el *Setmanari Català de Manresa, Libertad: periódico regionalista* de Tortosa, o el *Diario de Sabadell*. Aquestes tres referències, per exemple, ajuden a l'autor a contextualitzar la reconstrucció de l'església del cenobi caputxí de Manresa el 1891, a conèixer i escriure la història del convent de Tortosa i la seva desamortització, o com els liberals expulsaren a la comunitat caputxina de la seva casa de Sabadell, respectivament:

«Hasta llegar á la época constitucional la provincia capuchina tuvo en la cuadra arriba indicada, situada tras del edificio antiguo en la calle del Vidrio, la fábrica de tela de los hábitos, pero después la puso en Sabadell. Por el anuncio de la subasta de los útiles de esta cuadra, que de ellos hicieron los constitucionales, sabemos cuáles aquéllos eran. Dice así: “El jueves 21 del corriente (noviembre de 1822) estarán de manifiesto y se subastarán desde las 9 á las 12 de la mañana en el suprimido convento de PP. Capuchinos las máquinas que fueron de pertenencia del mismo para la fabricación de ropa de lana, que consisten en una grande de cardar y hechar mecha, una de hilar, otra de recoger el hilo, un urdidor, un telar, un torno, una máquina de hacer madejas, un torno para batir, varios otros enseres correspondientes á la expresada fabricación, los cuales se rematarán á última hora á favor del más beneficioso postor”»³³²

Anàlogament, destacar l'ús de fonts periodístiques de caràcter nacional, com és la *Gaceta de Madrid* –posterior *Boletín Oficial del Estado*–, que l'utilitza per a conèixer els esdeveniments que afectaren les comunitats religioses³³³, i les posteriors subhastes dels béns dels convents, com per exemple els terrenys del cenobi caputxí de Martorell:

³³¹ TESIS, Rafael; TORRENT, Joan. *op. cit.*, vol. I, pàg. 107.

³³² BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. II, pàg. 357

³³³ «La crónica se calla el pretesto alegado por los tiranos para la deportación de la comunidad capuchina de Vich, mas bien pudiera consistir en la fuga de alguno de los frailes al estar aún en Vich, ya que en la Gaceta de Madrid del 27 de octubre de 1822 se lee: “De Vich a visan que luego que se esparció en aquella ciudad el rumor del arresto de Pol en Barcelona se fugaron 43 frailes”». BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, *op. cit.*, vol. I, llib. II, pàg. 1143.

«El precio subió a 53,000 reales o sea 2,650 duros. Pagó Buxeres con títulos del 5 y del 4 por ciento y con “un documento interino y de renta perpetua á 4 por ciento” la primera quinta parte, o sea 10,600 reales, iguales a 530 duros, en Barcelona a 2 de diciembre de 1839. Como a la sazón los títulos del 5 estaban a unos 30 por ciento, y los del 4 a 24, los 530 duros quedaron reducidos a unos 150 duros.»³³⁴

En l'àmbit català, ressaltar la presència i ús d'una publicació de gran rellevància que es creà a finals del s. XIX arran de l'aparició del moviment cultural de la «Renaixensa», la *Il·lustració Catalana*, que tenia l'objectiu de donar a conèixer la «idea clara del moviment artístich, literari y científich de Catalunya».³³⁵ Gràcies a les cròniques i notícies d'aquest mitjà, Barraquer pogué conèixer i explicar, per exemple, l'antiga estructura original del convent caputxí de Santa Madrona i les funcions que s'hi duïen a terme, gràcies a un fragment d'un article anomenat «*Barcelona desde 1820 a 1840*» de l'exemplar del 31 de gener de 1885:

«He aquí palabras de un testigo ocular. Había allí “un portal anomenat del Tragí, en lo cual se repartia la sopa ais pobres, y al costat mateix una font de lo mes primitiu que's puguia imaginar, pus se reduia á tres aixetas clavadas en la mateixa pared; y com en ellas rentaban los pobres las ollas y cassolas después de haberse menjat la sopa ó escudella quél's distribuía lo convent pot comprender lo discret lector que deixaba no poch que desitjar respecte á la netedad y limpieza”»³³⁶

A més, denotar la presència de publicacions de caràcter oficial, com és el *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida*, en les que apareixen informacions de caràcter públic i regulacions de les administracions públiques, com edictes, acords, ordenances, etc. A partir d'aquest document, Barraquer pot investigar, comprendre i plasmar les conseqüències de la desamortització a la província de Lleida, com és el cas de la venda dels terrenys del convent caputxí de la mateixa capital:

«Siguen ahora los anuncios de las subastas y de los realizados remates de las tres suertes o lotes en que para la venta dividió la huerta la Amortización. Pero la venta no se efectuó después de 1841, como dicen las líneas de arriba, sino en 1840 como se lee en estas notas de la Amortización: “Un huerto llamado de Capuchinos dentro los muros de dicha ciudad, dividido por los peritos en tres suertes, a saber: 1ª suerte; de 7 porcas cuatro sextos y dos tercios de un sexto junto al lavadero con emparado a los tres lados, pilares y maderos, un cenador en un ángulo, una estancia al opuesto, un pequeño algibe y puerta, circuido de pared de tapia en los lados de oriente y mediodía, y pared fuerte de cal y canto en el de poniente; linda á oriente y mediodía con tapia que lo separa de las calles de la Ciudad: á

³³⁴ *Ibidem.*, vol. IV, llib. III, pàg. 231.

³³⁵ TESIS, Rafael; TORRENT, Joan. *op. cit.*, pàg. 194.

³³⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. II, pàg. 373.

poniente con parte de otra suerte del mismo huerto; y á norte con dicho lavadero y patios del convento de Capuchinos...” Tasada en 31,022 reales»³³⁷

Seguidament, destacar l'ús de diaris de caràcter conservador i integrista, amb títols tan significatius com el *Correo Catalán. Diario popular, defensor de los intereses morales y materiales del país*, de tendència carlina i tradicionalista –del qual Barraquer en fou col·laborador³³⁸– i que utilitzà per a descriure la processó que es realitzava en honor a Santa Madrona, i que sortia des del mateix convent. Posar en relleu la figura de *El Siglo Futuro*, diari encapçalat per Cándido Nocedal, que destacava per la defensa aferrissada dels postulats integristes de la Restauració, i segons Solange Hibbs-Lissorgues, esdevingueren autèntiques tribunes polítiques i religioses per a carregar contra les polítiques del liberalisme.³³⁹ Barraquer l'utilitzà per a descriure la veneració de les restes de Sant Felicià a l'església parroquial de Mataró, després de la transformació del convent caputxí de la mateixa ciutat en un cementiri.

De la mateixa tendència política i religiosa, cal assenyalar la presència i ús del diari *La Semana Católica de Madrid*, que Barraquer utilitza per a estudiar i donar a conèixer la restauració de l'orde caputxí a Manresa o la publicació de caràcter religiós com és la *Revista Franciscana*, per a fer referència al restabliment de la congregació religiosa a Catalunya, concretament sobre el convent d'Arenys:

«En Manresa se estableció una Comunidad de capuchinos franceses, y sin duda construían un convento, pues en la *Semana Católica* de Madrid, del 13 de agosto de 1882, se lee: “Adelantan en Manresa las obras del convento de PP. Capuchinos que se levanta actualmente en un campo cercano al colegio de San Ignacio”»³⁴⁰

Per últim, destacar l'ús però en menor grau, de fulletons de caràcter religiós per a donar a conèixer i redactar la història o característiques artístiques i religioses d'una casa de religiosos. Es dona en el cas a l'hora d'explicar les lloances d'un predicador del convent del Desert de Sarrià, Fra Silvestre de Barcelona, del qual cita un *Elogio patriótico, histórico, moral que en la solemne acción de gracias á la Virgen por el triunfo del Bruch dijo en la Seo de Manresa el P. Fr. Silvestre de Barcelona, religioso capuchino*,

³³⁷ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 263.

³³⁸ *Supra*, pàg. 9. TESIS, Rafael; TORRENT, Joan. op. cit., pàg. 137-138.

³³⁹ HIBBS-LISSORGUES, Solange. «La prensa católica catalana de 1868 a 1900 (II)». *Anales de Literatura Española*, 9 (1993): 85-102, pàg. 91; «La prensa católica catalana de 1868 a 1900 (III)». *Anales de Literatura Española*, 10 (1994): 147-172, pàg. 165.

³⁴⁰ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, pàg. 273.

lector de Filosofía, el dia 6 de junio de 1814, per a destacar la seva eloqüent tasca religiosa durant temps de guerra³⁴¹, o l'ús d'una *Novena á Nostre Senyora del Lladó. Patrona de la Vila de Valls* per a conèixer la devoció i característiques de la imatge de Nostra Senyora del Lladó a l'església del convent de Valls.³⁴²

Com a corol·lari d'aquest subapartat, destacar de nou la gran tasca investigadora de Barraquer a l'hora de recórrer a les fonts periodístiques per a donar a conèixer els fets que afectaren les cases de religiosos, i complementar o construir la seva història i/o les característiques artístiques. A la vegada, la diversitat de títols de diaris i publicacions periodístiques citats en els capítols destinats a l'estudi de l'orde caputxí, dona a conèixer i posar en rellevància l'afinitat política de l'autor i el seu subjectivisme a l'hora de tractar la informació. Per últim, destacar l'ús de fulletons de caràcter religiós per a descriure, per exemple, les particularitats artístiques d'un cenobi o la vida d'un frare caputxí, remarcant el poc afany de contrastació de la informació i la manca de visió de l'autor a l'hora de rebatre, justificar o posar en dubte la certesa dels elements que s'estudia, i que en part extreu dels mitjans de comunicació.

3.4.5. Imatges: plànols, fotografies, quadres, gravats, estampes i dibuixos.

Com a cinquè i últim subapartat, s'analitzarà l'ús de fonts gràfiques (plànols, fotografies, quadres, gravats, estampes i dibuixos) i el seu tractament. Partint de la cita esmentada anteriorment en el subapartat de fonts arxivístiques, Barraquer fa referència a l'ús d'imatges en la seva obra, perquè sinó el seu treball resultaria quelcom poc definit si només es limités a l'ús de narracions i descripcions. És per això que accedeix al fons de l'Arxiu Municipal de Barcelona i al de la Comandància General d'Enginyers Militars de Catalunya per a consultar i extreure plànols que li siguin d'ús per a les seves obres.

En el cas dels capítols dels caputxins, destaca la presència de plànols per a il·lustrar les estructures dels edificis religiosos i les seves propietats. A més a més, esmenta que ell és l'autor dels mapes, destacant un gran art i traça en l'elaboració d'aquests, tot i que no especifica el procés de la seva elaboració o a partir de quins altres mapes o fonts s'ha

³⁴¹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 376-377.

³⁴² «*Novena á Nostre Senyora del Lladó. Patrona de la Vila de Valls... Barcelona 1775*, pàg. 11.» *Ibidem.*, pàg. 410.

inspirat. Justifica la seva autoria en un plànol de la planta del convent caputxí de Calella de la següent forma:

«Por mis propias manos he levantado el plano del convento y así lo conozco harto y puedo afirmar que en un todo se amolda al modelo capuchino.»³⁴³

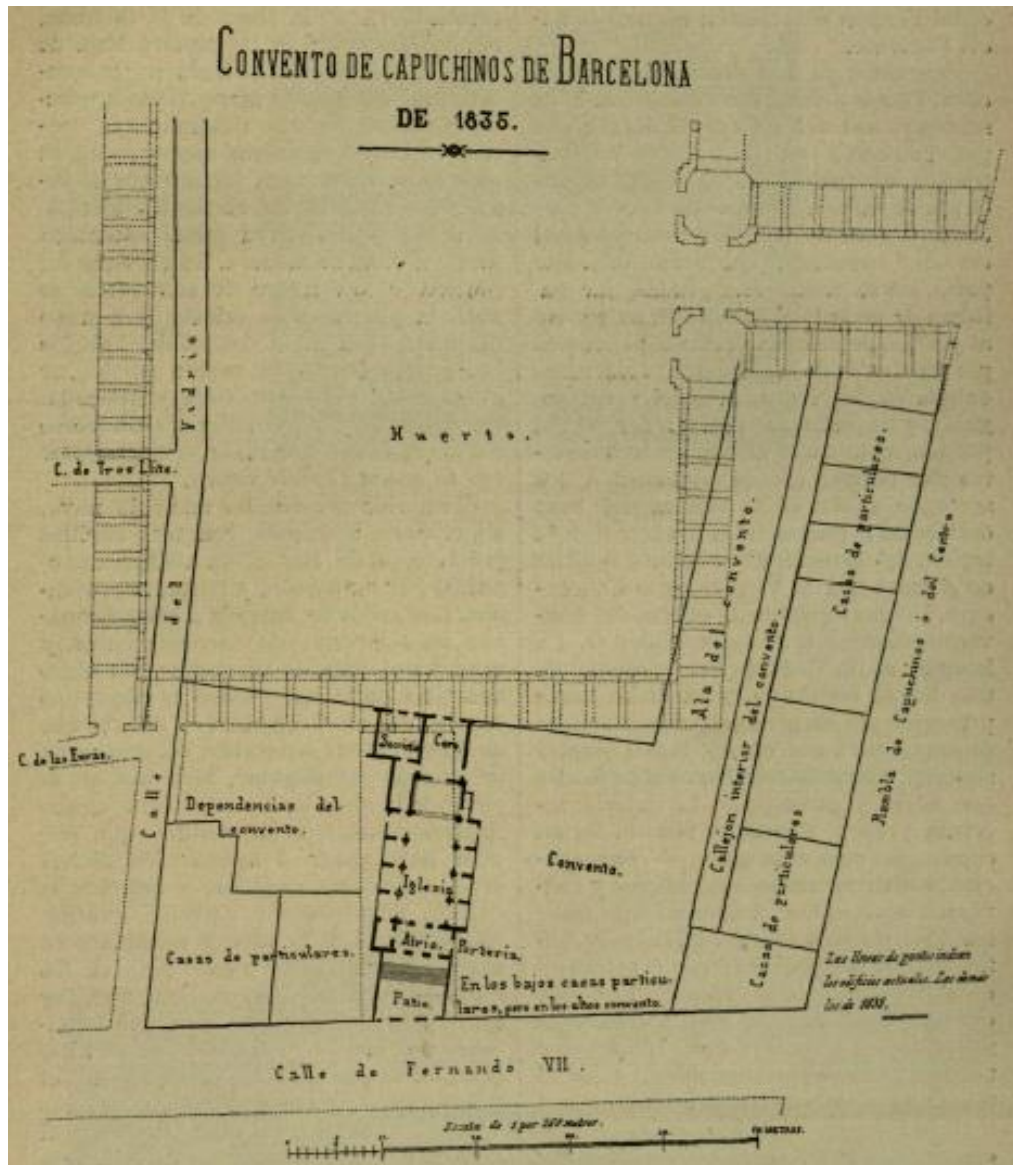

Fig. 5. Plànol de la planta del convent caputxí de Santa Madrona (Barcelona) el 1835. Destaca la superposició dels carrers, que permet veure l'ús posterior que se'n feren dels terrenys que aquest ocupava. (Font: BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 349)

³⁴³ *Ibidem.*, vol. II, pàg. 390.

A part d'aquest plànol esmentat, cal sumar-hi la presència de dos plànols més referents a l'estructura i planta del convent caputxí de Santa Madrona de Barcelona, concretament del 1823 i 1835 (fig. 5), respectivament.³⁴⁴ Cal ressaltar-los perquè hi ha afegit l'espai que ocupava sobre la trama urbana del moment en què féu després de l'exclaustració dels frares, i posterior desamortització de la comunitat i de l'edifici. Esmentar la presència d'un plànol del convent de Martorell, a on a part de la planta també hi ha dibuixades les propietats del cenobi.³⁴⁵ Per últim, una secció d'un convent caputxí, de la qual no cita l'autoria, per a il·lustrar i justificar les similituds arquitectòniques a l'hora de construir els convents caputxins amb el mateix estil.³⁴⁶ Barraquer no es vol limitar usar documents que esclareixin les característiques arquitectòniques dels edificis religiosos amb una simple descripció, sinó que vol anar més enllà i

«hoy á toda obra descriptiva, además de los planos, deben acompañar vistas fotográficas, y por tal motivo adquirí buenos instrumentos, y después de ejercitado en su manejo, saqué por mí mismo las reproducciones de cuantos edificios, lugares, objetos y personas juzgué conveniente.»³⁴⁷

Analitzant les paraules de l'autor, dóna la impressió que és imperatiu haver d'utilitzar i inserir fotografies per a il·lustrar tota «obra descriptiva», és a dir, la seva. A causa d'aquesta necessitat, adquirí material fotogràfic per a poder capturar tots els espais que visità i els objectes que tingué a les seves mans i que passaren pels seus ulls. A més, explícita que ell és l'autor de les fotografies que ell adjunta i plasma en els seus treballs, especificant-ho amb un «Fotografia del autor», per tal de demostrar la seva visita als espais que descriu (fig. 6). Una mostra d'aquesta tasca són les fotos que adjunta referents al convent caputxí de Calella, el claustre del convent de Valls i de la façana i interior de l'església de Sant Felip Neri, les quals no guarden relació amb la comunitat religiosa que es descriu. Per altra banda, utilitza fotografies d'altres autors, com és el cas d'una vista general del convent caputxí de Blanes, obra de Francisco Brunet.³⁴⁸

També destaquen fotografies d'altres objectes més concrets, com són les d'un quadre del retaule de l'església del convent del Desert de Sarrià i una altra d'un monument que

³⁴⁴ *Ibidem*, vol. II, entre les pàgines 346 i 347 el plànol de 1823, i a la pàgina 349 el de 1835.

³⁴⁵ *Ibidem*., pàg. 393.

³⁴⁶ *Ibidem*., pàg. 352.

³⁴⁷ *Ibidem*., vol. I, pàg. 7.

³⁴⁸ *Ibidem*., vol. II, entre les pàgines 408 i 409.

està al sortidor del mateix jardí d'aquest.³⁴⁹ (fig. 6) No només elements artístics, sinó parts i detalls del *Llibre dels òbits dels religiosos caputxins de esta provincia de Catalunya*, per a justificar el seu ús i consulta, però també amb la finalitat d'il·lustrar-lo, ja sigui la portada del llibre, o l'encapçalament dels òbits del convent de Martorell i el nom d'aquest³⁵⁰, i també el de Vilanova i la Geltrú.³⁵¹

Fig. 6: Fotografies d'un quadre de la Verge del Desert, que forma part del retaule present a l'església del convent del Desert de Sarrià (esquerre) i del monument en honor a la Verge del Desert, present en els jardins del convent (dreta). (Font: BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, entre p. 192 i 193.)

Pel que fa a l'hora de fotografiar els convents i monestirs, cal reconèixer i esmentar la cordialitat, afany de coneixement i professionalitat de l'autor per a accedir als espais. En aquest cas, Barraquer envià per correu postal una carta demanant permís als comtes de Bell-lloc per a poder realitzar dibuixos i fotografiar els sepulcres i ossaris que tenen en el seu castell, a la Roca del Vallès, pertanyents a la seva família, i que anteriorment

³⁴⁹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. IV, llib. III, entre les pàgines 192-193.

³⁵⁰ *Ibidem.*, entre les pàgines 208 i 209.

³⁵¹ *Ibidem.*, entre les pàgines 224 i 225.

estaven al claustre del monestir de Sant Pau del Camp, espai del qual està escrivint la seva història. Entre d'altres, especifica que ell serà l'autor de tot el material gràfic que adjunti a la seva obra:

«Ilustre señor Conde de Belloch. Muy señor mío, y de mi mayor aprecio: en la obra de descripción de los monasterios antiguos, que publiqué no ha mucho, y a la que se refiere el adjunto prospecto, doy cuenta al tratar del claustro de S. Pablo, doy cuenta, digo, de los dos osarios o sarcófagos que tenía allí la noble familia de usted; pero no va el dibujo de ellos. Ahora estoy escribiendo una segunda obra sobre el mismo tema de los monasterios y conventos antiguos de Cataluña. Volveré a tratar de San Pablo, y pienso ilustrar el texto con el dibujo grabado, de todos los epitafios y escudos de armas de ellos que hay en las sepulturas medievales de los mismos cenobios. Desearía pues, que usted me permitiera sacar fotografías y calcos de los dos o tres osarios, que procedentes de dicho claustro de San Pablo, posee usted en su castillo de Belloch. Las fotografías las saco yo mismo, y por lo tanto con el debido respeto del original. Los calcos los saco con papel chupón mojado, también yo mismo, y con el propio cuidado. Si se digna usted a acceder a mi petición, sírvase dar orden al colono, o encargado, que usted tenga en el castillo, y yo iría allá antes de la próxima cuaresma, porque para nosotros la cuaresma es tiempo privilegiado en que se hace difícil dejar el coro. Adelanto a usted mil gracias, y poniéndome a las órdenes de usted... Cayetano Barraquer Prv. Barcelona (Gignás, 5-2). 1 de febrero de 1908.»³⁵²

Aquesta cita, d'un valor magnífic, detalla la metodologia de Barraquer a l'hora de visitar els espais, el material utilitzat per a extreure els calcs dels objectes, o les fotografies que vol realitzar, destacant els ossaris de la família Bell-lloc. Tota aquesta varietat d'elements gràfics que el canonge esmenta i afegeix, és una gran mostra que permet copsar la importància documental i les característiques de les dues obres:

«Y puesto que menté láminas, debo aquí advertir que lo crecido del número de clisés que poseo me impidió publicarlos todos en su lugar propio, que para su inmensa mayoría era la obra primera; y así me vi obligado, mal de mi grado, a partirlos en dos grupos, colocando uno en el libro de ayer, y otro en el de hoy. Forma el primer grupo las vistas generales de edificios o de sus principales piezas; y el segundo las de partes, detalles y objetos del culto.»³⁵³

Es pot comprovar com l'autor és conscient del gran volum d'imatges recopilades i aconseguides a causa del seu treball fotogràfic i com és necessari la seva classificació en dues obres, podent-les repartir segons la seva tipologia, com s'ha explicat en l'apartat referent al format dels dos treballs.³⁵⁴ És conscient de les limitacions que comporta

³⁵² TORRES MARTÍNEZ, José Manuel. *La retina del sabio. Microrrelatos y escritos sobre la fotografía, la realidad y el deseo*. <http://laretinadelsabio.blogspot.com.es/2010/02/los-barraquer-y-la-fotografia.html> [Data de consulta: 19/07/2017]. Cfr. VIGUÉ, Jordi. *El monestir romànic de Sant Pau del Camp*. Barcelona: Artestudi, 1974.

³⁵³ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 11.

³⁵⁴ *Supra.*, apartat 3.2

utilitzar la fotografia com a medi per a captar l'essència i impressió dels edificis que estudia. A causa de la seva problemàtica, Barraquer argumenta que

«donde no tuvo cabida la fotografía eché mano del dibujo, encargando su ejecución a los más acreditados artistas, tales como D. Jaime Pahissa, D. Juan Vehil, D. Paciano Ross, D. Francisco Brunet y Recasens y D. Alberto Pahissa.»³⁵⁵

En els capítols analitzats només s'ha trobat una obra pertanyent a un dels autors citats, una fotografia del convent caputxí de Blanes, feta per Francisco Brunet³⁵⁶, però sí dos aquarel·les pertanyents a Joaquín Mosteyrín, baró de Bell-viure, que il·lustren la portalada de l'església del convent de caputxins de Barcelona el 1835³⁵⁷ (fig. 7) i la part posterior de l'edifici amb les seves hortes i altres propietats³⁵⁸, permeten contextualitzar i plasmar la imatge d'aquest cenobi abans de la seva desamortització i posterior destrucció. Referent a les obres de Moysterín, Barraquer esmenta el següent en una nota a peu de pàgina, en el capítol destinat a l'estudi del convent carmelita descalç de Sant Josep, de Barcelona:

«Este pintor era D. Joaquín Mosteyrín, Barón de Bellviure, quien pintó muchas acuarelas de reducidísimo tamaño, bastante mal hechas. Este señor parece que, falto de recursos, buscaba la subsistencia por este medio. Poseen sendas colecciones de ellas D. Antonio Camps y Fabrés, nombrado poeta, D. Ramón Guitart, médico, y creo que el Museo provincial de antigüedades de Barcelona. Aquellos señores con bondad que mucho agradezco me prestaron sus colecciones para de ellas sacar reproducciones fotográficas.»³⁵⁹

³⁵⁵ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 7.

³⁵⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, entre pàg. 408 i 409.

³⁵⁷ *Ibidem.*, entre pàg. 350-351.

³⁵⁸ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, entre pàg. 340-341.

³⁵⁹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, pàg. 444. Cfr. ESPAÑOL, Francesca. «Formas artísticas y espiritualidad. El horizonte franciscano del círculo familiar de Jaime II y sus ecos funerarios.» *Poder, piedad y devoción. Castilla y su entorno (siglos XII-XV)*. Beceiro Pita, I. (dir.). Madrid: Sílex, 2014, 383-418, pàg. 394.

Fig. 7. Imatge d'una aquarel·la de Joaquín Mosteyrín. L'ús d'aquest suport gràfic permet conèixer l'estat de les cases de religiosos abans de la seva desaparició o posterior destrucció. (Font: BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, op. cit., vol. II, entre pàg. 350-351)

Per últim, destacar l'ús i presència de gravats, que permeten il·lustrar i aportar informació de les afectacions que patiren els cenobis a Catalunya³⁶⁰, com per exemple un gravat a l'aiguafort de la crema convent caputxí de Calella durant la Guerra del Francès³⁶¹, obra del gravador i pintor català Bonaventura Planella³⁶² i que porta per títol «*Horrorosa escena cerca en Calella en 1808*», del que Barraquer no cita l'autoria i del qual només n'utilitzà la imatge, eliminant-ne les descripcions textutals.³⁶³ Afegir dues imatges estampades, el retaule situat a l'atri del convent³⁶⁴ i el retaule de l'església del convent³⁶⁵, ambdues de Santa Madrona de Barcelona. En menor grau, destacar un

³⁶⁰ Referent als gravats, fent èmfasi a la Guerra del Francès, vegeu FONTBONA, Francesc. «Iconografia de la Guerra del Francès». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 51 (2010): 31-50.

³⁶¹ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, op. cit., vol. I, llib. I, pàg. 346.

³⁶² CORRALES BURJALÉS, Laura. «La iconografia de la Guerra del Francès». *La Guerra del Francès: 200 anys després*. Ramon Arnabat i Mata (coord.). Tarragona: Publicacions Universitat Rovira i Virgili, 2013, 103-144, pàg. 137-139. QUÍLEZ I CORELLA, Francesc M. «Bonaventura Planella i la pintura catalana del primer terç del segle XIX.» *Locus Amoenus*, 1 (1995): 193-207.

³⁶³ «*Escena horrorosa cerca Calella en 1808*». Biblioteca Digital Hispánica. (Biblioteca Nacional de España).

[http://bdh.bne.es/bnearch/biblioteca/HORROROSA%20ESCENA%20CERCA%20CALELLA%20EN%201808%20%20%20qls/Coromina%20Faralt,%20Jos%C3%A9%20\(1756%201834\)/qls/bdh0000032853;jsessionid=2E935713BE6AB83B0F2A67C07E855CA4](http://bdh.bne.es/bnearch/biblioteca/HORROROSA%20ESCENA%20CERCA%20CALELLA%20EN%201808%20%20%20qls/Coromina%20Faralt,%20Jos%C3%A9%20(1756%201834)/qls/bdh0000032853;jsessionid=2E935713BE6AB83B0F2A67C07E855CA4) [Data de consulta: 27/07/2017].

³⁶⁴ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Los Religiosos en Cataluña...*, vol. II, llib. III, pàg. 620.

³⁶⁵ *Ibidem.*, pàg. 623.

dibuix fet en tinta de les restes del convent caputxí de Sant Celoni el 1872, realitzat per un tal «*R.N Comas*».³⁶⁶

Per a concloure i finalitzar aquest subapartat, com el tractament de fonts i tipologies de documentació utilitzades, es pot afirmar de nou que Barraquer realitzà una densa i profunda recerca de fonts documentals de caràcter gràfic per a poder il·lustrar l'estat anterior i posterior a la desamortització dels convents i monestirs caputxins, com remarcar l'ús de la imatge com a document històric.³⁶⁷ Especificar l'ús que en féu de la fotografia com a mitjà per a capturar tots els espais que visità i objectes que veié, mostra de la gran difusió que tingué aquest format en el món editorial, i una prova de l'extensió social del seu ús entre el clergat erudit.³⁶⁸ Per últim, demostrar el seu domini de les tècniques fotogràfiques existents, permetent conèixer de nou la metodologia emprada per a recopilar tota la informació possible i existent sobre els seus objectes d'estudi.

³⁶⁶ BARRAQUER Y ROVIRALTA, Cayetano. *Las Casas de religiosos...*, *op. cit.*, vol. II, entre les pàg. 394-395.

³⁶⁷ BURKE, Peter. *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*. Barcelona: Crítica, 2001, pàg. 11-24, 178-181 i 199-201.

³⁶⁸ LÓPEZ MONDEJAR, Públio. *Historia de la fotografía en España: fotografía y sociedad desde sus orígenes hasta el siglo XXI*. Barcelona: Lunweg, 2005; *Las fuentes de la memoria: fotografía y sociedad en la España del siglo XIX*. Barcelona: Lunweg, 1989. SOLÀ PARERA, Àngels. «Fotografia i societat a Barcelona (1839-1888)». *Quaderns del Museu Frederic Marès*, 8 (2003): 109-148.

4. Conclusions

Al llarg d'aquest exercici s'ha intentat dur a terme un estudi historiogràfic per a poder disseccionar i conèixer, amb profunditat i des d'una perspectiva científica, les obres del canonge Barraquer i Roviralta. Els resultats de les dissertacions han estat plasmats i reflectits al llarg de totes aquestes pàgines, però a continuació es reflectiran les conclusions extretes al llarg de la realització d'aquest treball.

Exposar i afirmar la gran rellevància de la figura de Gaietà Barraquer i Roviralta. Fou una persona amb un gran coneixement cultivat al llarg de la seva carrera com a historiador i eclesiàstic, que li permeté envoltar-se de personalitats destacades de l'Església catalana del s. XIX i XX, guanyant-se el respecte de molts i el rebuig d'altres, a causa del seu temperament i/o ideologia conservadora. Aquest fet no l'impedí obtenir càrrecs de rellevant importància en institucions de caràcter local, estatal, patrimonial o eclesiàstic, a causa del seu comportament possibilista i d'acceptació de les polítiques del règim liberal, malgrat el seu antiliberalisme ideològic.

El coneixement d'alguns aspectes de la seva vida han permès indagar i connectar amb els objectius de les seves obres. Primerament, una voluntat purament personal, a causa de la necessitat inmanent de voler explicar uns fets ocorreguts durant la primera meitat del s. XIX. Barraquer nasqué pocs anys després de la crema de convents i monestirs de 1835, essent uns esdeveniments recents i dels quals en visqué les conseqüències; la desaparició de molts convents i monestirs, i sobretot, dels religiosos que hi habitaven. La bibliografia existent no explica la veritat dels fets, sinó que, segons ell, parteix de mentides per a afavorir els interessos dels liberals. Vol escriure una història certera, sense manipulacions, que narri amb franquesa i partint de documentació diversa, com es veieren afectades les cases de religiosos durant la primera meitat del s. XIX.

Amb voluntat de fer justícia, es disposa a narrar la veritat, és a dir, la paraula de Déu. Aquesta és una de les característiques particulars de les obres del canonge Barraquer i és la presència del seu pensament i ideologia en el corpus de l'obra. Un subjectivisme imperant malgrat ésser premissa de l'autor esdevenir objectiu i escoltar les diverses versions dels fets. Guiat sempre per la Gràcia Divina i la fe de Déu, qualsevol document o font d'informació que no encaixi en els seus esquemes, o no afavoreixi als clesiàstics, esdevé fruit de la política liberal o maçònica. Aquest maniqueisme és una mostra directa i precisa del pensament i de l'ideologia de l'autor, que s'ha anat mostrant i argumentant

al llarg del treball, enmarcant-lo en els paràmetres del pensament reaccionari conservador espanyol, esdevenint un gran exemple d'aquesta doctrina política.

Elements com el maniqueisme, anteriorment esmenat, l'assimilació del liberalisme amb les lògies maçòniques com una de les causes de la destrucció del patrimoni religiós; la Il·lustració, moviment que provocà l'expansió de noves formes de govern i d'entendre la religió, com el jansenisme, entre d'altres, va fer que esclatés la Revolució Francesa. I que tots els mals que desencadenà comportaren l'entrada a Espanya de les tropes napoleòniques, portadores d'aquestes idees blasfemes, i que propiciaren l'aparició d'una ideologia que defensés la societat espanyola, l'Altar i el Tron, com a únic vehicle per a salvar els valors tradicionals establerts.

Es pot afirmar que el pensament i la ideologia de l'autor, dels quals sempre en fa palès, influeixen els objectius i, sobretot, finalitat i característiques dels seus treballs. Degut a la gran quantitat d'informació a tractar i a la magnitud del tema, es veu forçat a partir el seu treball en dues obres, fet que demostra el coneixement i les aptituds de l'autor a l'hora de treballar sobre un tema de grans dimensions, malgrat la seva perspectiva esbiaixada de la història. El format de les obres i les seves característiques s'ha pogut estudiar gràcies a un anàlisi d'aquestes, partint de la seva morfologia, es similituds que comparteixen o les deferències, la temàtica i la forma en què reflecteix els continguts, etc.

A partir d'aquest s'ha pogut comprovar la coincidència del format de l'obra amb les directrius pròpies del mètode social Le Play. Aquest fou usat com a instrument i pauta de treball per a repartir els continguts, construint així les seves obres. L'esquema utilitzat parteix de la monografia com a eina d'estudi per a cada cenobi, establint uns paràmetres per a poder-lo analitzar i, consegüentment, construir una «monografia de monografies» de totes les cases de religiosos. Però s'ha de reconèixer el desconeixement envers els motius d'ús d'aquest mètode, com tampoc es sap qui el va influir o li va recomanar. Barraquer no en fa referències directes ni l'explicita, però el format de les seves obres en són una mostra del mètode social Le Play, com l'ús exhaustiu de dues tècniques pròpies d'aquest per a treballar i construir les seves obres, com són l'entrevista i l'observació directa.

D'altra banda, es pot concloure que són moltes les evidències metodològiques que ofereixen les obres de Barraquer referents al positivisme metòdic. Es proposa com a

principal objectiu la «recerca de la veritat dels fets», basant-se en criteris científicistes, i eludint especulacions o arguments de caràcter abstracte o basats en raonaments no empírics. Aquesta metodologia positivista influeix plenament en el tractament de la informació i en la tipologia de fonts documentals que utilitza. Destaca l'ús minuciós, fruit d'una gran tasca de recerca de fonts arxivístiques, bibliogràfiques, periodístiques i d'imatges de tot tipus, ja siguin plànols, fotografies, gravats, entre d'altres. Però aquestes evidències són una mostra de l'estret lligam entre l'historiador i la font documental, acte que representa el paradigma clàssic positivista de l'investigador, en bona part esclau de la documentació.

Una altra mostra de la influència del positivisme metòdic és la manca de corroboració o refutació de la informació aconseguida. Barraquer directament plasma els continguts que ha aconseguit a l'hora de consultar les fonts documentals, sense justificar-la. És un altre testimoni de la ingenuïtat de l'historiador a l'hora d'actuar i tractar les dades; és una creença cega davant la veracitat, o no, dels continguts. Aquests esdevenen de gran rellevància a causa de la seva importància documental. Per un costat, l'utilització de testimonis orals com a font de coneixement esdevé una innovació a nivell metodològic, com va demostrar fa anys Ramon Grau i Marina López, demostrant sobresortir de l'hegemonia del manuscrit. La equiparació d'una font oral com a element de coneixement dels fets dóna entitat documental al subjecte, essent una nova via de coneixement i de descripció dels fets, però que esdevé manca de credibilitat a menys que sigui comparada amb altres fonts.

Per l'altre costat, l'ús de material pictòric i gràfic dota aquestes obres d'una gran riquesa a nivell artístic, permetent conèixer des d'altres vies, l'estat o la morfologia original de molts edificis religiosos descrits. A més, comentar la presència rellevant de fotografies de múltiples cenobis catalans, la majoria d'elles realitzades pel mateix Gaietà Barraquer i Roviralta, reafirmant la pràctica cada vegada més comuna i estesa entre els lectors benestants, però també entre el clergat, de capturar la realitat i el patrimoni artístic a través de mitjans fotogràfics.

Malgrat que la voluntat de Barraquer és explicar la veritat dels fets, i aquest recaigui en mostrar, sovint, el seu pensament o ideologia, de la mateixa manera cal remarcar que és víctima dels seus propis errors. Per exemple, critica la fixació que tenen els romàntics i els excursionistes en la veneració de les restes d'edificis antics, essent a vegades una

ofensa per al passat d'aquests, però al llarg de les seves dues obres hi ha present una reminiscència romàntica bastant tardana de lloança de les restes de les cases de religiosos, venerant-les com l'única presència restant durant el pas del temps i de la història. Tanmateix, les crítiques envers al liberalisme i al govern liberal també passen factura, veient-se influenciat pel sistema de repartició provincial per a estructurar els articles a cada capítol.

Per acabar aquesta dissertació, i com a corol·lari a aquest apartat, reafirmar la magnitud, riquesa i importància de les obres del canonge Gaietà Barraquer i Roviralta a nivell documental, metodològic i polític per a investigar sobre les cases de religiosos durant la primera meitat del s. XIX. La plasmació dels fets a través dels seus ulls, permet reflectir i comprendre el seu pensament i ideologia, oferint una visió dels esdeveniments de caràcter tradicionalista. Es tracta, malgrat les incidències subjectives de l'autor, de dues de les obres referents de la historiografia eclesiàstica més notables per a conèixer el patrimoni conventual i monàstic del s. XIX de Catalunya i d'Espanya.

S'és plenament conscient de les limitacions d'aquest treball. S'ha optat a realitzar una anàlisi dels capítols dedicats als 25 convents caputxins, pròlegs i introduccions de les dues obres, prioritzant –i experimentant– un mètode de buidatge per aplicar, més endavant, al conjunt de l'obra del canonge Barraquer. Aquesta opció ha impedit aprofundir, entre d'altres, en els diversos aspectes com ara la influència del romanticisme en la seva obra, i comprovar la presència de les idees estètiques de bellesa i sublim. Aquesta, però, és molt més evident en les descripcions que fa dels grans monestirs i convents medievals.

També manca una anàlisi profunda dels aspectes propis del context historiogràfic de l'autor i de l'obra, com en l'àmbit patrimonial, havent-hi una clara descompensació dels elements tractats. S'han realitzat lectures molt ràpides i apressades sobre un tema molt ampli de gran magnitud i rellevància, amb la finalitat de poder dur a terme una anàlisi completa de l'obra. Malauradament, s'ha alentit la lectura de títols i referències de nivell teòric referents a la visió del patrimoni per part de l'autor i la destrucció d'aquest, o a qüestions tècniques de caràcter historiogràfic, prioritzant l'anàlisi de l'obra des d'una visió, política, cultural, ideològica i sobretot metodològica.

Anàlogament s'ha de tenir present la limitació que ha aportat l'elecció dels caputxins per a investigar l'obra del canonge Barraquer, fet que no ha permès percebre la totalitat

de les característiques d'aquesta a través de la seva anàlisi. Malgrat tot, s'ha pogut destacar i parlar sobre la importància d'aquest orde conventual en les ciutats, ressaltant la seva gran tasca assistencial, el paper dels convents com a espai de formació, i sobretot l'èmfasi i proliferació de pràctiques i creences religioses de caràcter popular, o la gran presència que tingueren en les missions presents en tots els indrets del món.

Un apartat que no ha estat possible de tractar per qüestions de temps i de volum, és l'ús i l'impacte de les obres de Barraquer en la historiografia, per a veure i conèixer el seu servei i utilització en disciplines pertanyents a les ciències humanes i socials, com la història de l'art, la història econòmica, la sociologia, arqueologia, etc. Afegir que resta present encetar la recerca de l'arxiu personal del canonge Barraquer i Roviralta. És una font indispensable i de gran valor documental per a aprofundir en el procés d'elaboració de la seva recerca i d'estudi de la seva figura, amb elements investigar com el seu arxiu personal, correspondència, tant d'ofici com íntima; els quaderns de treball amb les notes d'informants orals que entrevistà, els negatius de les fotografies que realitzà, factures de les despeses que tingué, o els expedients acadèmics quan era estudiant.

En definitiva és un treball que obre la porta a una línia de recerca prometedora, de gran rellevància en el camp de la historiografia. Essent conscient de les limitacions presents i la manca de tractament d'alguns dels aspectes rellevants d'aquesta obra, la continuació com a futura tesi doctoral permetrà ampliar, assolir i consolidar l'estudi i anàlisi de les obres de Gaietà Barraquer i Roviralta de forma completa i des d'una perspectiva científica.

5. Documentació i bibliografia

Fonts impreses

ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon. «El Canonge Barraquer». *Anuari MCMXXI-XXVI*. Institut d'Estudis Catalans, 1931, pàg. 306.

ALVARADO, Francisco. *Cartas críticas que escribió el Rmo. padre maestro Fr. Francisco Alvarado, del orden de Predicadores, ó sea el Filósofo rancio, en las que se impugnan las doctrinas y máximas perniciosas de los nuevos reformadores*. Madrid: Impr. de E. Aguado, 1824-1825, 5 vols.

ANTEQUERA, José María. *La Desamortización eclesiástica considerada en sus diferentes aspectos y relaciones*. Madrid: Imprenta de A. Pérez Dubrull, 1885.

BALMES, Jaume. *Observaciones sociales, políticas y económicas sobre los bienes del clero*. Vich: Imprenta de I. Valls, 1840.

– *La Sociedad. Revista religiosa, filosófica, política y literaria*. Barcelona: Imprenta de A. Brusi, 1843, Tomo I.

BARRAQUER ROVIRALTA, Gaietà. *Las Casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Barcelona: Impr. de F.J. Altés y Alabart, 1906. 2 vols.

– *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Barcelona: Impr. de F.J. Altés y Alabart, 1915-1917. 4 vols.

BARRUEL, Abbé. *Memorias para servir a la historia del jacobinismo*. Palma: imprenta de Felipe Guasp, 1813.

– *Compendio de las memorias, para servir á la historia del Jacobinismo*. Villafranca del Bierzo: imprenta de Pablo Miñón, 1812.

BERNABEU, Antonio. *Juicio histórico-canónico-político de la autoridad de las naciones en los Bienes Eclesiásticos: ó disertacion sobre la pertenencia de su dominio segun el espíritu invariable de la Iglesia y los principios inconcusos del derecho Público*. Alicante: Imprenta de Manuel Muñoz, 1813.

CABEZA, Bernabé José. *Memoria interesante para la historia de las persecuciones de la Iglesia católica y sus ministros en España en los ultimos tiempos de cautividad del señor don Fernando VII...* Madrid: Imprenta de la Compañía por su regente J.J. Siguenza y Vera, 1814.

DONOSO CORTÉS, Juan. *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo: considerado en sus principios fundamentales*. Libreria catolica internacional, 1880.

DE VÉLEZ, Rafael. *Apologia del altar y del trono: ó Historia de las reformas hechas en España en tiempo de las llamadas cortes; é impugnacion de algunas doctrinas publicadas en la constitucion, diarios y otros escritos contra la religion y el estado...* Madrid: Imprenta de Cano, 1818.

DE LA FUENTE, Vicente. *Historia de las sociedades secretas antiguas y modernas en España: y especialmente de la francmasonería*. Lugo: Imprenta de Soto Freire, 1870.

DU HAMEL, Víctor. *Historia constitucional de la monarquía española desde la invasión de los bárbaros hasta la muerte de Fernando VII: 411-1833*. Madrid: Mellado Ed., 1848, 2 vols.

GATELL, José Ildfonso. *Historia de la revolución de setiembre: sus causas, sus personajes, sus doctrinas, sus episodios y sus resultados*. Barcelona: Impr. y Librería Religiosa y Científica, 1875. 2 vols.

– *Historia de las instituciones monásticas: desde los primeros monges hasta la extincion de los conventos en España*. 2 volums. Madrid: Imprenta de la Calle Angosta de San Bernardo, 1842.

INGUANZO Y RIVERO, Pedro de. *El dominio sagrado de la Iglesia en sus bienes temporales: 1813–1814*. Salamanca: Imp. de D. Vicente Blanco, 1820. 2 vols

LÓPEZ, Simón. *Despertador cristiano-político*. València: Imprenta de Salvador Faulí, 1809.

MELGUIZO, Atilano. *Honra y gloria del clero español: en esta obrita se impugna cuanto los filósofos impíos, los falsos políticos, y los hipócritas jansenistas han dicho, hecho y escrito contra la continencia clerical, los votos monásticos y sus profesores, se define la sagrada teología, y se manifiestan los medios seguros para vencer a los enemigos de la Iglesia católica apostólica romana*. Madrid: Imp. de Frossart y Compañía, 1843.

MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino. *Historia de los heterodoxos españoles*. Madrid: Librería Católica de San José, 1880-1882, 3 vols. (Edició consultada: Madrid: CSIC, 1992.)

PARCERISA, Francisco Javier. *Recuerdos y Bellezas de España. Obra destinada para dar a conocer sus monumentos, antigüedades, paisajes, etc., con láminas dibujadas del natural y litografiadas por F. J. Parcerisa y acompañadas con texto de P. Piferrer. Principado de Cataluña. Comprende las provincias de Barcelona, Gerona, Tarragona y Lérida*. Barcelona: Imprenta de Joaquín Verdaguer, 1839. Tomo I i II.

PATXOT, Fernando. *Las ruinas de mi convento*. Barcelona: Tipolitografía de Luís Tasso, 1899.

PIJOAN, Josep. «De com la taula del mestre Alfonso, de Sant Cugat, va venir al Museu de Barcelona». *Gaseta de les Arts*, segona època, año II, nº 3, 1 de noviembre de 1929, págs. 3-4

PIRALA, Antonio. *Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista..* Madrid: Turner, 1984. 6 vols.

ROMO, Judas José. *Independencia constante de la Iglesia Hispana y necesidad de un nuevo concordato*. Madrid: Imprenta y fundición de D. E. Aguado, 1843.

SARDÀ I SALVANY, Fèlix. *El Liberalismo es pecado: cuestiones candentes*. Barcelona: Librería y Tipografía Católica, 1907.

TIMORA, Anastasio. *La mancha del siglo o las víctimas religiosas*. Gràcia (Barcelona): Imp. de Roberto Torres, 1850.

TORRUBIA, Fray Joseph. *Centinela contra Francs-Masones*. Madrid: Agustín Gordejuela y Sierra, 1752.

VILARRASA, Eduard Maria; ILDEFONS GATELL, Josep. *Historia de las persecuciones sufridas por la Iglesia Católica desde su fundacion hasta la época actual*. Barcelona: Imprenta y Librería Religiosa y Científica del Heredero de Pablo Riera, 1876. 2 vols.

Prensa

La Vanguardia

17/II/1891; 01/X/1893; 11/XI/1899; 06/IX/1900; 04/IV/1902; 11/XII/1902; 15/II/1903; 01/V/1907; 07/V/1907; 21/VIII/1908; 16/IX/1908; 15/I/1910; 08/VII/1914; 06/VIII/1914; 10/I/1919; 24/I/1919; 31/I/1919; 07/I/1921; 08/I/1922; 04/I/1923; 01/I/1929; 16/III/1930; 03/IX/1930; 10/V/1958.

Bibliografía

ADÁNEZ, Noelia. «La formación de la cultura política liberal en España». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 299-317.

ALMENAR PALAU, Salvador. «Propiedad, igualdad y prosperidad. Flórez Estrada y la desamortización». *Historia de la propiedad: la expropiación. VII encuentro interdisciplinar, Salamanca, 15-17 de septiembre de 2010*. Salustiano de Dios, Javier Infante, Ricardo Robledo, Eugenia Torijano (coords.). Madrid: Servicio de Estudios del Colegio Nacional de Registradores, 2012, 241-316.

AMBRÓS I MONSONIS, Jordi. *El monestir de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona: Oikos-Tau, 1981.

ANDRÉS-GALLEGO, José; PAZOS, Antón M. *La Iglesia en la España Contemporánea*. Vol. 1. Madrid: Ediciones Encuentro, 1999.

ANGUERA, Pere. *Menjacapellans, conservadors i revolucionaris*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1991.

ARNABAT I MATA, Ramon. «Visca el rei i la religió! El reialisme durant el Trienni Liberal (1820-1823)». *El Carlisme Ahir i Avui: I Simposi d'Història Del Carlisme, Avià-Berga, 11 de Maig de 2013*. Daniel Montañà i Buchaca, Josep Rafart i Canals (coord.). Avià: Centre d'Estudis d'Avià, 2013, 17-32.

– «Contrarrevolució y antirrevolució durante el Trienio Liberal, una perspectiva comparada». *Movimientos sociales en la España contemporánea*. José María Ortiz de Orruño Legarda, Javier Ugarte Tellería, Antonio Rivera Blanco (coord.). Espanya: Abada, 2008, 300-301.

– *Visca el rei i la religió!: la primera guerra civil de la Catalunya contemporània (1820-1823)*. Lleida: Pagès, 2006.

– «La desamortizació eclesiàstica a Catalunya durant el Trienni Liberal, 1820-1823». *Estudis d'història agrària*, 17 (2004): 91-114.

– «“Visca La Pepa!”: les reformes econòmiques del Trienni Liberal (1820-1823)». Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Històrics, Institut d'Estudis Catalans, 2002.

– «La Revolució de 1820 i el Trienni Liberal a Catalunya». Vic: Universitat de Vic, 2001.

– «Propaganda antiliberal i lluita ideològica durant el Trienni Liberal a Catalunya (1820-1823)». *Recerques: Història, economia i cultura*, 34 (1996): 7-28.

ARTOLA, Miguel. *Antiguo Régimen y revolución liberal*. Barcelona: Ariel, 1978.

BADA, Joan. *Història del cristianisme a Catalunya*. Vic: Eumo, 2005.

– «L'anticlericalisme: antic o modern?». *Església, societat i poder a les terres de parla catalana: actes del IV Congrés de la CCEPC (Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana): Vic, 20 i 21 de febrer de 2004*. Directora de l'edició: Lourdes Plans i Campderrós. Valls: Cossetània, 2005, 369-394.

– *L'Església de Barcelona en la crisi de l'Antic Règim, 1808-1833*. Barcelona: Publicacions de la Facultat de Teologia de Barcelona. Edicions Herder, 1986.

– *El seminari conciliar de Barcelona (1868-1982)*. Barcelona: Seminari Conciliar de Barcelona, 1983.

BALMES, Jaume. *Escrips sobre Catalunya*. Vic: Eumo Editorial. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 1998.

BARBASTRO GIL, Luis. *Revolución liberal y reacción (1808-1833). Protagonismo ideológico del clero en la sociedad valenciana*. Alicante: Publicaciones de la Caja de Ahorros Provincial, 1987.

BELLO, Josefina. «Conflictos, litigios y pleitos en el proceso de la desamortización». *Los grandes procesos de la historia de España*, Santiago Muñoz Machado (ed.). Barcelona: Crítica, 2002, 345-358.

– *Frailes, intendentes y políticos. Los bienes nacionales, 1835-1850*. Madrid: Taurus, 1997.

– «La ocupación de los bienes de los Regulares (1835-1836)». *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 185.1 (1988): 55-82.

BERG, Magnus. «L'entrevista com a mètode de producció de coneixements». *El repte de les fonts orals*. Mercedes Vilanova, Lluís Úbeda (ed.). Barcelona: Memorial Democràtic, 2006, 81-87.

BERNECKER, Walther L. *España entre tradición y modernidad. Política, economía, sociedad (siglos XIX y XX)*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1999.

BONET I BALTÀ, Joan. *L'Església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

BONET I BALTÀ, Joan; MARTÍ I MARTÍ, Casimir. *L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques: 1881-1888*. Barcelona: Editorial Vicens Vives, 1990.

BORONAT TRILL, Maria Josep. *La Política d'adquisicions de la Junta de Museus: 1890-1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

BORRÀS I FELIU, Antoni. «La “Libreria Religiosa” de Barcelona y la renovación de la piedad en España a mediados del siglo XIX (1848-1868)». *Traditio-Krisis-Renovatio aus teologischer Sicht*. Elwert Verlag (ed.). Marburg, 1976, 370-383.

BURKE, Peter. *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*. Barcelona: Crítica, 2001.

BUTRÓN PRIDA, Gonzalo. «Ciudadanos católicos. Mitos e imágenes de la propaganda antiliberal en el Cádiz sitiado». *La Guerra de Napoleón en España: reacciones, imágenes, consecuencias*. Emilio La Parra López (ed.). San Vicente del Raspeig: Universidad de Alicante, 2010, 227-248.

CALLAHAN, William J. *Iglesia, poder y sociedad en España, 1750-1874*. Madrid: Nerea, 1989.

CALVO MATURANA, Antonio. «“Como si no hubiesen pasado jamás tales actos”: la gestión fernandina de la memoria histórica durante el sexenio absolutista (1814-1820)». *Culturas políticas monárquicas en la España liberal. Discursos, representaciones y prácticas (1808-1902)*. Encarna García Moneris, Mónica Moreno Seco, Juan I. Marcuello Benedicto (eds.). València: Publicacions de la Universitat de València, 2013, 31-57.

CAMPILLO I QUINTANA, Jordi; ROMERO, Susanna. *Espoli: del museu al jutgat. Les infraccions penals contra el patrimoni historicoartístic a Catalunya (1893-2015)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2016.

CAMPILLO I QUINTANA, Jordi. *On és la calaixera?: l'espoli del patrimoni historicoartístic alpirinenc al segle XX*. Tremp: Garsineu, 2007.

CAO COSTOYA, David. *Societat i sociabilitat. El Cercle Literari i els inicis de l'associacionisme recreatiu, cultural i polític a Vic (1848-1902)*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2015.

CARCEL ORTÍ, Vicente. «El liberalismo en el poder (1833-1868)». *Historia de la Iglesia en España. V. La Iglesia en la España contemporánea (1808-1975)*. Ricardo García Villoslada (dir.). Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1979, 115-225.

CARDONA, Pere. «El convent de caputxins de Tarragona durant el Trienni Liberal». *I Congrés d'Història de l'Església Catalana des dels orígens fins ara. Solsona 1993. Volum 1*. Barcelona: s.n., 1993, 527-538.

CARO BAROJA, Julio. *Introducción a una historia contemporánea del anticlericalismo español*. Madrid: Ediciones Istmo, 1980.

CASALS, Quintí. «El fenomen de l'exclaustració i el nou destí dels convents confiscats». *Arrels cristianes: presència i significació del cristianisme en la història i la societat de Lleida. Volum IV: Temps de llums i ombres. Temps d'esperança. L'època contemporània (del segle XIX fins als nostres dies)*. Manuel Lladonosa (coord.). Lleida: Pagès editors, 2009, 81-92.

CASTELLS, Irene; MOLINER, Antoni. *Crisis del Antiguo Régimen y Revolución Liberal en España: 1789-1845*. Barcelona: Ariel, 2000.

CASTRO ALFÍN, Demetrio. «Cultura, política y cultura política en la violencia anticlerical». *Cultura y movilización en la España contemporánea*. Rafael Cruz y Manuel Pérez Ledesma (ed.). Madrid: Alianza Editorial, 1999, 69-97.

CIRUJANO MARÍN, Paloma; ELORRIAGA PLANES, Teresa; PÉREZ GARZÓN, Juan-Sisinio. *Historiografía y nacionalismo español (1834-1868)*. Madrid: CSIC. Centro de Estudios Historicos, 1985.

COLOM, Francisco. «El hispanismo reaccionario. Catolicismo y nacionalismo en la tradición antiliberal espanyola». *El altar y trono. Ensayos sobre el catolicismo político iberoamericano*. Francisco Colom, Ángel Rivero (eds.). Barcelona: Anthropos, 2006, 43-82.

COLLELL, Jaume. *Escrits polítics*. Vic: Eumo Editorial. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 1997.

COMAS, Ramon. *Vidal i Barraquer: síntesi biogràfica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977.

– *Gomà-Vidal i Barraquer: dues visions antagòniques de l'Església del 1939*. Barcelona: Laia, 1975.

CONDE Y DELGADO DE MOLINA, Rafael. «Fondos monásticos dispersos del Archivo de la Corona de Aragón». *Memoria ecclesiae*, 6 (1995):147-156.

CORRALES BURJALÉS, Laura. «La iconografía de la Guerra del Francès». *La Guerra del Francès: 200 anys després*. Ramon Arnabat i Mata (coord.). Tarragona: Publicacions Universitat Rovira i Virgili, 2013, 103-144.

CUENCA, José Manuel. *La Iglesia española ante la revolución liberal*. Madrid: Rialp, 1971.

CUENCA TORIBIO, José Manuel. «Un posible punto de partida para el análisis de una cuestión clave de la historia española contemporánea: el anticlericalismo». *Masonería, política y sociedad, vol 2*. José Antonio Ferrer Benimeli (coord.). España: Centro de Estudios Históricos de la Masonería Española, 1989, 709-730.

– «El catolicismo español en la Restauración (1875-1931)». *Historia de la Iglesia en España. V. La Iglesia en la España contemporánea (1808-1975)*. Ricardo García Villoslada (dir.). Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1979, 277-329.

DELGADO, Manuel. *Luces iconoclastas. Anticlericalismo, blasfemia y martirio de imágenes*. Barcelona: Ariel, 2002.

– *La ira sagrada. Anticlericalismo, iconoclastia y antiritualismo en la España contemporánea*. Barcelona: Editorial Humanidades, 1992.

DE LA CUEVA MERINO, Julio. *Clericales y anticlericales. El conflicto entre confesionalidad y secularización en Cantabria (1875-1923)*. Cantabria: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cantabria. Asamblea Regional de Cantabria, 1991.

DE MORA QUIRÓS, Enrique V. »La revolución hispánica como peligro: el juicio de Jaime Balmes (1810-1848)«. *Liberty, liberté, libertad: el mundo hispánico en la era de las revoluciones*. Cádiz: Universidad de Cádiz. Servicio de Publicaciones. Ayuntamiento de Cádiz, 2010, 133-148.

DE SAGARRA, Josep Maria. *Memòries*. Barcelona: Edicions 62, 1999.

Diccionari d'història de Catalunya. Barcelona: Edicions 62, 1999.

Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya. Barcelona: Editorial Claret, 1998.

Diccionari d'historiografia catalana. Antoni Simon i Tarrés (dir.). Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003.

Diccionario Akal de historiadores españoles contemporáneos (1840-1980). Madrid: Akal, 2002.

Diccionario de historia eclesiástica de España. Madrid: Consejo Superior Investigaciones Científicas. Instituto Enrique López, 1972.

ESDAILE, Charles J. *La quiebra del liberalismo, 1808-1939*. Barcelona: Crítica, 2001.

ESPAÑOL, Francesca. «Formas artísticas y espiritualidad. El horizonte franciscano del círculo familiar de Jaime II y sus ecos funerarios.» *Poder, piedad y devoción. Castilla y su entorno (siglos XII-XV)*. Beceiro Pita, I. (dir.). Madrid: Sílex, 2014, 383-418.

ÉTIENVRE, Françoise. «Propaganda antinapoleónica: el arma de la poesía». *La Guerra de Napoleón en España: reacciones, imágenes, consecuencias*. Emilio La Parra López (ed.). San Vicente del Raspeig: Universidad de Alicante, 2010, 249-266.

FELIU I MONTFORT, Gaspar. *La Clerecia catalana durant el Trienni Liberal*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1972.

- FERRER BENIMELI, José A. «El masón, hombre de la Ilustración». *Masonería e Ilustración. Del siglo de las luces a la actualidad*. José Ignacio Cruz (ed.) Valencia: Publicacions de la Universitat de València, 2011, 39-62.
- FOLGUERA, Pilar. *Cómo se hace historia oral*. Madrid: Eudema, 1994.
- FONTANA, Josep. *Historia de España. La época del liberalismo*. Josep Fontana y Ramon Villares (dir.) Barcelona: Crítica, 2015
- *La formació d'una identitat: una història de Catalunya*. Vic: Eumo, 2014.
 - *En el medio del tiempo. La segunda restauración española, 1823-1834*. Barcelona: Crítica, 2006.
 - *La quiebra de la monarquía absoluta 1814-1820*. Barcelona: Ariel, 1978.
- FONTBONA, Francesc. «Iconografía de la Guerra del Francès». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 51 (2010): 31-50.
- FORNI, Floreal; FREYTES, Ada; QUARANTA, Germán. «Frédéric Le Play: un precursor de las Metodologías Cualitativas en Ciencias Sociales». *Miríada: Investigación en Ciencias Sociales*, 1.1 (2012): 59-103.
- «Frédéric Le Play: un precursor de la Economía Social». Documento de Trabajo nº1, abril 2003. *Série Documentos de Trabajo IDICSO*.
- FRADERA, Josep. M. *Jaume Balmes. Els fonaments racionals d'una política catòlica*. Vic: Eumo, 1996.
- FRAGA IRIBARNE, Manuel. «La influencia de Le Play en la Sociología Española del Siglo XIX». *Revista Mexicana de Sociología*, XVIII, 3 (1956): 477-484.
- FUSI AIZPÚRUA, Juan Pablo; GÓMEZ-FERRER, Guadalupe; JOVER ZAMORA, José María. *España: sociedad, política y civilización (siglos XIX-XX)*. Madrid: Debate, 2001.
- FUSI, Juan Pablo; PALAFOX, Jordi. *España: 1808-1996. El desafío de la modernidad*. Madrid: Espasa, 1998.
- GABERNET, Joan. *Josep Torras i Bages, bisbe de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.
- GARAYO URUELA, Jesús M^a. «La recuperación de Frédéric Le Play». *REIS (Revista Española de Investigaciones Sociológicas)*, 93 (2001): 27-59.
- GARCÍA PÉREZ, Juan. «Revolución liberal y propiedad de la tierra: una aproximación al impacto de las desamortizaciones en la España del siglo XIX (1836-1900)». *Antiguo Régimen y liberalismo: homenaje a Miguel Artola 2. Economía y sociedad*. Javier M. Donezar y Manuel Pérez Ledesma (eds.). Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 1994, 151-168.
- GARCIA ROVIRA, Anna M^a. *La revolució liberal a Espanya i les classes populars (1832-1835)*. Vic: Eumo Editorial, 1989.

– «Liberalisme “no respectable” i poble menut urbà: bullangues i revolució (1832-1835)». *Recerques: Història, economia i cultura*, 22 (1989): 45-62.

GARCÍA VILLADA, Zacarías. *Metodología y crítica histórica*. Barcelona: Ediciones El Albir, 1977.

GARRIGÓS MONERRIS, José Ignacio. «Frédéric Le Play en el origen de la preocupación por la cuestión social». *REIS (Revista Española de Investigaciones Sociológicas)*, 115 (2006): 321-333.

– «Frédéric Le Play y su círculo de reforma social». *Papers: revista de sociologia*, 69 (2003): 133-146.

GHANIME I RODRÍGUEZ, Albert. «Historiografía romàntica». *Tendències de la historiografia catalana*. Antoni Simon (dir.). València: Publicacions de la Universitat de València, 2009, 345-350.

GIL NOVALES, Alberto. *Las Sociedades patrióticas (1820-1823). Las libertades de expresión y de reunión en el origen de los partidos políticos*. Madrid: Tecnos, 1975.

GUBER, Rosana. *La etnografía. Método, campo y reflexividad*. Madrid: Siglo XXI Editores, 2011.

HAMMER, Dean; WILDAUSKY, Aaron. «L'entrevista semiestructurada de final obert. Aproximació a una guia operativa». *El repte de les fonts orals*. Mercedes Vilanova, Lluís Úbeda (ed.). Barcelona: Memorial Democràtic, 2006, 89-138.

HERRERO, Javier. *Los orígenes del pensamiento reaccionario español*. Madrid: Alianza, 1988.

HIBBS-LISSORGUES, Solange. *Iglesia, prensa y Sociedad en España (1868-1904)*. Alicante: Instituto de Cultura «Juan Gil-Albert». Diputación de Alicante, 1995.

– «La prensa católica catalana de 1868 a 1900 (III)». *Anales de Literatura Española*, 10 (1994): 147-172.

– «La prensa católica catalana de 1868 a 1900 (II)». *Anales de Literatura Española*, 9 (1993): 85-102.

– «La prensa católica catalana de 1868 a 1900 (I)». *Anales de Literatura Española*, 7 (1991): 99-119.

Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans: segles XVIII-XX. Barcelona: Edicions 62, 1979.

IZQUIERDO, Jesús. «La política como controversia: crisis constitucional y respuesta subalterna en los albores del liberalismo». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 251-270.

JANKE, Peter. *Mendizábal y la instauración de la monarquía constitucional en España (1790-1853)*. Madrid: Siglo XXI Editores, 1974.

JARDÍ ANGUERA, Montserrat. *Mestres entalladors a Barcelona durant la segona meitat del segle XV i primer quart del segle XVI: de la tradició germànica a la producció local*. Universitat de Barcelona. Tesi Doctoral, 2006.

JOUTARD, Philippe. *Esas voces que nos llegan del pasado*. México: Fondo de Cultura Económica, 1986.

LALOUETTE, Jacqueline. «L'anticlérisme». *L'histoire religieuse en France et en Espagne: Colloque International, Casa de Velázquez, 2-5 Avril 2001: Actes*. Benoît Pellistrandi (ed.). Madrid: Casa de Velázquez, 2004, 333-352.

LA PARRA LÓPEZ, Emilio. «Cultura católica: confesionalidad y secularización». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 97-125.

– «Los inicios del anticlericalismo español contemporáneo (1750-1833)». *El Anticlericalismo español contemporáneo*. Emilio La Parra López i Manuel Suárez Cortina (eds.). Madrid: Biblioteca Nueva, 1998, 17-68.

– *El primer liberalismo español y la Iglesia: las Cortes de Cádiz*. Alicante: Instituto de Estudios Juan Gil-Albert, 1985.

LA PARRA LÓPEZ, Emilio; SUÁREZ CORTINA, Manuel. *El anticlericalismo español contemporáneo*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1998.

LE PLAY, Frédéric. *Le methode sociale*. París: Méridiens Klincksieck, 1989.

LINARES LUJÁN, Antonio M. «Los bienes de los pueblos: del reparto al rescate». *Historia de la propiedad: la expropiación. VII encuentro interdisciplinar, Salamanca, 15-17 de septiembre de 2010*. Salustiano de Dios, Javier Infante, Ricardo Robledo, Eugenia Torijano (coords.). Madrid: Servicio de Estudios del Colegio Nacional de Registradores, 2012, 317-370.

LLUCH, Ernest. «Una dotzena de qüestions janesistes». *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*. Joaquim M. Puigvert (ed.). Vic: Eumo, 2000, 169-180.

LÓPEZ CASIMIRO, Francisco. «La masonería española en el siglo XIX. Orto y ocaso». *Masoneria e Ilustración. Del siglo de las luces a la actualidad*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2011, 107-130.

LÓPEZ MONDEJAR, Públio. *Historia de la fotografía en España: fotografía y sociedad desde sus orígenes hasta el siglo XXI*. Barcelona: Lunwerg, 2005.

– *Las fuentes de la memoria: fotografía y sociedad en la España del siglo XIX*. Barcelona: Lunwerg, 1989.

LÓPEZ VILLAVERDE, Ángel Luis. *El poder de la Iglesia en la España contemporánea: la llave de las almas y de las aulas*. Madrid: Catarata, 2013.

LUIS, Jean-Phillipe. «La construcción inacabada de una cultura realista». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 319-345.

MARICHAL, Carlos. *La Revolución liberal y los primeros partidos políticos en España: 1834-1844*. Madrid: Cátedra, 1980.

MARTÍ, Casimir. *L'Església de Barcelona (1850-1857)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984. 2 vols.

MARTÍNEZ ALBIACH, Alfredo. *Religiosidad hispana y sociedad borbonica*. Burgos: Publicaciones de la Facultad Teologica del Norte de España. Sede de Burgos, 1969.

MARTÍNEZ DORADO, Gloria; PAN-MONTOJO, Juan. «El primer carlismo, 1833-1840». *Ayer*, 38 (2000): 35-63.

MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest. «Archivo de la Corona de Aragón. Reformas en el edificio e instalaciones y nuevos ingresos documentales.» *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* 17 (1944): 225-238.

MATHIEZ, Albert. *Los orígenes de los cultos revolucionarios (1789-1792)*. Edició a càrrec de Francisco Javier Ramón Solans. Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2012.

MESTRE, Antonio. *Despotismo e Ilustración en España*. Barcelona: Ariel, 1976.

MILLÁN, Jesús. «Popular y de orden: la pervivencia de la contrarrevolución carlista». *Ayer*, 38 (2000): 15-34.

MIRALLES i MONTSERRAT, Joan. *La història oral. Qüestionari i guia didàctica*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1984.

MOLINER PRADA, Antonio. «En torno al Trienio constitucional (1820-1823)». *Rubrica contemporánea*, 1 (2012): 29-45

– «El antiliberalismo eclesiástico en la primera restauración absolutista (1814-1820)». *Hispania Nova: Revista de historia contemporánea*, 3 (2003). Format HTML.

– «Anticlericalismo y revolución liberal (1833-1874)». *El Anticlericalismo español contemporáneo*. Emilio La Parra López i Manuel Suárez Cortina (eds.). Madrid: Biblioteca Nueva, 1998, 69-125.

– «El anticlericalismo popular durante el bienio 1834-1835». *Hispania sacra*, 100 (1997): 497-541.

– *Revolución burguesa y movimiento juntero en España. La acción de las juntas a través de la correspondencia diplomática y consular francesa, 1808-1868*. Lleida: Editorial Milenio, 1997.

MORENO ALONSO, Manuel. *El clero afrancesado en España. Los obispos, curas y frailes de José Bonaparte*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, 2014.

- MORGADO GARCÍA, Arturo. *Ser clérigo en la España del Antiguo Régimen*. Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2000.
- MUNTANYOLA, Ramon. *Vidal i Barraquer. Cardenal de la pau*. Barcelona: Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 1976.
- NOVELLA SUÁREZ, Jorge. *El pensamiento reaccionario español (1812-1975). Tradición y contrarrevolución en España*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2007.
- OLABARRÍA AGRA, Juan. «Positivismos». *Diccionario político y social del siglo XIX español*. Javier Fernández Sebastián, Juan Francisco Fuentes (dirs.). Madrid: Alianza Editorial, 2002.
- OLLÉ ROMEU, Josep Maria. *Les Bullangues de Barcelona durant la Primera Guerra Carlina: 1835-1837*. Tarragona: El Mèdol, 1993. 2 vols.
- ORDIERES DÍEZ, Isabel. *Historia de la restauración monumental en España: 1835-1936*. Madrid: Instituto de Conservación y Restauración de Bienes Culturales, 1995.
- PADGEN, Anthony. *La Ilustración. Y por qué sigue siendo importante para nosotros*. Madrid: Alianza Editorial, 2015.
- PAN-MONTOJO, Juan. «Juan Álvarez y Mendizábal (1790-1854). El burgués revolucionario». *Liberales, agitadores y conspiradores. Biografías heterodoxas del siglo XIX*. Isabel Burdiel y Manuel Pérez Ledesma (coords.). Madrid: Espasa, 2000, 155-182.
- PAREDES ALONSO, Francisco Javier. *Pascual Madoz: 1805-1870. Libertad y progreso en la monarquía isabelina*. Pamplona: Universidad de Navarra, 1982.
- PASAMAR, Gonzalo. «La invención del método histórico y la historia metódica en el siglo XIX». *Historia Contemporánea*, 11 (1994): 183-214.
- PAYNE, Stanley G. *El Catolicismo Español*. Barcelona: Planeta, 2006.
- PEIRÓ MARTÍN, Ignacio. *Los guardianes de la Historia. La historiografía académica de la Restauración*. Zaragoza: Institución «Fernando el Católico» (CSIC). Diputación de Zaragoza, 2006.
- «Los historiadores oficiales de la Restauración (1874-1910)». *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 193.1 (1996): 13-72.
- PÉREZ GARZÓN, Juan-Sisinio. «“El Eco del Comercio”, portavoz del programa revolucionario de la burguesía española, 1823-1835». *La Prensa en la Revolución Liberal: España, Portugal y América Latina. Actas del Coloquio Internacional que sobre dicho tema tuvo lugar en la Facultad de Ciencias de la Información, Universidad Complutense, los días 1, 2 y 3 de abril de 1982*. Alberto Gil Novales (ed.). Madrid: Universidad Complutense, 1983, 509-524.
- *Milicia Nacional y revolución burguesa: el prototipo madrileño, 1808-1874*. Madrid: C.S.I.C. Instituto Jerónimo Zurita, 1978.

PETSCHEN, Santiago. *Iglesia-Estado, un cambio político. Las Constituyentes de 1869*. Madrid: Taurus, 1974.

PIQUERAS, Jose Antonio. «Ilustración y revolución». *Cambio político y cultura en la España de entresiglos*. Alberto Ramos Santana y Alberto Romero Ferrer (eds.). Cádiz: Universidad de Cádiz, Servicio de publicaciones, 2008, 19-40.

PONS I ALTÉS, Josep Maria. «Església i política a la Lleida de mitjans segle XIX: reconciliació, legitimació i conflictes». *Església, societat i poder a les terres de parla catalana: actes del IV Congrés de la CCEPC (Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana): Vic, 20 i 21 de febrer de 2004*. Directora de l'edició: Lourdes Plans i Campderrós. Valls: Cossetània, 2005, 225-238.

PORRES MARTÍN-CLETO, Julio. *La Desamortización del siglo XIX en Toledo*. Toledo: Diputación de Toledo, 1965.

PORTET PUJOL, Joan. «L'exclaustració de religiosos de l'any 1835». *Ausa*, 151 (2003): 29-49.

PRINS, Gwyn. «Historia oral». *Formas de hacer historia*. Peter Burke (ed.). Madrid: Alianza Editorial, 2009, 145-187.

– «Història oral». *El repte de les fonts orals*. Mercedes Vilanova, Lluís Úbeda (ed.). Barcelona: Memorial Democràtic, 2006, 27-54.

PUIGVERT, Joaquim M. «El paper de la història local, de la Renaixença a la Guerra Civil». *Identitat local i gestió de la memòria. Actes del VII Congrés d'història local de Catalunya*. Barcelona: L'Avenç, 2004, 41-60.

– *Església, territori i sociabilitat (s. XVII-XIX)*. Vic: Eumo Editorial, 2001.

– «Des de la Xina a Regencós. Correspondència familiar del bisbe missionista Vicenç Carreras, O.P. (1830-1867)». *Estudi General*, 21.1 (2001): 307-331.

– «Historiografia eclesiàstica a la Catalunya noucentista». *Fortià Solà: estudis*. Torelló: Associació d'Estudis Torellonencs, 1997, 9-19.

– «Historiografia eclesiàstica i catalanisme a la Catalunya de la Restauració». *El contemporani: revista d'història*, 5 (1995): 30-38.

PUJOL CASADEMONT, Enric. «Positivisme historiogràfic». *Tendències de la historiografia catalana*. Antoni Simon (dir.). València: Publicacions de la Universitat de València, 2009, 365-375.

QUÍLEZ I CORELLA, Francesc M. «Bonaventura Planella i la pintura catalana del primer terç del segle XIX.» *Locus Amoenus*, 1 (1995): 193-207.

RAMÍREZ ALEDÓN, Germán. «Comuneros, francmasones, republicanos socialistas. La "secta de los radicales" en el lenguaje del primer liberalismo». *Cambio político y cultura en la España de entresiglos*. Alberto Ramos Santana i Alberto Romero Ferrer (eds.). Cádiz: Universidad de Cádiz, Servicio de publicaciones, 2008, 218-231.

REQUESENS I PIQUER, Joan. «Jaume Collell i Bansells, publicista». *Ausa* (2000) 144, 35-54.

REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel. «Modalidades y épocas del anticlericalismo español». *La prensa anticlerical en la historia*. Juan Cantavella Blasco, José Francisco Serrano Oceja (coord.). Madrid: Fragua, 2011, 11-40.

– *La exclaustación (1833-1840)*. Madrid: CEU Ediciones, 2010.

– «Motivaciones y desarrollo de las exclaustaciones del siglo XIX». *Revista agustiniana*, 147 (2007): 519-544.

– *La Iglesia española en el siglo XIX: desafíos y respuestas*. Madrid: Universidad Pontificia Comillas, 2005.

– *El anticlericalismo español en sus documentos*. Barcelona: Ariel, 1999.

– «El proceso de secularización en España y las reacciones eclesiásticas». *Librepensamiento y secularización en la Europa contemporánea*. Pedro F. Álvarez Lázaro (ed.). España: Universidad Pontificia de Comillas, 1996, 321-372.

– *Política religiosa de los liberales en el siglo XIX*. Madrid: CSIC, Escuela de Historia Moderna, 1973.

RIVERA GARCÍA, Antonio. «La reacción católica. El pecado liberal y la constitución tradicionalista en la España del siglo XIX». *El altar y trono. Ensayos sobre el catolicismo político iberoamericano*. Francisco Colom, Ángel Rivero (eds.). Barcelona: Anthropos, 2006, 17-42.

– «Los orígenes contrarrevolucionarios de la nación católica». *Relatos de nación: la construcción de las identidades nacionales en el mundo hispánico*. Madrid/Frankfurt: Editorial Iberoamericana. Ed. Vervuert, 2005, 1023-1043.

RODRÍGUEZ LÓPEZ-BREA, Carlos M. *Frailes y revolución liberal: el clero regular en España a comienzos del siglo XIX, 1800-1814*. Toledo: Azacanes, 1996.

ROS MATEOS, Alejandro. «L'Església de Sant Joan Despí i l'aparició de l'Estat liberal: enfrontaments i consolidació durant el segle XIX». *Església, societat i poder a les terres de parla catalana: actes del IV Congrés de la CCEPC (Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana): Vic, 20 i 21 de febrer de 2004*. Directora de l'edició: Lourdes Plans i Campderrós. Valls: Cossetània, 2005, 239-248.

ROURERA I FARRÉ, Lluís. *Escrits i polèmiques del lul·lista Salvador Bové (1869-1915)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1986.

RUBÍ, Basili de. *Un segle de vida caputxina a Catalunya: 1564-1664. Aproximació històrico-bibliogràfica*. Barcelona: Caputxins de Sarrià, 1977.

– *Els Caputxins a la Barcelona del segle XVIII: aproximació històrico-bibliogràfica*. Barcelona: Caputxins de Sarrià, 1984.

RUBIO POBES, Coro. «Patria y Nación». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 97-125.

RUEDA HERNANZ, Germán. *La Desamortización de Mendizábal y Espartero en España*. Madrid: Cátedra, 1986.

RUIZ TORRES, Pedro. «Del Antiguo al Nuevo Régimen: carácter de la transformación» *Antiguo Régimen y liberalismo: homenaje a Miguel Artola. 1. Visiones generales*. Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 1994, 159-192.

RÚJULA, Pedro. «El antiliberalismo reaccionario». *La España Liberal, 1833-1874*. Maria Cruz Romeo y Maria Sierra (coords.) Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 377-409.

– «La guerra como aprendizaje político. De la Guerra de la Independencia a las Guerras Carlistas». *El Carlismo en su tiempo: geografías de la contrarrevolución. Jornadas de Estudio del Carlismo*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2008, 41-63.

SAIZ, María Dolores. «“La Voz de la Religión” y los decretos de enajenación de bienes del clero secular». *La Prensa en la Revolución Liberal: España, Portugal y América Latina. Actas del Coloquio Internacional que sobre dicho tema tuvo lugar en la Facultad de Ciencias de la Información, Universidad Complutense, los días 1, 2 y 3 de abril de 1982*. Alberto Gil Novales (ed.). Madrid: Universidad Complutense, 1983, 139-158.

SÁNCHEZ I CARCELÉN, Antoni. *Absolutisme i liberalisme: l'Església de Lleida durant el regnat de Ferran VII*. Pobla de Claramunt: Ajuntament de la Pobla de Claramunt, 2012.

SANCHEZ MARROYO, Fernando. «La Revolución Liberal y la consolidación de los patrimonios nobiliarios». *Antiguo Régimen y liberalismo: homenaje a Miguel Artola 2. Economía y sociedad*. Javier M. Donezar y Manuel Pérez Ledesma (eds.). Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 1994, 655-671.

SANTIRSO RODRÍGUEZ, Manuel. *El liberalismo: una herencia disputada*. Madrid: Cátedra, 2014.

– «De repente el verano de 1835». *Historia social*, 34 (1999): 3-26.

– *Revolució liberal i guerra civil a Catalunya, 1833-1840*. Lleida: Pagès editors, 1999.

SAUGNIEUX, Jöel. *Le jansénisme espagnol du XVIIIe siècle, ses composantes et ses sources*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1975.

SEGARRA, Ramon. «La turbación de los tiempos: ruptura temporal e historia en la construcción de las culturas políticas». *La creación de las culturas políticas modernas, 1808-1833*. Miguel Ángel Cabrera, Joan Pro (coords.). Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 155-183.

SERRA DE MANRESA, Valentí. *La predicació dels framenors caputxins des de l'arribada a Catalunya al Concili Vaticà II (1578-1956)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2012.

– *El Cardenal Vives i l'Església del seu temps*. Sant Andreu de Llavaneres: Museu Arxiu Vives i Tutó, 2007.

– *Tres segles de vida missionera: la projecció pasotral «ad gentes» dels framenors caputxins de Catalunya (1680-1989)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2006.

– *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustracions i restauració (1814-1900)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 1998.

– *Els caputxins de Catalunya, de l'adveniment borbònic a la invasió napoleònica: vida quotidiana i institucional, actituds, mentalitat cultura (1700-1814)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 1996.

SERRANO, Maria del Mar. *Las Guías urbanas y los libros de viaje en la España del siglo XIX. Repertorio bibliográfico y análisis de su estructura y contenido. (Viajes de papel)*. Barcelona: Publicaciones de la Universidad de Barcelona, 1993.

SIERRA ÁLVAREZ, José. «Introducción: la obra social de Le Play». LE PLAY, Frédéric. *Campesinos y pescadores del norte de España: tres monografías de familias trabajadoras a mediados de siglo XIX*. España: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1990.

SIMÓN SEGURA, Francisco. *La Desamortización española en el siglo XIX*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, 1973.

– *Contribución al estudio de la desamortización en España: la desamortización de Mendizabal en la provincia de Gerona*. Madrid: Tall. gráf. de Ediciones Castilla, 1969.

– *Contribución al estudio de la desamortización en España: la desamortización de Mendizabal en la provincia de Madrid*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, 1969.

SHUBERT, Adrian. *Historia social de España (1800-1990)*. Madrid: Nerea, 1991.

SOLÀ PARERA, Àngels. «Fotografia i societat a Barcelona (1839-1888)». *Quaderns del Museu Frederic Marès*, 8 (2003): 109-148.

SOLSONA I SORROSAL, Carme. «La desamortització eclesiàstica a Lleida (1838-1851)». *I Congrés d'Història de l'Església Catalana des dels orígens fins ara. Solsona 1993. Volum 1*. Barcelona: s.n., 1993, 407-421.

SUÁREZ CORTINA, Manuel. «La ideología liberal en la historia del constitucionalismo español del siglo XIX: la cuestión religiosa». *El debate constitucional en el siglo XIX: ideología, oratoria y opinión pública*. José Antonio Caballero López, José Miguel Delgado Idarreta, Rebeca Viguera Ruiz (eds.). Madrid: Fundación Práxedes Mateo-Sagasta, Marcial Pons Historia, 2015, 36-65.

- TASIS, Rafael; TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Editorial Bruguera, 1966. Vol. I
- TAYLOR, S. J.; BOGDAN, R. *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Paidós, 1987.
- THOMPSON, Paul. «Historiens et historie oral». *Col·loqui sobre «les fonts orals»: Monestir de la Real (Sant Bernat), Palma, 12-15 d'abril de 1984*. Palma: Servei de Publicacions de la UIB, 1992, 13-20.
- *The voice of the past. Oral History*. Oxford: Oxford University Press, 1986.
- TOBOSO SÁNCHEZ, Pilar. «El arreglo de la deuda de los liberales: problemas e Instituciones». *Antiguo Régimen y liberalismo: homenaje a Miguel Artola. 2. Economía y sociedad*. Javier M. Donezar y Manuel Pérez Ledesma (eds.). Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 1994, 343-352.
- TOMÁS Y VALIENTE, Francisco. «Lo que no sabemos acerca del Estado liberal (1808-1868)». *Antiguo Régimen y liberalismo: homenaje a Miguel Artola. 1. Visiones generales*. Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, 1994, 137-146.
- «El proceso de desamortización de la tierra en España». *Agricultura y sociedad*, 7 (1978): 11-33
- *El marco político de la desamortización en España*. Barcelona: Ariel, 1977.
- TOMSICH, Mª Giovanna. *El jansenismo en España. Estudio sobre las ideas religiosas en la segunda mitad del siglo XVIII*. Madrid: Siglo XXI Editores, 1972.
- TORRA PÉREZ, Alberto. «Fondos documentales monásticos en el Archivo de la Corona de Aragón». *Memoria ecclesiae*, 6 (1995): 121-146.
- TORRES, Jaume. *Liberalismo y revolución campesina: 1820-1823*. Barcelona: Ariel, 1976.
- TUÑÓN DE LARA, Manuel. *La España del siglo XIX*. Vol. 1. Madrid: Akal, 2011.
- VALÍN FERNÁNDEZ, Alberto. *Masonería y revolución: del mito literario a la realidad histórica*. Santa Cruz de Tenerife: Idea, 2008.
- VARELA SUANZES-CARPEGNA, Joaquín. *La monarquía doceañista (1810-1837). Avatares, economías y denuestos de una extraña forma de gobierno*. Madrid: Marcial Pons, 2013.
- VEIGA, Xose Ramon. «El liberalismo conservador. Orden y libertad». *La España Liberal, 1833-1874*. Maria Cruz Romeo y Maria Sierra (coords.) Zaragoza: Marcial Pons, Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2014, 289-316.
- VENTURA MIRALLES, Xavier. *El descubrimiento de España. Mito romántico e identidad nacional*. Madrid: Taurus, 2016.
- VERGES, Tomàs. *Santa Maria del Pi i la seva història*. Barcelona: La Formiga d'Or, 1992.

- VIGUÉ, Jordi. *El monestir romànic de Sant Pau del Camp*. Barcelona: Artestudi, 1974.
- VILANOVA, Mercè. «Història i fonts orals». *Col·loqui sobre «les fonts orals»: Monestir de la Real (Sant Bernat), Palma, 12-15 d'abril de 1984*. Palma: Servei de Publicacions de la UIB, 1992, 131-137.
- «La història oral: qüestions metodològiques». *Col·loqui sobre «les fonts orals»: Monestir de la Real (Sant Bernat), Palma, 12-15 d'abril de 1984*. Palma: Servei de Publicacions de la UIB, 1992, 21-25.
- VILAR, Pierre. «Ocupantes y ocupados: algunos aspectos de la ocupación y resistencia en España en 1794 y en tiempos de Napoleón». *Hidalgos, amotinados y guerrilleros: pueblo y poderes en la historia de España*. Barcelona: Crítica, 1999, 169-210.
- «Patria y nación en el vocabulario en la guerra de la Independencia española». *Hidalgos, amotinados y guerrilleros: pueblo y poderes en la historia de España*. Barcelona: Crítica, 1999, 211-252.
- VOLDMAN, Danièle. «La importància del verb». *El repte de les fonts orals*. Mercedes Vilanova, Lluís Úbeda (ed.). Barcelona: Memorial Democràtic, 2006, 19-25.
- WACQUANT, Loïc J. D. «Positivism». *The Blackwell dictionary of modern social thought*. Malden (USA): Blackwell Publishers, 2003.
- WILHELMSSEN, Alexandra. *La formación del pensamiento político del carlismo (1810-1875)*. Madrid: Actas, 1995.
- ZARAGOZA PASCUAL, Ernest. *Recull de documents i articles d'història guixolenc*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.
- ZAVALA, Iris M. *Masones, comuneros y carbonarios*. Madrid: Siglo XXI, 1971.

Pàgines web

- TORRES MARTÍNEZ, José Manuel. *La retina del sabio. Microrrelatos y escritos sobre la fotografía, la realidad y el deseo*. <http://laretinadelsabio.blogspot.com.es/2010/02/los-barraquer-y-la-fotografia.html> [Data de consulta: 19/07/2017].

6. Annexos

6.1 Annex 1. Relacions de les persones entrevistades en els capítols dedicats a l'orde caputxí.

En aquest annex hi ha adjunt tot un llistat de les persones que Barraquer entrevistà per a construir els capítols dedicats a l'orde caputxí. Per a la seva millor comprensió i relacionat amb els continguts tractats en l'apartat 3.4.1, s'han adjuntat els subjectes i relacions per ocupacions sociolaborals. També s'han eliminat les repeticions, a causa del múltiple ús de les relacions en els diversos capítols anteriorment esmentats.

Freres exclaustrats

- Relacions freres exclaustrats convent Sta. Madrona.
- Antics freres exclaustrats del convent de Sarrià.
- Freres exclaustrats de Calella.
- Lluís Martorell, antic prevere de Calella i canonge chantre de Girona.
- Pbre. José Sala, que va ser fàmul (criat/llec) del convent de Vic.
- P. Ambrosio Gaix, frere exclaustrat del mateix convent.
- Religiosos exclaustrats del convent de Sabadell que expliquen els seus viatges de fugida i com guarden alguns objectes.
- Freres caputxins exclaustrats de Vic.
- Relacions dels freres exclaustrats de Girona, que han de fugir. Molts d'ells expliquen que alguns volen entrar a les partides carlines.
- Relació del frere Fidel de Montenatró, que va ser exclaustrat i va viure a Tremp.
- Relacions de freres exclaustrats del convent de Valls que narren la seva fuga i com marxen amb autoritzacions falses.
- Relacions dels freres caputxins exclaustrats de Tortosa

Antics treballadors dels convents

- Fill de l'hortolà del convent de Calella i Pineda.

Veïns del costat dels convents

- Relacions veïns del costat del convent de Santa Madrona.
- Habitants i descendents dels masovers de Can Monrás.
- Masover de la casa del camp del Baró de Balsareny
- José Teixidor, propietari de la casa del costat del convent, Can Teixidor, que explica com li van confinar objectes religiosos del convent.

Nous estadants

- Actuals habitants del convent de Sarrià, les Germanetes de la Caritat.
- Treballadors del taller de taps de suro del convent de Figueres.

- Una senyora que vivia en les poques habitacions que quedaven del convent de Blanes.

Vells i ancians

- Relacions diverses d'ancians de Sarrià.
- Varis ancians de Mataró que donen fe del moviment del crucifix a una altra església.
- Anciano Francisco Batlle.
- Ancians diversos de Sant Celoni.
- Ancians i població d'Igualada, sobre l'estat del convent abans de la desamortització i la comunitat.
- Ancià Ignacio de Víaia.
- Ancià Juan Viza y Vinardell, de 91 que vivia a Mataró i ara viu a Barcelona.
- Una anciana de més de 90 anys que recorda els fets.
- Ancià Victorino Pedemonte, que narra com la gent s'enduia objectes del convent de Calella.
- Relació escrita d'un ancià de Cervera, Juan Camps.

Eclesiàstics seculars i regulars (actuals)

- Un presbiterat i beneficiat de Mataró, José Fornells, que justifica els fets.
- P. Fèlix Sardà i Salvany.
- Monjo carmelita d'Olot Josep Codinach
- Frare caputxí Manuel Martí.
- Relació d'un sacerdot ancià de Lleida
- Relació del sacerdot Juan Camps.
- Dominic llec anònim.
- Preveres i beneficiats de l'església parroquial de Mataró.
- Relació del vicari del convent de Sabadell.
- P. Josep Maria Glanadell, antic vicari del convent de Sabadell.
- Relacions d'un sacerdot que va ser deixeble de Barraquer, Miguel Moretó.
- Relacions dels frares del convent d'Olot.
- Relació que li escriu el presbiterià de Lleida Buenaventura Corominas.
- Relació del frare Narciso Nadal, un dels frares exclaustats del convent de Solsona i dels iniciadors de la restauració monacal de Barcelona el 1837.
- Relació de Josep Prats, prevere de Tremp.
- Diverses relacions de Celestino Ribera.
- Relacions de frares exclaustats de Catalunya, que van marxar a fer de missioners, i que posteriorment van restaurar convents.

Habitants de diverses localitats

- Habitants de Figueres, sense especificar.
- Dña Teresa Carol y Llenas. Barcelona 16 de noviembre de 1895. Veïna d'Arenys, que descriu el convent, la comunitat i els fets.

- Veïns de Mataró.
- Relació de Dª Teresa Roca, d'Esplugues de Llobregat, que explica com els frares feren sermons i alguns es quedaren a la ciutat
- Relacions de diversos veïns de Valls que narren com l'Ajuntament ajudà en la protecció dels convents.
- Relacions de Josefa Vila, també coneguda com a Josefa Gané, de com alguns eclesiàstics patiren la política liberal abans de la desamortització de 1835.

Historiadors i erudits

- Notícies de l'investigador de Calella Alberto Giol y Galcerán
- Relacions de l'escriptor Federico Pastor Lluís de Tortosa
- Relacions que li feren Francesc Carreras Candi i Joaquim Miret i Sans després de viatjar i entrar al convent de Tremp.

Autoritats locals

- Relació de l'alcalde de Tortosa, Miquel Bau.
- Relació d'un mosso d'esquadra que va participar en la defensa del convent de Valls.

Familiars de subjectes afectats

- Gabriel Faura, nebot d'un dels milicians nacionals que protegien el convent de Sarrià.
- Relació del fill del síndic del convent de Sabadell, per parlar de l'extracció d'objectes del convent.
- El nebot del governador de Vic el 1835.
- Fill d'en Pascual Espelt, arquitecte que va reformar el convent de Girona en institut secundari.
- Relación del biznieto de D. Pablo Mestres, D. Antonio Guasch y Estalella. Barcelona 6 de noviembre de 1889.
- Ignacio Manegat. Amic del frare exclaustat Jaime Cántara.

Professionals liberals

- Relació del prestigiós advocat Antoni Amigo de Ibero.
- Relacions escrites pel farmacèutic de Martorell, Francesc Santacana i el seu pare, Jaime Santacana.

Subjectes no especificats

- Testimoni ocular no determinat, que li dóna informació sobre la comunitat de caputxins de Vic.
- Persona sense nom i data, degut a que Barraquer es va oblidar de prendre nota.

Amics de Barraquer

- Mariano Batig i Caritg, advocat amic de Barraquer que li explica les vivències d'un senyor que va ser escolà del convent de Figueres.
- Relació del seu amic Federico Pastor Lluís.

6.2 Annex 2. Fonts bibliogràfiques esmentades en els pròlegs i introduccions d'ambdues obres, i dels capítols dedicats a l'estudi de l'orde caputxí.

En aquest annex s'esmenta la bibliografia esmentada i utilitzada per Barraquer en la redacció dels pròlegs, introduccions i capítols dedicats a l'estudi de l'orde caputxí d'ambdues obres. S'han eliminat les repeticions de les referències, però també destacar el seu múltiple ús per a redactar els diversos apartats esmentats.

ALVARADO, Francisco. *Cartas críticas que escribió el Rmo. padre maestro Fr. Francisco Alvarado, del orden de Predicadores, ó sea el Filósofo rancio, en las que se impugnan las doctrinas y máximas perniciosas de los nuevos reformadores*. Madrid: Impr. de E. Aguado, 1824-1825, 5 vols.

Anuari de la Associació d'excursions catalana. Vol. II, 1880.

AMIGÓ Y PLÁ, Francesc de Paula. *Crónica de la venerable ordre tercera franciscana de obediencia caputxina de Barcelona: 1883-1908*. Barcelona: Impr. de Francisco X. Altés i Alabart, 1910.

Apuntes históricos de Vilafranca del Panadés y su comarca. Vilafranca: Imp. Alegret y Vilaró, 1887.

ARAGONÉS, Francisco. *Frayles Franciscos de Cataluña, su historia de veinte años...* Barcelona: J. Rubió, 1833. 2 Vols. (Edició consultada de 1891).

AVELLÁ Y NAVARRO, Pedro Josef. *Correspondencia de oficio (1812-1830)*. 2 vols.

BALAGUER, Víctor. *Las calles de Barcelona*. Barcelona: Est. Tip. Ed. de Salvador Manero, 1865. 3 vols.

BARRUEL, Abbé. *Memorias para servir a la historia del jacobinismo*. Palma: imprenta de Felipe Guasp, 1813.

– *Compendio de las memorias, para servir á la historia del Jacobinismo*. Villafranca del Bierzo: imprenta de Pablo Miñón, 1812.

BERMEJO, Ildefonso A.. *La estafeta de Palacio. (Historia del reinado de Isabel II). Cartas trascendentales dirigidas al Rey Amadeo*. Madrid: Imprenta de R. Labajos, 1872. 3 vols.

Butlletí del Centre excursionista de Catalunya. Gener de 1900, vol. 10, nº61.

CAMÓS, P. Narciso. *Jardín de María: plantado en el Principado de Cataluña*. Girona: Joseph Bro, 1772.

CEÁN BERMÚDEZ, Juan Agustín. *Diccionario histórico de los más ilustres profesores de las Bellas Artes en España*. Madrid: 1800. 6 vols.

CORNET Y MAS, Cayetano. *Guía del viajero en Manresa y Cardona: descripción de todo lo notable en ambas poblaciones*. Barcelona: Imprenta de Vicente Magriñá, 1860.

COY I COTONAT, Agustín. *Vilafranca del Penadés: su historia y monumentos*. Barcelona: Imp. de Francisco Altés y Alabart, 1909.

CRÉTINEAU-JOLY, Jacques Augustin Marie. *La Iglesia Romana y la Revolución*. Barcelona: Sociedad Tipográfica Editorial La Maravilla, 1867. 3ª edición, 2 vols.

DE BOFARULL, Antonio. *La mancha del siglo*. Barcelona: Imp. de Roberto Torres, 1850.

– *Historia crítica de la guerra de la Independencia en Cataluña*. Barcelona, 1816. (Edició consultada: Barcelona, F. Nacente, 1886-87)

DE BOFARULL I SANS, Carles. *Catálogo de la Exposición de Arte Antiguo publicado por la Junta Municipal de Museos y Bellas Arte*. Junta Municipal de Museos y Bellas Artes. Barcelona: Reproducciones artísticas Thomas, 1902

DE DALMASES Y DE MASSOT, Fausto. *Guía histórica-descriptiva de la ciudad de Cervera*. Cervera: Imprenta de José Antonio Valentí, 1890.

DE LA CANAL, José. *España sagrada. Tomo XLV. En que se concluye lo perteneciente a la santa iglesia de Gerona, colegiadas, monasterios y conventos de la Ciudad*. Madrid: J. del Collado, 1832.

DE LA FUENTE, Modesto. *Historia general de España desde los tiempos primitivos hasta la muerte de Fernando VII*. Barcelona: Montaner y Simon, 1887-1890. 25 vols.

DE LA FUENTE, Vicente. *Historia de las sociedades secretas antiguas y modernas en España: y especialmente de la francmasonería*. Lugo: Imprenta de Soto Freire, 1870. 2 vols.

DE MELO, Francisco Manuel. *Historia de los movimientos, separación y guerra de Cataluña, en tiempo de Felipe IV*. San Vicente: Impreso por Paulo Craesbeeck, 1645. (Ed. Facsímil de 1885).

DE SIGÜENZA, José. *Historia de la orden de San Jerónimo*, Madrid, 1600.

DE VALENCIA, Ambrosio. *Los capuchinos de Andalucía en la guerra de la Independencia*. Sevilla: Establecimiento Tip. de El Adalid Seráfico, 1910.

DE VICH, P. Nicolás. *Víctimas de la anárquica ferocidad*. Vich: Imprenta de Felipe Tolosa, 1818.

DEL CASTILLO Y MAYONE, Joaquín. *La Ciudadela inquisitorial de Barcelona, o, Las víctimas inmoladas en las aras del atroz despotismo del Conde de España*. Barcelona: Libr. Nacional de M. Saurí, 1835.

– *Espinas sembradas por la dictadura político-militar en Cataluña, ó, Los veinte meses*. Barcelona: J. Taul, 1839.

FERRER, Raimundo. *Barcelona cautiva, ó sea, Diario exacto de lo ocurrido en la misma ciudad mientras la oprimieron los franceses, esto es desde el 13 de febrero de 1808 hasta el 28 de mayo de 1814*. Barcelona: A. Brusi, 1815. 7 vols.

FITA, Fidel. *La Santa Cueva de Manresa*. Manresa: Imprenta de Roca, 1872.

GARÍ I SIUMELL, P. José Antonio. *Descripción é historia de la villa de Villanueva y Geltrú, desde su fundacion hasta nuestros dias*. Vilanova i la Geltrú: Impr. y libr. de L. Creus, 1860.

GILABERT BRUNIQUER, Esteve. *Relació sumària de la antiga fundación y cristianisme de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: La Renaixensa, 1885.

ILLA Y BALAGUER, Tomàs. *Memorias del año 1823*. s.n.

LLAUDER, Manuel. *Memorias documentadas del Teniente General Don Manuel Llauder, Marques del Valle de Rivas...* Madrid: Imprenta de Ignacio Boix, 1844.

MARQUET Y ROCA, Josep. *Memorias para la historia de la última guerra civil de España. Contiene los principales sucesos de Cataluña, desde que se levantaron los primeros Realistas hasta el fin de dicha guerra*. Barcelona: en la Imprenta de Brusi, 1826. 2 vols.

MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino. *Historia de los heterodoxos españoles*. Librería Católica de San José, 1880-1882. 3 vols.

MONSALVATJE Y FOSSAS, Francisco. *Nomenclator histórico de las Iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la Provincia de Gerona*. Olot: Impr. y Libr. Sucesores de J. Bonet, 1908-1910. 3 vols.

MUNS Y CASTELLET, D. Francisco. *Los mártires del siglo XIX*. Barcelona: P. Biena, 1888.

Nota de los asesinatos de que se ha podido tener noticia que cometieron los constitucionales. Barcelona: Imp. Brusi, 1826

O'CALLAGHAN, Ramón. *Episcopologio de la Santa Iglesia de Tortosa*. Tortosa: Imp. Católica de G. Llasat, 1893.

PADRÓ I SERRALS, Joan. *La Sagrada imagen del Santo Cristo de Igualad: historia del origen de su veneración y prodigios*. Igualada: Imprenta de Joaquin Jover y Serra, 1852.

PALUZIE Y CANTALUZELLA, Esteban. *Olot: su comarca, sus extinguidos volcanes, su historia civil, religiosa y local*. Barcelona: Establ. Tip. de Jaime Jepús, 1860

PATXOT i FERRER, Ferran. *Mi claustro*. Barcelona: Impr. de Cervantes, 1851.

– *Las ruinas de mi convento*. Barcelona: Librería Histórica, 1850.

PIRALA, Antonio. *Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista*. 2.ª ed. ampliada amb la regencia d'Espartero. Madrid: Mellado, 1868-71, 6 vols .

PI Y ARIMÓN, Andrés. *Barcelona antigua y moderna, ó, Descripción é historia de esta ciudad desde su fundacion hasta nuestros dias*. Barcelona: Impr. y Libr. Politécnica de Tomás Gorchs, 185. 2 vols.

PLEYÁN DE PORTA, José. *Apuntes de la historia de Lérida: ó sea compendiosa reseña de sus mas principales hechos desde la fundación de la ciudad hasta nuestros tiempos [...]*. Lérida: Imprenta de Carruez, 1873.

PLEYAN DE PORTA, Joseph; RENYÉ Y VILADOT, Frederich. *Album historich pintoresch monumental de Lleyda y sa provincia*. Lleida: Estampa de Joseph Sol Torrens, 1880.

PUIGJANER Y GUAL, Francisco. *Historia de la villa de Valls, desde su fundación hasta nuestros dias*. Valls: Imprenta de Francisco Pellicer, 1881.

RAÜLL, Francisco. *Historia de la conmovición de Barcelona en la noche del 25 al 26 de julio de 1835; causas que la produjeron y sus efectos hasta el día de esta publicación*. 2.ª ed. Barcelona: Impr. de A. Bergnes, 1835.

RIERA Y COMAS, Mariano. *Misterios de las sectas secretas o el francmasón proscrito*. Barcelona: Imp. Hispania de Vicente Castaños, 1864, 4 vols.

SALARICH, Joaquín. *Vich: su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias*. Vich, 1854.

SEGURA, Joan. *Historia d'Igualada*. Barcelona: Estampa d'Eugeni Subirana, 1907-1908. 2 vols.

TODA, Eduard. *Poblet. Recorts de la Conca de Barberà*. Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1883.

VILLANUEVA, Jaime. *Viaje literario a las Iglesias de España. Tomo XIV. Viage á Gerona*. Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia, 1850.

– *Viaje literario a las Iglesias de España. Tomo. XVI. Viage a Lérida*. Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia, 1850.

– *Viaje literario a las Iglesias de España. Tomo XVII. Viage a Lérida y Barcelona*. Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia, 1850.

WOUTERS, Enrique G. *Historiae ecclesiasticae compendium*. Lovani: Van Linthout et socii, 1872.